

Българин

БРОЙ 5-6 | 2011 ЦЕНА 60 Kč

10 години сдружение „Възраждане“

Дни на българската
култура в Прага

10 години
танцов състав „Пирин“

Владимир Сис и България

Георги Рупчев –
князът на метафоричните
състояния

Елка Няголова:
Поезията е вътрешна
свобода

Росен Плевнелиев:
Искам да бъда
и президент
на регионите

ГРАМОТА

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

УДОСТОВАЯВА

Гражданско сдружение „Възраждане“

Прага, Чехия

За значителен принос в съхраняването на
националната идентичност на сънародниците ни в Прага,
за популяризирането на българската култура и традиции в чешкото общество,
както и в чест на 10 - годишнината от неговото основаване

С ПАМЕТНИЯ МЕДАЛ

„ИВАН ВАЗОВ“

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧУЖБИНА

ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС

ДО ГРАЖДАНСКО СДРУЖЕНИЕ „ВЪЗРАЖДАНЕ“
ПРАГА, ЧЕХИЯ

Уважаема г-жо Захариева,
Скъпи приятели на сдружение „Възраждане“,

От името на Държавната агенция за българите в чужбина най-сърдечно ви поздравявам по повод 10-те години на българската култура в Прага. Осмото издание на тази инициатива и подкрепата от страна на Министерството на културата на Чешката република и празното кметство са доказателство за ролята на сдружение „Възраждане“ в развитието на традиционно добрите българо-чешки отношения. България високо цени вашата организация, която в продължение на 10 години работи за съхраняване и популяризиране на българската култура в Чехия.

Честит юбилей, желая ви да запазите тази ваша всеотдайност, с която да постигнете още много успехи през идните години!

София,
седми ноември,
две хиляди и
единадесета
година

Председател

Росен Иванов

Председател:

Росен Иванов

Празници в Прага

Декември е един от най-празничните месеци в годината. За българите в Прага той е особено богат на културни събития.

Тази година във връзка с 10-годишнината от създаването на сдружение „Възраждане“ празниците започнаха още от 7 ноември, когато известната българска поетеса Маргарита Петкова се среща с учениците от Българското училище в Прага и им рецитира своите прекрасни емоционални стихове. На 8 ноември тя имаше и поетичен рецитал в Дома на националните общности. Щастливи бяха децата от БСОУ „Д-р Петър Берон“ и на 24 ноември, защото се докоснаха до българския фолклор чрез изкуството на Десислава Димчева

ва и Валери Димчев и имаха удоволствието да изпълнят две народни песни с музикантите. С радостни възгласи учениците посрещнаха гратотите и наградите, които получиха от председателя на Агенцията за българите в чужбина Росен Иванов и от г-жа Коянка Димитрова. Особено празнична беше атмосферата по време на фолклорната вечер на 24 ноември в Casa Gelmi, когато сдружение „Възраждане“ получи лично от председателя на Държавната агенция за българите в чужбина г-н Росен Иванов поздравителен адрес, грамота и паметен медал „Иван Вазов“ за значителен принос в съхраняването на националната идентичност, за популяризиране на българската култура и традиции в чешкото общество и в чест на 10-годишнината от основаването на сдружението. За приповдигнатото настроение в залата най-много допринесоха музикантите Десислава и Валери Димчеви от Благоевград, танцовият състав „Българи“ от сдружение „Заедно“ и кръшното българско хоро, на което се хванаха млади и стари. Събитие за нас беше и откриването на изложбата, посветена на Влади-

мир Сис на 1 декември. Тя започна с презентация на живота и дейността на чешкия журналист и писател в България. За неговото все още недостатъчно оценено дело говориха д-р Анка Златева и доц. д-р Владимир Пенчев от БАН. В галерията на Дома на националните общности бе експонирана изложба със снимки от архива на Владимир Сис. На 17 декември за десета поредна година децата от българската общност ще получат подаръци от Дядо Коледа, който ще дойде специално за тях в Дома на ул. „Воцелова“ 3. Коледният ни концерт е на 19. 12. 2011 г. в Суковата зала на Рудолфинума. В него ще участват Любомира Попова, Пламен Прокопиев, Филип Зайков и Вацлав Лоскот. Те ще пеят и ще свирят за нашето добро коледно настроение. Всички тези събитията са в рамките на Дните на българската култура, организирани от сдружение „Възраждане“. На читателите на списание „Българи“ пожелаваме светли празници и една прекрасна Нова 2012 година.

Мария Захариева

Съдържание:

4–11 Българската общност

10 години сдружение „Възраждане“ | Поетична вечер на Маргарита Петкова в Прага | Поетесата Маргарита Петкова в Българското училище | Фолклорна вечер по случай 10-годишнината от основаването на сдружение „Възраждане“ | Посланици на българската култура в БСОУ „Д-р П. Берон“ | Изложба „Владимир Сис и България“ | Десет години с „Пирин“ | Юбилеен фолклорен концерт на ансамбъл „Пирин“ | Отзиви за сдружение „Пирин“ | Другата България или двете Българи? | Софийското издателство „Мак“ представи своите книги в БКИ в Прага | В деня на народните будители | Поезията – нежност и красота | Островски българи пяха „Хубава си, моя горо“ в Кромержиж | Долината на кръщението

22–26 Актуално

Росен Плевнелиев: Искам да бъда и президент на регионите | 20 години от края на Варшавския договор

27–29 Моята Прага

Втора среща с Прага

30–31 Българските манастири

Осоговски манастир „Св. Йоаким“

32–37 Култура

Елка Няголова: Поезията е вътрешна свобода и характер | Съвременна българска литература – из „Девет зайци“ на Виргиния Захариева

38–49 Годишнини

130 години от рождението на Елисавета Консулова – Вазова | Поезията на Димчо Дебелянов – една автентична символистична естетика в контекста на родното | 85 години от рождението на проф. Христо Христов | Георги Рупчев: „Поезията е инстинкт за неприспособност“ | AVE, ЖОРО! ORA PRO NOBIS! | Стихове от Георги Рупчев | Князът на метафоричните състояния

50–55 Интересно

Проф. Лъчезар Аврамов: Над БАН е надвиснало природно бедствие | Пожелай си да срещнеш ... Големия Йоргос | Изложба на Инка Делевова

56–59 Българо-чешки връзки

Владимир Сис и България

60–61 Българче

Пъстри приказалки

На корицата: Валери Димчев на фолклорната вечер, посветена на 10-годишнината от създаване на сдружение „Възраждане“, Casa Gelmi, 24 ноември 2011 г. Снимка: Георги Бечев

10 години възраждане на българската култура и традиции в Прага

Сдружение „Възраждане“, като организация на българското малцинство в Чехия, възниква от необходимостта за възраждане на националните добродетели, за утвърждаване на родния език и култура, както и за съхраняване на българските традиции и духовни ценности.

Дни на българската култура
Концерт на Стоян Янкулов и Елица Тодорова, 5.11.2006 г., Lucerna Music Bar

ВЪЗНИКВАНЕ НА ГРАЖДАНСКО СДРУЖЕНИЕ „ВЪЗРАЖДАНЕ“

На 15 юли 2001 г. в 17 часа в комплекс „Оржеховка“ в Прага се събират 16 представители на българската общност в Чехия с цел учредяване на клуб „Възраждане“. Д-р Марио Джунев запознава присъстващите с проекто-устава на клуба и след направените допълнения той е приет като първи официален документ. Отец Пламен Ангелов прави водосвет и всички присъстващи изпяват „Многая лета“. За председател на клуба е избран д-р Марио Джунев. Още тогава за основни направления са определени клубната дейност на сдружението, включваща празнуването на традиционните и национални български празници, издаването на списание и организирането на неделно училище за децата с български произход. Официалната регистрация на „Възраждане“ като гражданско сдружение е извършена на 10 октомври 2001 г. в Министерството на вътреш-

ните работи на Чехия. С разрешение на Посолството на Република България сдружението е регистрирано в българския държавен имот на ул. „Америцка“ 28, където и до ден днешен не му е предоставена канцелария.

„ВЪЗРАЖДАНЕ“ И БСОУ „Д-Р ПЕТЪР БЕРОН“

На 1 ноември 2001 г. сдружение „Възраждане“ организира честване на Деня на народните будители съвместно с Българското училище в Прага. Година по-късно директорът на училището Михаил Цветков дава възможност на сдружението да провежда тържествата си и неделното училище в салона на БСОУ „Д-р Петър Берон“. Съвместните мероприятия и изключително добрите връзки на сдружението с Българското училище в чешката столица се развиват и задълбочават. Десет години по-късно в рамките на Дните на българската

Коледен концерт 18.12.2004 г., Рудолфинум

култура се провеждат срещи с известни музиканти, журналисти и поети, които радват българските ученици. Също така сдружението подпомага училището с подаръци и награди, които се връчват по време на тържествата на БСОУ „Д-р Петър Берон“.

СПИСАНИЕ „БЪЛГАРИ“

Първият брой излиза през декември 2001 г. като информационен бюлетин на българите в Чехия и се нарича „Възраждане“. Вторият брой е публикуван през март 2002 г. и носи същото наименование. Трети брой на списанието се нарича вече „Българи“ и излиза през май 2002 г. Списанието е регистрирано в Министерството на културата на Чешката република под номер Е 13282. Редактори са Стекла Давидова и Лора Владимирова. Поради липса на канцелария броевете се списват в домовете на редакторите. През 2005 г. сдружението наема канцелария, която поради липса на средства ползва само една година. Едва през 2007 г. Кметството на Прага приютава сдружение „Възраждане“ в Дома на националните малцинства на ул. „Воцелова“ 3. Същевременно в т.нар. Дом на „Америцка“ 28 години наред има заключени помещения, които рядко или изобщо не се ползват. От 2006 г. списанието е изцяло цветно. Подобрява се не само качеството на снимките, но и графичният

дизайн и качеството на статиите. Увеличава се броят на сътрудниците и с кореспондентите от България. Днес списание „Българи“ е едно от най-добрите списания, издавани от българската общност в чужбина.

НЕДЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ КЪМ СДРУЖЕНИЕТО

Неделно училище към сдружение „Възраждане“, 2003 г.

През 2002 г. за децата с български и смесен произход, които посещават чешки училища, е създадено неделно училище. Първите учителки са Д. Михайлова, С. Давидова и Л. Владимирова. По-късно децата се обучават от Галина Петрова. През 2008 г. с предучилищната група се занимава и Детелина Йорданова. Отначало занятията на неделното училище се провеждат в българското училище, а от 2007 г. – в Дома на националните общности.

ДНИ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА

Те се провеждат от 2004 г. по инициатива на Мария Захариева. Първите Дни се реализират благодарение на помощта на БКПО „Св.св. Кирил и Методий“ – и по-специално на г-н Йордан Балуров – с финансовата подкрепа на чешкото министерство на културата и пражкото кметство. На многобройните концерти в рамките на Дните на българската култура, организирани от „Възраждане“, широката чешка общественост и българите в Прага имат възможност да се срещнат с личности като Валя

Изложба на български художници, Културен център Прага-Ходов, 2.11.2004 г.

Балканска, Теодосий Спасов, Стоян Янкулов, Елица Тодорова, Петър Ралчев, Божана Апостолова, Маргарита Петкова. Мероприятията са много – изложби, концерти, лекции, прожекция на филми, литературни срещи. Статии за тях са публикувани както в чешките, така и в българските медии.

КЛУБ „ВЪЗРАЖДАНЕ“

Клубната дейност на сдружението е изключително богата. Първото тържество е в чест на народните будители и се провежда на 1 ноември 2001 г. Следва дългоочакваната среща с Дядо Коледа през декември, както и празнуване на Освобождението, Баба Марта и 24 май. Освен тези празници сдружението вече ежегодно празнува и Великден, Гергьовден, Независимостта на България, Никулден. На тези

Коледа в Дома на националните общности в Прага, 19 декември 2010 г.

празнични за всеки българин дни наши гости са били „Щурците“, Иво Папазов, Стоян Янкулов, Петър Ралчев, Георги Янев.

Любима за много българи в Прага е *кулинарната надпревара*, която се проведе две поредни години в Дома на националните общности по инициатива на инж. Ваня Заякова. Вече за осми път „Възраждане“ организира и концерта „Млади български таланти“, в който участват надарени деца от българската общност в Чехия, носители на чешки и международни награди.

„ВЪЗРАЖДАНЕ“ И ОСТАНАЛИТЕ БЪЛГАРСКИ ОРГАНИЗАЦИИ В ЧЕХИЯ

От самото си създаване „Възраждане“ поддържа добри контакти със сдруженията „Пирин“ и „Заедно“, БКПО „Св.св. Кирил и Методий“ в Прага, „Кирил и Методий“ в Усти на Елба, Българският клуб в Острава,

Българския културен клуб в Млада Болеслав, Българския културно-просветен клуб в Бърно.

Общите мероприятия са неразривна част от нашата дейност. Първият общ концерт беше в рамките на Дните на българската култура. На фолклорната вечер на 23 октомври 2004 г. участваха танцовите състави „Пирин“ и „Китка“ от Бърно, както и хор „Лира“ от Българското училище.

Танцов състав „Пирин“ от Бърно участва и на концерта на Стоян Янкулов и Елица Тодорова на 5 ноември 2006 г. в рамките на Дните на българската култура, както и на Българо-гръцката фолклорна вечер, организирана от „Възраждане“ и Гръцкото сдружение в Дома на националните общности през 2009 г.

Танцовият състав „Българи“ от сдружение „Заедно“ участва с успех на нашия фолклорен концерт по случай Никулден през 2010 г. и на фолклорната вечер, посветена на 10-та годишнина от създаване на сдружение „Възраждане“ в Casa Gelmi на 24 ноември 2011 г.

Изпълнителите, които гостуват на „Възраждане“, често пътуват и до Острава, където се намира най-сплотеният и многоброен Български културен клуб в Чехия. През 2005 г. на двете организации гостува състав „Гамбринус“ по случаен ден на независимостта, а през декември 2007 г. – народната певица Валя Балканска и гайдарят Петър Янев.

„ВЪЗРАЖДАНЕ“ И БЪЛГАРСКИЯТ КУЛТУРЕН ИНСТИТУТ

Не малко са общите мероприятия, които са провеждани в сътрудничество с Българския културен институт. Повечето от тях са по време на Дните на българската култура, организирани от сдружение „Възраждане“.

Десет години след своето създаване гражданско сдружение „Възраждане“ продължава да работи с неуморим възрожденски дух за съхраняване на българската култура, език и традиции, както и за добрия имидж на българската общност в Чехия.

Мария Захариева

Поетична вечер на Маргарита Петкова в Прага в рамките на „Дни на българската култура“

Българското сдружение „Възраждане“ организира „Дни на българската култура“ в Прага за осми пореден път. Тази година то чества своя десетгодишен юбилей и събитията в рамките на „Дните на българската култура“ са посветени именно на него.

Първото събитие беше среща с поетесата Маргарита Петкова на 8 ноември 2011 година в Дома на националните малцинства, като предния ден поетесата е имала творческа среща с учителите и учениците от БСОУ „Д-р Петър Берон“ в Прага. Вечерта беше открита от Мария Захариева, а модератор беше Леда Аврамова от БТА.

„Скандалната“ поетеса Маргарита Петкова прочете стихове от новата си стихосбирка „Щастлива, лекомислена и слаба“. Поетесата е майстор на акростиха. Повечето от стиховете й говорят за нейната единична и запомняща се женска персоналност, чертаят някак пътищата й към рая на любовта. Тя е по декадентски тъжна, но тази тъга е само маска. Всъщност лирическата й героиня вярва в бъдещето и е оптимистична: „И нищо чудно – както е тръгнало – вместо дяволите, да ме вземат ангелите.“ (стихотв. „Опит за автопортрет“) Поезията й е на границата с декаденството – то присъства в поетиката й, но е само поза. Всъщност лирическата й героиня „вижда la vie en rose“. (стихотв. „Декаданс“) Тя стои срещу тълпата, носи короната на избраничеството и е „крилата“. Любовта е нейното оръжие срещу ежедневието и скуката. Мъжете-избраници, лирическите й герои също са необикновени, но в никакъв случай не по социално поведение. Поетесата сподели пред всички, че не избира любимите си по пост, а по душа и истинност на чувствата, които са способни да изпитват. Мъжът в нейната поезия е преди всичко Човек и то необикновен – обикновено между две жени, но способен да обича истински. Дори раздвоенето в любовта не е характерно за лирическите герои в поезията на

Маргарита Петкова

Маргарита Петкова, защото любовното чувство е толкова истинско и непреодолимо, че просто „Е“ и не може да бъде разколебано, битува в настоящето. Нейните лирически герои и героини са самоиронични, без да са самокритични и изпитващи вина по яворовски. Драмата отсъства, тя е заменена от самоиронията и предизвикателността. Лирическата героиня е гръцката Медея, femme fatale на новото време – справя се с лекота с любовната страст без да предизвиква драми. Тя по-скоро изрича философски истини за битието по ироничен и лежерен начин. Поетесата подчерта, че няма нищо общо с дисидентството и не е автор на скандалния акростих „Долу Тодор Живков“ в стихотворението „Есен“, публикувано във вестник „Пулс“ през 1985 година. Тя каза, че има предположения за това кой е авторът, но той е вече покойник. Също така изрази недоволството си от това, че й е било приписвано подобно авторство, тъй като поетиката на стиховете й е съвсем различна. Тя сподели, че се противопоставя дори с поезията си на мнозинството от жени, които се опитват да подражават и нямат собствен стил. Някои от тях дори плагиатстват и се обясняват в любов с части от нейни стихове. Като реакция на това тя пише стихотворението „Метла“.

Стиховете на Маргарита Петкова прозвучаха като малки приказки в акростих. С тях сякаш се разказва за любовта в рими, което говори за едно небивало майсторство на поетичния стил. Поезията й обръща внимание на дребните елементи и ги подрежда в стих по такъв начин, че е трудно да разберем кога приказката свършва – тя е сякаш безкрайна, но в същото време цяла, затворила битието в кръг. Доказателство за това е и стихотворението „Разказвачът на приказки“, в което тя пише:

„Свърших думите“ – каза. Взе сакото и тръгна.

Но не стигнал вратата, спря. Луната бе кръгла.

„Ако искаш...“ – му казах. „Да, прекъсна ме. – Искам!“

И какво по-нататък? По-нататък е приказката.“

Приказката започва оттам, където свършват думите. Тя е безкрайна, както и самото Слово. Както всички знаем, дори според Библията, Словото е в основата на сътворението на света. В този смисъл то е вечно и има сакрално значение. Чрез него сътворяваме нещата и ги правим по-истински. Така е и в поезията на Маргарита Петкова.

Димана Иванова

Поетесата Маргарита Петкова в Българското училище

На 7 ноември 2011 година в БСОУ „Д-р П. Берон“ се проведе интересна и емоционална среща с известната българска поетеса Маргарита Петкова. Това приятно събитие бе свързано с Дните на българската култура в Прага, които се организират за осми пореден път от сдружение „Възраждане“.

Актотата зала в училището бе пълна с ученици от гимназиалните класове, които бяха нетърпеливи да чуят стиховете на една от най-изявените авторки в съвременната българска поезия, да се докоснат до нея, да разговарят с нея.

Поетесата бе придружавана от журналистката Леда Аврамова – PR на БТА, и от председателя на сдружение „Възраждане“ – Мария Захариева. Директорът на училището – г-н Начев, представи гостите и предостави думата на Леда Аврамова, която въведе публиката в необятното творчество на Маргарита Петкова. И тъй като личността на поетесата се отразява най-ярко в поезията ѝ, г-жа Аврамова остави стиховете да говорят сами, произнесени от самобитния творец.

Г-жа Петкова сподели, че се вълнува от тази среща, усетила духа на Прага, озовавайки се в Българското училище. Тя прочете свои стихотворения, представи най-новата си стихосбирка „Щастлива, лекомислена и слаба“, разказа интересни епизоди от живота си с неподражаем стил и изразено чувство за хумор.

Срещата беше впечатляваща, от всички страни на залата се сипеха въпроси към поетесата: за това, което я вдъхновява и провокира да пише, за бездуховността в съвременното общество, за песните, създадени по нейни стихове, за творческите ѝ контакти със съвременни български автори и много други.

Маргарита Петкова бе открита и непринудена, отговори на всички зададени въпроси и завърши с репликата „Аз съм отчаян оптимист!“ Времето мина неусетно. Преди да се разделим с поетесата, г-н Начев благодари сърдечно за прекрасните мигове, в които всички се докоснаха до света на изкуството чрез нейната

поезия и ѝ връчи почетния знак на училището.

Общуването с Маргарита Петкова бе удоволствие, защото тя е смайващо искрена и с удивително чувство за хумор. Дълго след това човек се чувства позитивно настроен и окрилен от нейните стихове.

Тя е автор на много поетични книги и текстове за песни, превърнали се в незабравими хитове. Може би малцина знаят, че тя е написала текста на популярната песен на Богдана Карадочева „Иване, Иване“, както и на спечелилата преди години първа награда на фестивала „Бургас и морето“ песен „Балкански синдром“, изпълнена от Тони Димитрова.

Първата стихосбирка на М. Петкова „Дива къпина“ се появява през 1983 год. Следват книгите „Писмени показания“, Решавам аз“, „Окоето на урагана“, Хвърлен камък“, „Бермудски триъгълник“ и др.

Най-новата ѝ книга „Щастлива, лекомислена и слаба“ излиза през юни 2011 година.

Макар и свръхоригинална, Маргарита Петкова е рядко публикувана, но много обичана. Истинска, съвременна, непокорна, парадоксална, остра, но и нежна, тя сама се нарежда на друго ниво – осъзнала силата си на поет и на жена.

Как можах да се пръкна хем жена, хем Поет,

*Боже, как ми омръзна да бъда най-
Как можах да не случя със себе си!*

Маргарита Петкова е „волната“ поетеса със забележителен талант, игриво перо и невероятна ирония. Тя има уникален стил. „През вратите на нейната поезия шумно нахлува делникът – с неговите проблеми и език. Стиховете ѝ са средоточие на драми, радости, възторзи, любови и разочарования. Тя е талантлива и одухотворена и превръща безличния делник в запомнящ се празник“. Тя казва нещата така, както ги чув-

ства – директно и с желание всичко да се изживее днес, сега, на мига. Душата ѝ е вплетена в поетичните ѝ слова, които изграждат един свят на нежност и красота, на буря и стремеж към свобода. И никак не е случайно, че големият български поет Любомир Левчев оценява елегантността на нейната поезия и на самата нея така: „Всеки неин стих звучи ката предвестие. Тази Маргарита, тази изящна душа, истинска във всичко, като че ли е измислена от някой Гьоте, за да я противопостави на дяволското здравомислие.“

Снежана Таскова

М. Петкова, Л. Аврамова и Еленко Начев

М. Петкова с учениците

С. Таскова и М. Петкова

Фолклорна вечер

по случай 10-годишнината от основаването на сдружение „Възраждане“

Десислава и Валери Димчеви

На 24 ноември 2011 г. в рамките на „Дни на българската култура“, които се провеждат ежегодно от гражданско сдружение „Възраждане“, в *Casa Gelmi* се състоя фолклорна вечер с участието на Десислава и Валери Димчеви и танцов състав „Българи“ на сдружение „Заедно“. Тази година организаторите имаха и специален повод – 10 години от създа-

ването на сдружението. Затова събитието беше повече от тържествено.

На него присъстваха официални гости от България – председателят на Държавната агенция за българите в чужбина Росен Иванов и Коянка Димитрова – директор на Дирекция „Български общности и информационна дейност“. Росен Иванов връчи на г-жа Мария Заха-

Мария Захаријева и Росен Иванов

риева – председател на сдружение „Възраждане“, почетна грамота и паметен медал „Иван Вазов“ за значителен принос в съхраняването на националната идентичност, за популяризиране на българската култура и традиции в чешкото общество.

Мария Захаријева изказа благодарности на председателя на Държавната агенция за българите в чужбина Росен Иванов за признанието, което „Възраждане“ получава от българската държава. Тя даде думата и на г-н Еленко Начев – директор на Българското училище в Прага, който поздрави членовете на сдружението по случай юбилея и благодари за интересните събития, които се провеждат от „Възраждане“.

Подобни събития – срещи с поети и писатели, които се осъществяват благодарение на сдружението в рамките на Дните на българската култура и в Българското училище, са изключително важни и за културното възпитание и развитие на децата.

На събитието присъстваха също гости от българското посолство – Горяна Ленкова (аташе) и Тюркян Акиф (завеждащ консулска служба); Севдалина Коларжова Костадинова

– съветник в Българския културен институт в Прага; представителката на българското малцинство към Съвета за националните малцинства на чешкото правителство Светлана Лазарова, преподаватели от Българското училище и Карловия университет, представители на българските сдружения „Заедно“, „Св. св. Кирил и Методий“, „Българска беседа“, Българска православна община и др. Сред гостите имаше чехи, както и представители от различни национални общности.

В непринудената, но тържествена атмосфера, гостите и членовете на сдружението се наслаждаваха на традиционната музика и качественото българско вино.

През цялата вечер звучаха български народни песни в изпълнение на Валери и Десислава Димчеви от Благоевград. Гласът на Десислава Димчева и звуците на тамбурата на Валери Димчев ни пренесоха в Пиринската, Родопската и Шопската фолклорна област.

Танцовият състав „Българи“ към сдружение „Заедно“ завладя публиката със своите енергични танци и не след дълго публиката се хвана на хорото.

Българският фолклор наистина успя да обедини българи и чехи, стари и млади. Малките зрители наблюдаваха ентусиазирано музикантите, скачаха и се веселиха от сърце, а в паузата взеха микрофоните в ръце и започнаха да се изявяват. Накрая всички се хванаха отново на хорото, което поведе танцов състав „Българи“ с хоровод Тодор Ралев. Във вечерта на своя юбилей сдружение „Възраждане“ отново доказа, че може да обедини българите в Прага било то чрез музика, литературна среща, изложба или друго събитие.

Честит юбилей на сдружение „Възраждане“ и още дълги години сили, енергия и инспирации за създаване на положителни емоции у българската общност в Прага. Тя наистина има нужда от това, както и от обединение, а сдружение „Възраждане“ винаги е доказвало, че е способно да постигне подобни цели.

Д-р Димана Иванова

Танцов състав „Българи“ към сдружение „Заедно“

Танцов състав „Българи“

Десислава Димчева

Посланици на българската култура в БСОУ „Д-р П. Берон“

К. Моравенов, В. Димчев и хорът на учениците от БСОУ „Д-р П. Берон“

Поредното вълнуващо преживяване на учениците и учителите от БСОУ „Д-р П. Берон“ бе на 24 ноември 2011 година. След учебните занятия актова зала на училището се оживи в нетърпеливо очакване на скъпи гости, които пристигнаха като посланици на българската култура далеч зад пределите на Родината ни.

Посещението бе в рамките на Дните на българската култура в Прага, които се организират вече традиционно от гражданско сдружение „Възраждане“ и във връзка с 10-та годишнина от създаването на сдружението.

Имахме удоволствието да посрещнем г-н Росен Иванов, председател на Държавната агенция за българите в чужбина; г-жа Коянка Димитрова – директор на Дирекция „Български общности и информационна дейност“, г-жа Горяна Ленкова – дипломат от посолството на РБългария в Чешката република, както и организатора на тази среща – г-жа Мария Захариева, председател на сдружение „Възраждане“; председателя на Училищното настоятелство – г-н Петър Попов, зам.-председателя на настоятелството – г-жа Силвия Кръстева.

Вниманието на всички бе привлечено от музикантите Десислава Димчева и Валери Димчев, с които предстоеше интересна творческа среща.

След представяне на гостите, г-н Начев предостави думата на г-н Иванов, който изрази задоволството си от възможността да бъде на българска територия, в Българското училище

в Прага, което е добър партньор на ДАБЧ в повечето прояви, посветени на децата от българските общности по света.

Като благодари от името на цялото ръководство на Агенцията за успешните участия на ученици от нашето училище в детските конкурси на ДАБЧ, г-н Иванов, заедно с г-жа Димитрова, връчиха грамоти и награди на отличените деца в литературния конкурс за есе „Стефан Гечев“ и по изобразително изкуство „България в моите мечти“.

Публиката с радост аплодира на градените, а малките художници, поощрени от г-жа Луиза Станева, преподавател по изобразително изкуство, поднесоха собственоръчно изработени сувенири на гостите от Агенцията.

В следващите минути залата бе завладяна от звучните фолклорни ритми на изпълненията на Валери Димчев – тамбура и Десислава Димчева – народни песни.

Наричат Валери Димчев „Стравински от Благоевград“ – той е професионален музикант виртуоз на тамбурата, композитор, аранжор със съвременен поглед към фолклора. В уменията му да претворява музиката с този народен инструмент пролича неговият рядък музикален талант.

Десислава Димчева, със своите изпълнения на песни от Пиринския край, Родопите и Шоплъка, омая публиката, сияеща в пъстроцветната си национална носия.

Композициите впечатляваха с разнообразни ритми и изтънчен автентичен стил.

Изпълненията бяха приети сърдечно и учениците ги аплодираха дълго.

Голямата изненада за всички бе финалът на фолклорния концерт, защото той бе съвместна изява на музикантите с момичетата от вокална група „Лири“ от нашето училище. Песните „Радо, мари Радо“ и „Катерино, моме“, в съпровод на тамбура от Валери Димчев и китара от г-н Моравенов, ръководител на групата, допринесоха за въодушевеното и приповдигнато настроение в залата.

Директорът на училището – г-н Начев, благодари за прекрасните изпълнения, с които се докоснахме до богатия български фолклор, и връчи почетния знак на БСОУ „Д-р П. Берон“ на музикантите с пожелание за нови срещи, които да служат като мост за съхранение на българското самосъзнание.

След концерта гостите от Агенцията се срещнаха с педагогическия екип на училището.

Г-н Иванов благодари за активното участие, добрата подготовка и отличното представяне на учениците от БСОУ в конкурсите, организирани ежегодно от ДАБЧ, като даде висока оценка за съвместната работа.

Представи накратко дейността на Агенцията през последната година с българските училища в чужбина и пое ангажимент да бъде осигурен целогодишен абонамент на в-к „Аз Буки“, както и методични материали за училището. Подари книги и брошури, издадени от Агенцията.

Проведеният разговор с учителите допринесе за размяна на идеи и мнения за по-нататъшни разнообразни инициативи, за развиване на дейности, насочени към съхраняването на националния дух, език, култура и самобитност зад граница.

В знак на благодарност за доброто сътрудничество през годините, общите цели и успешните съвместни изяви с Държавната агенция за българите в чужбина, г-н Начев връчи почетния знак на БСОУ „Д-р П. Берон“ на г-н Росен Иванов.

Снежана Таскова

Изложбата „Владимир Сис и България“

На 1 декември в Дома на националните малцинства в Прага българското сдружение „Възраждане“ организира изложба в памет на чешкия журналист и българофил Владимир Сис (1889–1958). Културното събитие беше част от ежегодно провежданите „Дни на българската култура“ и привлече интереса на живеещите в чешката столица българи и чехи.

Вечерта започна с емоционалния разказ на българската историчка от БАН Анка Златева, придружен с мултимедийна презентация. В началото на своята изява тя посочи, че десетилетия наред името на чешкия журналист е тънело в забвение, защото е бил „забранен“ заради своята антикомунистическа позиция след Втората световна война. А. Златева представи с нескрито вълнение основните моменти от бурния, изпълнен с превратности и завършил трагично живот на чешкия журналист. В основата на разказа на А. Златева стоеше дейността на Владимир Сис като военен кореспондент на „Národní listy“ в България по време на Балканските войни (1912–1913) и най-вече като пламенен защитник на българската национална кауза. Най-убедителното доказателство за растящия интерес на изследователите към чешкия журналист е проведената преди 8 години в Хасково конференция „Владимир Сис и България“, както и поредицата конференции за българо-чешките връзки през 2008–2011, в които личността и дейността му неизменно се споменават. Наред с това, продължи А. Златева, бяха издадени, в превод на български език, част от книгите на Владимир Сис, посветени на втората му родина – България. Става дума за неговия дневник „Критичните дни на България. Дневник на военния кореспондент“, ценно свидетелство за Балканските войни, в който чешкият журналист е описал потресаващи картини за саможертвата на българския войник; „Гробовете на Трикери“ – покъртителен разказ за гръцките зверства спрямо българските военнопленници на гръцкия остров Трикери по време на Междусъюзническата война. Догодина предстои излизането от печат на друга негова книга „Новият Балкан“, писана в навечерието на Първата световна

Доц. д-р Владимир Пенчев и д-р Анка Златева

война, но забранена и конфискувана от австрийските власти. В тази връзка А. Златева отправи емоционален апел към своите сънародници в близко бъдеще да посетят острова, за да отдадат своята почит към загиналите български войни в името на осъществяването на българските национални идеали.

На края на своя завладяващ разказ Ани Златева, видимо развълнувана, подари на библиотеката на сдружението „Възраждане“ един екземпляр от художествената книга на Вл. Сис „Ние“. След А. Златева думата взе българският бохемист и етнограф доц. д-р Владимир Пенчев. Той припомни заслугите на Владимир Сис за популяризиране на българската култура в междувоенна Чехословакия и приноса му за развитието на чешко-българските контакти във всички сфери на културата. Тъй като името чешкия журналист и писател години наред беше тема „табу“, сега имаме възможност да го извадим от забравата, така че всички ние сме длъжници на Владимир Сис в това отношение. През

В галерията на ДНМ

последните години се появяват нови сведения за живота и дейността му, продължи той, които ни позволяват да обогатим представата си за тази забележителна личност. Втората част на вечерта беше посветена на самата изложба. А. Златева продължи своя разказ, повеждайки присъстващите към залата с фотографии, дело на Вл. Сис, които представят уникални кадри от периода на Балканските войни. Тези уникални снимки се съхраняват във Военна академия „Г. С. Раковски“ и доскоро също неизвестни за широката публика.

Д-р Красимира Мархалева

Десет години с „Пирин“

Беше през есента преди десет години. С майка ми и брат ми живеехме в Чехия вече малко повече от година. Майка ми беше обзета от силна носталгия по родината, когато случайно се запозна с Георги, днешния ръководител на „Пирин“. От дума на дума станало ясно, че Гошо се е занимавал с народни танци на младини в България, оттам остава само кратък път до идеята, защо не се съберем и ние българите в Бърно да потанцуваме нашенски хора.

Още помня каква беше реакцията ми, когато майка ми ми съобщи, че ще ходим да играем хора. „Народни танци? Мамо, ти си полудяла!“. Това наистина не е тема, която вълнува една 14-годишна тинейджърка. Закачих се, че ще отида само веднъж и то, за да угодя на мама.

Няколко часа по късно си тръгнах от исторически първата репетиция на състав „Пирин“ с танцовата стъпка на правото хора, не спрях да танцувам и докато чакахме трамвая за вкъщи. И не съм спряла до ден днешен.

Българските народни танци се превърнаха в една от най-големите ми страсти. „Пирин“ стана моето второ семейство, благодарение на него посетих много нови места и срещнах много нови приятели и любими хора. Месец след първата репетиция последва и първата публична изява на състава – на коледния концерт на националните малцинства в Бърно

в театъра на Белек Поливка. Там, дори с импровизирани носии, съставът представи няколко традиционни български хора. Следваха още концерти и изяви, постепенно се сдобихме с носии и танцови обувки. От пролетта на 2002 г. „Пирин“ се превърна в гражданско сдружение. Към края на същата година от състава се отдели една част от танцьорите, които създадоха танцовата формация „Китка“. Важно събитие ни чакаше през лятото на следващата 2003 година. „Пирин“ беше за първи път поканен да участва на най-големия и престижен фолклорен фестивал в Чехия – Стражнице. Нашето представяне имаше голям успех сред зрителите, което ни зареди с нови сили и енергия. На този международен фолклорен фестивал в Стражнице бяхме канени редовно общо три пъти в продължение на 5 години, което за нас бе огромно признание.

През есента на 2003 г. се състояха и първият танцов семинар, фолклорен концерт и забава организирани от нашето сдружение, които поставиха начало на тази дългогодишна традиция. Благодарение на тези мероприятия „Пирин“ прави красотата на българския фолклор достояние на широката чешка публика и привлича в своите редици мнозина млади хора от чешко, българско и смесено потекло, които стават запалени танцьори. За участие в концерта каним на разменни начала гости от Чехия и чужбина и по такъв начин установихме приятелски връзки с български организации, танцови състави и музиканти от Прага, Острава, Виена, Будапеща, Щутгарт, Вроцлав, България, Словакия и Швейцария. За пълното сценично въздействие на народните танци са много важни носиите. При първото представяне беше разрязана една червена завеса

Танцов състав „Пирин“

за пояси. След това издирихме няколко оригинални ризи, потури и елеци, а останалата част от носите за целия състав бе ушита от Яна Георгиева, която продължава да се грижи за тях. През следващите години постепенно разширявахме оборудването с нови носии, аксесоари и реквизити. Пристъпихме и към поръчки от България, за да подсилим автентичния облик на състава. Следващата 2004 година се носеше в духа на големите международни фолклорни фестивали. „Пирин“ за пръв път прекрачи границата на Чехия и се представи в Словакия и Полша, където представи българското малцинство от Чехия. Също така поставихме началото на редица участия в бърненския международен фолклорен фестивал, който се съпровожда от дефиле и концерти на главния площад в Бърно и на просторния двор на новото кметство. От същата 2004 г. протичат и ежегодните лагер-школи, на които под методическите наставления и зоркото наблюдение на професионалните хореографи от България Ганка Дюлгерова, Лили Зафирова, Ирина Войнова, Емил Генев и Николай Николов разучаваме нови хореографии и традиционни хоръ. По този начин се обогати репертоарът на състава със стойностни хореографии, които се посрещат от публиката с голям успех. В началото репертоарът на състава се състоеше от основните и най-популярни хоръ, но в последствие се разрастна и сега в него са застъпени почти всички етнографски области – Добруджа, Северна България, Шоплука, Тракия, Пиринска Македония, Странджа. Поставихме сценични разработки на обичаите коледуване и нестинари. През лятото на 2005 г. група от „Пирин“ предприе организирано пътешествие до България. За много от чехите това беше първото посещение на страната ни. В рамките на пътуването освен многото обекти и паметници посетихме и събора за автентичен фолклор в Копривщица. Пет години по-късно през 2010 г. „Пирин“ се върна на това място вече в пълен състав и като участник в програмата. За първи път на събора се представи български състав от Чехия. Възможността да се изявим на

най-крупното и престижно фолклорно събитие в България, провеждащо се само веднъж на пет години, беше върховен момент в нашата история. Атмосферата на градчето и фестивала, подсилени от 13 000 участници и 200 000 зрители е неповторимо преживяване за цял живот. Професионалният чешки фолклорен ансамбъл „Ондраш“ ни покани да вземем участие във фестивала „F-scéna 2006“. Имаше честта да участваме в концерта при откриването на фестивала на двора на крепостта Шпилберк пред хилядна публика редом с професионалните танцьори. Бяхме във възторг. През есента на 2006 г. участвахме в пражкия концерт в „Lucerna music bar“ заедно с Елица Тодорова и Стоян Янкулов, организиран от сдружение „Възраждане“. През декември 2007 г. разширихме дейността на „Пирин“ – поканихме опитния певчески педагог Петя Букурещлиева и поставихме началото на хорово пеене. Репертоарът от народни песни разширихме след задочен семинар с Цветанка Варимезова. Пражките сцени не останаха далечни за нас. Ежегодно сме канени за участие в традиционния празник Трифон Зарезан в Прага. Танцували сме на българска фолклорна вечер в „Divadlo na Prádle“, организирана от сдружение „Възраждане“, както и на фолклорни концерти в Етнографския музей, в хотел „Corinthia Towers“, хотел „Prahа“. Дълги години обаче трябваше да чакаме за премиерата ни на централния площад в чешката столица. През 2010 г. бяхме поканени на фестивала „Прага – сърцето на народите“. С танци и песни преминахме дългото дефиле по старинните улички из стария град и участвахме в големия концерт на сцената на Staroměstské náměstí. Приятното време в края на

месец май, историческият облик на Прага и атмосферата на фестивала ни накара да се чувстваме щастливи. Това беше следващата постигната цел.

Участваме редовно в традиционните концерти на националните малцинствата в Бърно, в областта, и в цяла Чехия. Канени сме и с удоволствие показваме красивия български фолклор на сънародниците ни в Острава, Виена, Будапеща и в Словакия, Освен танците, животът на сдружение „Пирин“ е изпълнен с много срещи, празнуване на традиционни празници, екскурзии. Организирахме курс по чешки език, за да спомогнем адаптирането и интегрирането на българите дошли да работят в Бърно. Издадохме брошура „Български фолклор“ с кратка информация за историята, културата и фолклора на България заедно с текста на няколко най-популярни български народни песни. Богатата дейност на сдружението и танцовия състав са немислими без финансовата подкрепа на чешките държавни институции – Министерството на културата, Министерството на образованието, Южноморавската област и Общината на гр.Бърно, за което сме искрено благодарни.

Членовете на „Пирин“ представляват много сплотен и силен колектив. Атмосферата и средата в него са привлекателни, за което говори фактът, че от 2006 г. насам около 15 българи, компютърни специалисти, работещи във фирмата IBM избраха пътя към „Пирин“ и бяха привлечени от народните танци. Душата на състава и негов ръководител от самото начало до ден днешен е Георги Георгиев, за който може накратко да се каже, че не може да си представи живота без танците и без „Пирин“. Тази година чествахме десет годишен юбилей от създаването на нашият състав. За тези десет години се изявихме на десетки концерти и фестивали, през „Пирин“ минаха десетки танцьори, някои от които танцуват в състава от самото начало до ден днешен. За това време в „Пирин“ отпразнувахме три сватби и раждането на шест деца. Нека и следващите десет години са толкова плодотворни!

Катерина Ненкова

Ансамбъл „Пирин“ отбеляза десет години от създаването си с голям фолклорен концерт

Бърно. Тази година ансамбъл „Пирин“ от град Бърно чества 10 години от своето създаване. За да отбележат събитието, членовете на състава поканиха гости и приятели на голям фолклорен концерт с българска музика и танци, който се състоя на 12-ти ноември в културната зала „Рубин“ в Бърно.

На сцената по време на празничната вечер танцуваха състави и изпълнители, представящи българския фолклор в различни кътчета на Европа – танцов състав „Зорница“ от Будапеща, танцов състав „Китка“ от Виена и акордеонистът Илия Тодоров от Словакия. Не липсваха и местните представители на българското танцово изкуство – състав „Китка“ от Бърно и танцова група „Българи“ от Прага.

Уменията, придобити по време на десетгодишното си съществуване, представиха и танцьорите от „Пирин“ с тракийска ръченица, с женския танц буенек и с мъжкия тракийски танц, както и с новия влашки танц, който под бурните аплодисменти на публиката отбеляза своята премиера.

След концерта сцената бе на разположение на музикантите – специално поканени от България, които с игривите си хора накараха цялата публика да заиграе и забавляваха гостите до ранните часове на следващия ден. За прегладнелите посетители на концерта бе приготвен и бюфет с подбрани български гозби – зелеви сарми, кюфтета, мусака, баклава и други. Имаше и богат избор на качествени български вина. На юбилейния концерт на „Пирин“ се изявиха над седемдесет участници, които привлякоха със своето умение повече от сто и петдесет зрители. Всички те си тръгнаха от събитието силно ентусиазирани.

Както всяка друга година в предобедните часове на същия ден се състоя и танцов семинар организиран от сдружение „Пирин“, чиято цел е популяризирането на българския фолклор сред чешкото общество и привличане на нови

танцьори към групата. Концертът и семинарът бяха проведени с финансовата помощ на Министерството на образованието на Чешката република.

Катерина Ненкова

Отзиви за сдружение „Пирин“

във връзка с 10-годишнината от създаването на танцовия състав

Скъпи приятели от ансамбъл „Пирин“!

Благодарим ви, че бяхме заедно, че ни поканихте да сме част от вашия празник, за който дълго ще си спомняме.

За организацията и осъществяването ѝ можем да ви поздравим и да почерпим от вас идеи; за чудесната атмосфера и настроение допринесоха всички участници. Сцената ни даде усещането, че сме истински професионалисти, ентузиазмът на всички беше заразителен, а публиката ни оказваше невероятна подкрепа.

Аплодирахме и идеята ви за участие на жива музика, която отново и отново ни вдъхновяваше да се надиграваме и взаимно да споделяме какво сме научили.

Обединени от общата ни любов към българските народни песни и танци искрено се надяваме, че подобни мероприятия ще осъществяваме и в бъдеще.

С приятелски поздрав: Ансамбъл „Китка“ – Виена

Както всяка година, така и тази, всички с нетърпение очаквахме предстоящото събитие. Публиката бурно аплодираше всички участници и лично ние от ансамбъл „Българи“ – гр. Прага сме изключително доволни, че успяхме да зарадваме всички с нашето изпълнение. Усещането да танцуваме пред толкова много сънародници беше неповторимо. Вечерта продължи с безброй хора и много настроение. И тъй като българите знаем как да се веселим, песните и танците продължиха до ранните часове на неделния ден.

Благодарим ви ансамбъл „Пирин“, че споделихте този празник с нас!

Тодор Ралев – ръководител на ансамбъл „Българи“ – Прага

Много се гордея като ръководител и хореограф на фолклорен състав „Зорница“ от Будапеща с това, че имахме възможността да бъдем поканени на тържеството, организирано от ансамбъл „Пирин“ с ръководител Георги Георгиев. То беше манифест на хубави отношения на българи, живеещи в чужбина, които с работа и желание поддържат и показват българските традиции на танцовото изкуство, народната музика и песен, допринесоха тържеството за 10-годишния юбилей на ансамбъл „Пирин“ да се превърне в празник. Всички участници бяха щастливи да се видим отново в приятелска атмосфера, която създадоха организаторите на това мило събиране, с богата програма и много емоции. Полека лека тези начинания стават традиция между съставите от Прага, Бърно, Виена и Будапеща и то съвсем спонтанно, без агитация „от горе“. Георги Георгиев беше този, който положи традицията на тези събори. Желаем му всичко това, което прави, да му носи радост, здраве и много успехи. За много години!

От Лили Зафирова и фолклорен състав „Зорница“ от Будапеща

Юбилеят Ви ми направи страхотно впечатление с организацията и много гостите, които дойдоха за 10-годишнината. Самото представяне беше изключително изживяване както за всички съмишленици и емоционално свързани с „Пирин“ хора, които съставяха основната част от публиката, така и за концертиращите участници. То показваше от една страна най-искрения ентузиазъм на хората зад граница да поддържат традиционното българско изкуство, а от друга – неимоверния труд, който стои зад всяка една такава усъвършенствана изява, особено за несвикналото с неравноделния такт ухо на чужденците в състава! Като конферансие наблюдавах концерта от две перспективи – от подиума и от погледа на зрителите. И няма да е пресилено да кажа, че юбилеят на „Пирин“ докосна душите и сърцата на присъстващите в залата – това личеше най-вече на децата, които първосигнално реагираха на всяко потропване или повикване на танцьорите. Дано те да са бъдещите малки „пиринчета“

С поздрав и пожелание това да е само началото от поредицата юбилеи на „Пирин“!

Ганка Дюлгерова – професионална танцьорка, бохемист – София

За десет години ансамбъл „Пирин“ – Бърно стана посланик на българския народ, чийто фолклор смайва със своето въздействие. Удивителното е, че на километри от България съществува такава формация, която с ентузиазъм и амбициозност представя не само българските народни танци, но и българската кухня и традиции. На юбилейната си вечер Ансамбъл „Пирин“ изненада публиката с богата програма, в която участваха български фолклорни групи от Прага, Виена и Будапеща. В препълнената зала до късно се извиваха нашенски хора, веселяха се българи, чехи, унгарци и австрийци. Така концертът прерасна във всеобща веселба. Празникът на „Пирин“ се превърна в празник на българите и българското извън България! Браво „Пирин“!

Ирина Войнова – хореограф, София

Другата България или двете Българияи?

В България по телевизията върви едно предаване „Другата България“. Ако не са го спрели, значи все още го има. Защото ние сме майстори на спиране, забрани, а напоследък в Прага се чу и това: „Който не е с нас в Асоциацията, изчезва!“ Тук сме по-майстори – имаме си две Българияи в една Прага и няма нужда да ходим по света и у нас.

Защо е така? Кой ни дели непрекъснато? Ето Ви тема да размисъл, драги читатели.

От статията на Димитър Христов (публикувана в брой 5/2011 на „Роден глас“) научаваме, че в тук имало опозиция. А кой е „на позиция“? Ние във война ли сме и с кого? Българският премиер Бойко Борисов имал срещи с българите в Прага. За повечето от нас това беше среща! Една! И не на втори октомври, както пише в статията на Д. Христов, а на трети октомври т. г. в Посолството. И точно за тази среща тези, които са „на позиция“ не са написали една буква.

От „Роден глас“ научаваме, че на 4 октомври имало и среща в Дома на ул. „Америцка“ 28, на която е присъствал съветникът на премиера г-н Ангел Чолаков, съпроводен от нашия бивш консул Марин Йовчевски и настоящата консулка Тюркян Акиф. Интересно какво ново е научил на тази среща г-н Йовчевски, след като е подписал толкова официални документи за равните права на всички българи по отношение на този дом. Един от тях е пред очите ми. Датата е 31 януари 1994 г. „Право на ползване на клуба имат двете регистрирани тук организации“. Тогава в Прага са били две, сега са вече три действащи.

И още един документ, подписан от г-н Йовчевски: „Българското посолство потвърждава, че през 1987, 1990 и 1992 г. Държавен финансов контрол на Република България е извършил финансови ревизии в българския клуб на „Америцка“ 28 – Прага 2. Сградата на Клуба е собственост на българската държава и ревизиите са били извършени според българската легислатива. Отговорността за реализацията на препоръките на финансовата ревизия и възстановяване на констатираните щети носи ръководството на Българския културно-просветен клуб“. Интересно, кой е бил в това ръководство тогава? Кой ни дели ли питахме? Явно си има държавни служители,

които работят с българите тук избирателно. Само дето никой не знае как, по каква система и по чие нареждане. Много е удобна позицията: „А, те се карат помежду си, аз не искам да имам нищо общо с това!“ Оставаше и да е вярно!

И става напълно ясен въпросът на Бойко Борисов по време на срещата в българското посолство в Прага: „Това ли са тези, дето се карат?“ Не, това са тези, дето питат. И не винаги това е глас в пустиня!

Отвреме – навреме писмено ни отговаря бившият комсомолски секретар инж. Димитър Христов, бившият директор на Дома в Америцка – инж. Д. Христов или бившият служител на Българския културен и информационен център На Прікорѣ Д. Христов, или бившият секретар и мениджър на БКПО инж. Д. Христов! Той знае всичко: кой какво е учил, кога се е родил и защо... От чешките власти научаваме какви описания дава инж. Д. Христов на сънародниците ни тук – кой с какви гласове бил избран, кой си е „загубил акъла“ и т.н. За фалшивите подписи в т. нар. му „избиране“ като наш представител – по-добре да помълчим. Защото за подобно фалшифициране на документ, който е представен на официалните чешки власти в правова държава, каквато е Чехия, има действащи закони... С подобни лица не е възможно да се работи, още по-малко да се прави Асоциация. От БКПО „Св. св. Кирил и Методий“ препоръчваме на инж. Д. Христов да си прегледа още веднъж имайловата поща от октомври миналата година; може и да разбере защо.

На 4 октомври 2011 г. преди вернисажа в двореца Розенберг в хотел „Савой“ се състоя среща на пражките председатели със зам. министъра на външните работи Константин Димитров

На срещата присъстваха зам. министърът на външните работи Константин Димитров, Елеонора Димитрова – временно управляващ посолството

на България в Прага, консулката Тюркян Акиф, бившият управляващ посолството ни в чешката столица Марин Йовчевски; Антон Стамболийски (председател) Димитър Христов (редактор), Красимир Бачев (секретар) от БКПО; Янчо Янев – председател на клуба в Усти на Елба, Мариана Новотна – председател на „Българска беседа“, Силвия Георгиева (председател на БКПО „Св. св. Кирил и Методий“, Инка Делевова, зам. председател на същата организация, Силвия Кръстева-Йелинкова – зам. председател на БПО, Пламен Ангелов от БПО, Павлин Захаријева от сдружение „Заедно“, Петър Попов, делегиран от сдружение „Възраждане“, журналистката от в. „Труд“ Светлана Джамджиева и представителката на българското малцинство в чешкото правителство Светлана Лазарова, която по неясни досега причини имаше проблем да влезе на тази среща. Познайте от кого идват тези проблеми и кой ни дели?

На тази среща стана ясно, че България предвид ситуацията „по време на криза“ има две възможности: да продаде клуба или той да бъде стопанисван от българското министерство на културата. Всичко е въпрос на средства. Фантазията на г-н Д. Христов, описващ този момент от разговора в сп. „Роден глас“, както и изопачаването на думите на инж. Петър Попов, преминават всякакви граници. Петър Попов сподели само, че е разумно да се разпределят средствата от клуба между Българския културен институт и Българското училище.

За щастие отвреме-навреме всички мислим еднакво, така че имажинерният въпрос на Д. Христов, отправен към министър Николай Младенов е абсолютно на място: „Защо не попитате г-н Йовчевски, който също е добре запознат със ситуацията? И защо наистина не го попитат?“

И отново сме в началото: Кой ни дели? И защо?!

Д-р Силвия Георгиева

Софийското издателство „Мак“

представи своите книги в Българския културен институт в Прага

На 24 октомври 2011 година в Българския културен институт в Прага се състоя среща със собственика на издателска къща „Мак“ Калин Манолов. Вечерта беше открита от директорката на Българския културен център Галина Тодорова, която представи накратко дейността на издателството.

След нея взе думата Калин Манолов, като по време на неговата лекция превеждаше на чешки език Итка Троянова. Издателят подари кигата „Човешкото действие“ от Лудвиг фон Мизес на директорката на Българския културен институт. Той уточни, че тази книга е издадена през септември 2011 година и че е представителна за мисленето на австрийската икономическа школа.

След това той продължи с общо представяне на останалите автори и книги в издателството. Уточни, че издава само книги на съвременната икономическа и политическа либерална мисъл на автори с уникална гледна точка. За него тази дейност е мисия. Смисълът на тези книги е да обяснят света на тези, които ги четат и да предизвикат по някакъв начин обществен дебат. Могат да бъдат определени и като учебници за живота, а обикновено биват купувани от по-богати българи. Сред имената на авторите на книгите, издадени от „Мак“, са Лудвиг Хайнрих Едлер фон Мизес, Айн Ранд, Ориана Фалачи, Фредерик Бастия.

Читателската аудитория на изд. „Мак“ и модерна, интерактивна, лоялна и образована. Книгите се продават по големи книжарници и книжни вериги в България, а също и посредством онлайн-книжарница и библиотека. Засега има регистрирани около 90 000 читатели и са издадени 39 заглавия в тираж около 60 000 копия.

Калин Манолов представи накратко няколко книги („Силата на разума“ на Ориана Фалачи и „Времето на убийците“ на Лайф Стърлинг) и две поредици от книги – на Айн Ранд и Лудвиг фон Мизес.

По-нататък в лекцията си издателят говори за различни видове свобода на пазара, на собствеността, на пресата и даде примери как биват тези показатели определени като функциониращи в България и до каква степен. Според изследване на Канадския институт „Фрейзър“ за икономическата свобода, България е на 28 място в света по степен на икономическа свобода. Според изследване на „Уолстрийт джърнъл“ на страните, подобрили резултата си по отношение на икономическата свобода от минали години, България е на 17 място. Г-н К. Манолов подчерта, че в последните години този напредък се дължи на финансовия министър Симеон Дянков. Издателят на „Мак“ не забрави да спомене и философията на чешкия президент Вацлав Клаус, който е един от най-ревностните застъпници на теорията, че социализмът е „враг на икономическата свобода“. Беше поставен също така проблемът, че медиите са често жертва на политиката, която се опитва да ограничи тяхната свобода на словото. Според информация на „Фрийдъм хауз“ България е на 77 място в свободата на медиите. Асоциацията на европейските журналисти също се е занимавала с проблема и е установила, че от участвалите в дискусиата 113 журна-

листи, повече от половината посочват, че пълната свобода на медиите от политиката е невъзможна. Също така, според 57 журналисти не е възможно и свободата на медиите от нейните рекламодатели.

Калин Манолов отговори на въпроси от страна на публиката. Част от нея (макар и съвсем малка) не беше съгласна с неговата теория и се опитваше да го убеди, че теорията на марксизма е още в основата на обяснението за ролята на държавата в икономиката. Издателят обаче беше категоричен в истинността на твърденията си, до които е достигнал в резултат на дългогодишната си дейност на издаване на икономическа литература. Според него трябва да създадем едно ново общество, за което се изисква смелост на действието. Това е обществото на свободния пазар, свободата на медиите и печата, в което всеки индивид гради собственото си благо въз основа на това, което произведе като продукт. Самата книга е също продукт, стока.

Книгите на издателство „Мак“ очевидно са намерили своя пазар в България и помагат на читателите си в изграждането им като свободни личности.

Димана Иванова

Калин Манолов, Итка Троянова, Галина Тодорова

В деня на народните будители

На 1-ви ноември България отбелязва Деня на народните будители. Той е посветен на делото на книжовниците, просветителите и борците за национално освобождение, съхранили през вековете духовните ценности на нацията и нейния морал.

Този ден е и празник на паметта като хранилище на универсалния човешки опит. Защото образът, който всеки човек изгражда пред другите и пред света, е една проекция на неговата памет.

Днес се обръщаме към миналото от позицията на хора от най-новото време и когато се вираме в делата на достойните ни предци, сякаш трудно приемаме призивите им за свобода, просвета, култура. Но завешите и традициите, създадени от тези свети хора, винаги ще предизвикват преклонение и вълнение.

В полумрака на нашето минало блесят светлите и лъчезарни образи, респектират с ентузиазма и безкористната си любов към Отечеството, държат ни духовно будни през вековете и до днес.

За първи път Денят на народните будители се чества през 1909 год. в Пловдив. Така България поставя

в историческия си календар редом с деня на светите братя Кирил и Методий още един празник на духовността. От 1 ноември 1923 год. с указ на цар Борис III е обявен за общонароден празник в памет на заслужилите създатели на нашето национално верую. Но далеч преди официалното обявяване на този празник, българският народ почита своите будители и ги канонизира като светци в своята историческа памет и в храма на българщината. Те са неговото упование в трудно и безперспективно време, защото с мощта на своята мисъл връщат равновесието и духовната стабилност на нацията. Животът на всеки народен будител представлява мъдър урок.

Будителите са живата и вечна връзка между миналото, настоящето и бъдещето; те са безсмъртната гаранция, че нашият народ ще преодолее всички съдбоносни изпитания и ще оцелее.

Имената на народните будители винаги ще задължават. А делата им – ще будят почит и уважение към това, което ни е съхранило и което поставя основата на националната ни идентичност.

Поклон пред паметта на светците на българския род, които на този ден ни връщат назад, към времето на нашите корени!

Докосвайки се до спомена за тях, днес черпим силата, която ни кара да се чувстваме по-достойни българи. Преминали границите на своето време, те продължават будителската си мисия и днес, и се грижат за културното и духовното израстване на нашия народ.

Този голям български празник се чества всяка година в БСОУ „Д-р П. Берон“.

В навечерието на празника във фойето на училището засияха светлите образи на онези книжовници и просветници, които в далечното минало запалиха пламъка на знанието; ли-

ковете на онези непокорни и горди българи, които учеха как се обича България и как се умира за нея. В истински уроци по родолюбие се превърнаха някои от часовете преди празника, в които учениците, заедно със своите класни ръководители и с учителя по история, си спомниха за народните будители и за техните безсмъртни дела.

Светлата дата събра пред паметника на д-р Петър Берон в Прага екипа на учителите от Българското училище, които поднесоха цветя и венец в знак на почит към будителите на България.

Своята признателност към неуморните радатели за просветление и народностно самосъзнание изразиха и учениците в празничната програма.

Г-жа Начева откри тържеството, като изтъкна важната роля на будителите за запазване на българския национален дух през вековете.

В презентацията, посветена на събитието, група ученици от X и XI кл. проследиха пътя на големите имена в нашата история – от първите букви на Кирил и Методий, през пламенния зов на Паисий до огненото слово на Ботев и Раковски; с неувявящата сила на Софроний Врачански, Патриарх Евтимий, д-р Петър Берон, Неофит Рилски, Васил Априлов, Добри Чинтулов, Иван Вазов и още десетки дейци на просвещението и национално-освободителното движение, които изковаха от словото най-силното оръжие и превърнаха спомена от славното минало на Отечеството в идеал и съдба на цял един народ.

Всички присъстващи ученици с интерес и внимание слушаха, убедени, че духът на будителите е жив и днес. Това е един чудесен празник, който трябва да съхраним през годините, защото 1-ви ноември е не само празник на духовността, той е призивание и национална съдба.

Нека носим упорито факела, запален от народните будители, защото той е част от непреходната българска вечност!

Снежана Таскова

Поезията – нежност и красота!

**Животът ни учи на свойто изкуство –
сътс жажда за обич осъмвай,
замръквай с вълните на силните чувства
и няма над теб да се стъмни**

В българската литература поезията е традиция на традициите. Тя има своите рождества и възкресения, изразител е на човешкия дух, на самата същност на човека, на неговата природа в природата. И ако Бог е любов, то поезията е негов глас; тя е надежда и упование. Магическата сила на словото събра любознателните ученици от БСОУ „Д-р П. Берон“ на празника на българската поезия.

Шестима поети-рицари на изящната българска словесност – Димчо Дебелянов, Теодор Траянов, Асен Разцветников, Петя Дубарова, Блага Димитрова и Миряна Башева бяха включени в художествената програма, представена от ученици от 5-ти до 11-ти клас.

Завладяващите стихове бяха хармонирани с умело подбрани картини, портрети и клипове в мултимедийна презентация.

Учениците, подготвени от г-жа Светла Болчева, г-жа Светлана Васева и г-жа Александра Дончева, въведоха публиката в поетичния свят на емблематичните творци.

Поетът с чувствителна и чиста душа – Д. Дебелянов, бе представен чрез най-съкровениите стихове от „Да се завърнеш...“, „Помниш ли, помниш ли...“, „Аз искам да те помня...“ – поезия, проникната от висшите стремления на една уравновесена, искрена и духовно красива личност. Изпълненията бяха на Стефан, Кристиан и Кирил.

Като нежен музикален преход към стиховете на Петя Дубарова, слънчевото момиче на българската поезия – „родено с мисията да бъде поетеса“, прозвуча песента „Доброта“ в изпълнение на вокалната група, водена от г-н Моравенов.

Стиховете, рецитирани от Ния, Ива и Кети – „Да съм слънчево момиче“, „Лятото изтече“, „Зимна ваканция“, са пропити със слънчева енергия, с радост и очарование. От нейната

поезия искрят с великолепен пламък добротата и истината.

*Понякога съм толкова добра.
Как рядко ми се случва да съм бяла!*

Последва рязка смяна на поетичния тон при представянето на един от най-талантливите български поети, наречен маг на словото – Теодор Траянов. Патетичното изпълнение на „Cor cordium“ от Дарин и Петър от 11 кл. силно въздейства върху публиката.

Творческите внушения на Асен Разцветников бяха представени чрез неговите „Жертвени клади“, които претворяват дълбоки чувства и богати метафорични визии в една баладична приказка за изгубената родина. А стихотворната приказка за Мързелан и Мързеланка – „Добрите стопани“, разсмая сърдечно присъстващите, благодарение на артистичните изяви на Никол, Габриел и Маргарита.

Лириката на Блага Димитрова е един нестихващ и все задълбочен катарзис. Нейните стихове, в изпълнение на Силвана и Мария напомниха, че тя не само преоткрива жената като чувствителност, като извор на обич, с будно съзнание, но и търсеща нови посоки, нови опорни точки за духа и енергията („Дълъг беше моят път до тебе“).

Миряна Башева е сред малкото силни поети на съвременната ни поезия, а стиховете ѝ са истински шедьоври в лириката ни. Песните по нейни стихове „Тежък характер“, „Дано“, „Булевардът“, „Безнадежден случай“ остават като незагълхващо ехо на истинската космическа нежност, а поетесата

стои на стража край словесността, подобно на богиня-войн. Силата на нейното слово и нежността на музиката са претворени в красиво заклинание:

*Ако до всяко добро същество
застане поне още едно...
Ех, предвиждам такъв живот,
че само си викам: Дано!
Дано, дано, дано! До всяко добро
същество застане поне още едно!*

Като едно чудно пътешествие премина този поетичен празник, показващ че в поезията има много красота, която може да докосне всяка душа.

Празникът отмина, но поезията остава като едно велико тайнство, което винаги ще вълнува будните умове и ще ни кара да бъдем по-добри и по-човечни.

Снежана Таскова

Островски българи пяха „Хубава си, моя горо“ в Кромержиж

Запазил духа на времето, замъкът в Кромержиж и днес привлича много посетители. Сред тях бяхме и ние – българите от Острава.

Готическият дворец, построен през втората половина на XIII век и възстановен през XVI век в ренесансов стил, става резиденция на епископите на Оломоуц. След разрушаването му от шведите през 1643 година, изграждането му продължава 12 години по проект на италиански архитекти, а кулата му се издига на височина от 84 метра, разказа екскурзоводката Марта Заплеталова, която ни прие с особена топлота и симпатии.

Развеждайки ни из десетте зали, в които са изложени творби на известни европейски художници от XV–XVIII век, сред които Тициан, Веронезе, Ван Дайк и други, госпожа Заплеталова отбеляза, че колекцията е втората по значимост в Чехия, след тази в Прага. Всяка картина има своя история, но най-голямата гордост тук е гениално произведение на един от най-популярните художници от Венецианската школа през късния Ренесанс – Тициан. Преди около 40 години картината – „Одирането на

Марсий“, изложена в замъка, е смятана за копие, но когато започнали да я реставрират, се оказало, че е оригиналът, подчерта г-жа Заплеталова. Не само галерията, изпълнена с шедеври на изкуството, но и библиотеката, съхранила 100 хиляди тома с ръкописи, картини, рисунки и музика, е една от най-богатите в страната. Не останаха незабелязани и ловните колекции по на 300 години, както и стаята, където е отседнал цар Александър /Освободител/. Успяхме да научим, че много честа тема на разговорите при посещенията му тук е била „Балкана“.

В автентичния си вид е запазена и залата, където е приета първата конституция на Австро-Унгария.

Оказа се, че много интересно е решен въпросът с отоплението. Камините са напълно затворени от страната на залата, която топят, за да не одимават всичко. Вижда се само част от камината, вдадена в стаята, покрита с бяла керамика и висока около 2 метра. В коридорите има специални входове, откъдето са били зареждани и палени, разказа още г-жа Заплеталова.

Мебелите и интериорът, запазени и добре поддържани, напомнят за XVIII век, когато замъкът е бил важен духовен център.

Дори късната есен не успя да скрие красотата на двете зелени барокови градини, част от 64 –те хектара земя, на които се простира замъкът, заедно с трите езера. Всички те през 1998 година са включени в световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Благодарение на невероятната акустика в заседателната зала през годината се провеждат множество концерти, допълни г-жа Заплеталова и разреши да изпълним „Хубава си, моя горо“.

Минка Генчева

Снимка: Минка Генчева

Кауза „Български представител в Съвета за националните малцинства“ или старата песен – на нов глас

На 20 октомври 2011 г. на заседание на Съвета за националните малцинства на чешкото правителство е бил внесен за самостоятелно разглеждане въпрос, свързан с българското малцинство и по-точно за българския представител в Съвета.

В протокола от заседанието четем:

„О. Клипа информира, че приблизително година и половина продължават споровете около номинацията на български представител. С оглед на процедурата за номинация, установена от Секретариата на Съвета – най-силен мандат е получила госпожа Светлана Лазарова. Господин Димитър Христов – кандидат на Българската културно просветна организация (БКПО) – вече няколко пъти поставя под съмнение номинацията на госпожа Лазарова. Затова Секретариатът на Съвета бе принуден

отново подробно да преразгледа позицията на отделните номиниращи организации (...)

По време на този процес *излезе наяве, че документът за номинация, приложен от БКПО, съдържа груби нарушения на добрите нрави, а именно два фалшифицирани подписа в листа с подписи.* Става въпрос за

подписа на госпожа Силвия Георгиева, която изобщо не е присъствала на заседанието, на което е възникнал документът за номинация на БКПО. Разликата между нейния истински подпис и този в приложения документ е видим от пръв поглед. Това, че подписът ѝ е подправен, г-жа Георгиева е потвърдила с писмена клетвена декларация. (...) Следващият подпис е на г-н Димитър Борисов и е изцяло идентичен с подписа на г-н Христов. (...)

О. Клипа каза, че съответните документи

отнасящи се до тази кауза са на разположение за разглеждане на интересуващите се членове от Съвета. Светлана Лазарова го допълни с официалното изявление на Управителния съвет на БКПО „Св.Св. Кирил и Методий“ в Прага, което потвърждава казаното до тук. Подкрепи я и П. Попов, който във връзка с този случай бе поканен на Заседанието на Съвета. Той се извини (преди всичко на ромите) за това, че в Годишния отчет (пред Правителството) за ситуацията на националните малцинства е публикуван текст от името на българското малцинство, който неправдиво и несправедливо напада ромите.

За повече информация:

http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/jednani-rady/4_zaznam_3.pdf

Долината на кръщението

И тази година повече от 50 отравски българи не пропуснаха възможността да посетят две от забележителностите на Чехия – Кромержиж (Kroměříž) и Кржтини (Křtiny) – обекти с огромна историческа стойност.

По традиция, и този път екскурзията бе организирана от Българския културно-просветен клуб в Острава, който пое входните билети и обяда на своите членове.

Голяма част от българите живеят от дълги години в Острава, но малцина се оказаха щастливците, които имаха възможността отново да съзрат двуметровата чудодейна статуя на Дева Мария Кржтинска – една от най-големите забележителности в района на Бърно.

Днешното селище Кржтини носи името си от латински – Kirtina – (Vallis baptismi) или Долина на кръщението. Първите запазени исторически документи за Кржтини водят към далечната 1237 година, но историята им ни отвежда още в IX век, когато светите братя Кирил и Методий са дошли на Великоморавска земя. За това свидетелства и самото име на селището, където двамата първоучители и техните ученици са кръщавали езичниците, разказа на

сънародниците си Сирма Зидаро, председател на клуба и организатор на пътуването.

Монументалният бароков комплекс е едно от най-старите и запомнящи се свети места за поклонение в Моравия. Сгушен в прекрасна гориста долина, годишно през него минават над 50 хиляди поклонници.

Енорийският храм, наречен Перлата на Моравия и смятан за един от най-красивите в цяла Чехия, е проектиран от известния италиански архитект Джовани Сантини. Типично в италиански стил, и тук светлината преминава през пространството, а светлите образи, пишно обковани в злато, се осветяват от 33 прозорци. Това не бе пропуснато да бъде запечатано за спомен от бдителното око на любителите фотографии. Говори се, че тук, пред лика на Дева Мария, чието име носи, всеки може да сподели своите най-съкровени желания и те да бъдат изпълнени.

Позлатената статуята се извисява на главния храмов олтар, а непосредствено под нея са ликовите на двамата първоучители – Кирил и Методий.

Под купола, висок 30 метра, стои органът, който заедно с добрата акустика дават възможност за организирането на множество концерти, отбелязва енорийският свещеник Томаш Прънка, който вече 30 години служи в храма. С особени симпатии и топлота, той разказа на достъпен за българите чешки език, как през 13 век в близката гора, по врем на силна буря, е намерена каменната статуя на Дева Мария, която оттогава става покровителка на Кржтини. На мястото, където е била намерена, благодарните жители поставили паметник с лика на Дева Мария и тя не ги забравила. И днес изслушва молбите им и помага, увери свещеникът.

По исторически или други причини, това място е от особено значение за българите. В това бяха убедени всички, които се докоснаха до духовния мир, изпълващ всичко наоколо.

Минка Генчева

Росен Плевнелиев:

Искам да бъда и президент на регионите

Ще работя за това българите, в която и част на света да се намират, да имат самочувствието и да живеят с мисълта, че тяхната държава стои неотлъчно до тях.

На първия тур беше отчетена по-висока избирателна активност от предходните президентски избори, не Ви ли притеснява, че на балотажа по-малко хора ще излязат да гласуват?

Изключително съм благодарен на хората, които ми гласуваха доверие на 23 октомври и осъзнавам каква огромна отговорност е това за мен и ангажимент да бъда достоен и динамичен президент, който да е най-успешният досега. Благодарен съм и на тези граждани, които пуснаха гласа си за други кандидати, защото демокрацията се гради от активни хора, демокрацията означава избор. Приемам като сигнал и критика към цялата политическа класа факта, че много от българите останаха по домовете си на 23 октомври и бих искал да ги уверя, че съм политик от ново поколение, ще работя по нов и динамичен начин, непрестанно обрънат към хората не само в страната, но и към тези в чужбина.

Каква ще бъде политиката Ви спрямо българите в чужбина, те сякаш останаха извън полезре- нието на президентската институция досега?

Аз самият дълги години съм живял в Германия и знам колко е важно да се чувстваш част от родината си, но и усещаш, че тя стои зад теб. Не искам сънародниците ни зад граница да живеят с мисълта, че са забравени от собствената си държава. Нека помним, че българите не сме само 7 милиона. Много повече са тези, на които България може и трябва да разчита, за да върви напред и за да се променя. Част от тях живеят извън територията на страната, като вероятно планират живота си там за по-дъл-

го време. Но те остават българи по същност, не по задължение, и това е хубаво. Ще работя за това българите, в която и част на света да се

намират да имат самочувствието и да живеят с мисълта, че тяхната държава стои неотлъчно до тях. Вие сте нашите посланици извън

Росен Плевнелиев – новият български президент

пределите на страната. Искам да показваме вашите успехи, да надграждаме над тях, а президентската институция ще помага там, където е необходимо.

Как ще стане това, на думи винаги звучи добре, но на практика всички добри пожелания остават само в рамките на срещите с българската общност по време на официални визити, а проблемите остават нерешени?

Гарантирам, че нито един сигнал, изпратен до президента, няма да остане без отговор и реакция. Българските институции и особено институцията на президента могат и трябва да бъдат политическа гаранция за диалог с българите по света, за техните нужди, да има чуваемост, тяхното мнение да се взема предвид, постижението им да намират популярност и приложение тук, в България. От целенасочения подход и диалог с българите в чужбина можем да черпим ползи за страната – тя да бъде представяна, рекламирана, изучавана. Цялостната държавна политика към българите зад граница ще бъде добавена стойност към усилията на бизнеса, културата, спорта, образователните и изследователските институти да интегрират своите резултати към европейските и световните стандарти.

В каква посока ще бъде ориентирана външната политика, която ще провежда президентската институция?

За да бъде външната политика успешна, трябва да е силно обвързана с реалния живот на българите, където и да се намират те. Да е убедително аргументирана и разбираема за обществото. Искам да осигурим подкрепа на българския бизнес и на успешните му операции на световните пазари. Ще насочим външно-политическата си дейност към привличане на преки инвестиции, трансфер на модерни технологии и на управленско знание, към реализирането на важните стратегически инфраструктурни проекти. Външнополитическата

дейност на нашия екип няма да се ограничава само до общи позиции и принципи, а ще бъде концентрирана върху отстояване на икономическите интереси на българите. Ще работим с правителството за

по-нататъшно подобряване на системата от дипломатически и консулски представителства в страните, в които българите имат икономически, културни, образователни и социални интереси.

Росен Плевнелиев

РОСЕН АСЕНОВ ПЛЕВНЕЛИЕВ

е роден на 14 май 1964 г. в град Гоце Делчев, България. Средното си образование получава в Природо-математическа гимназия „Академик Сергей Павлович Корольов“ в Благоевград от 1978 до 1982 г. В периода 1984–1989 г. завършва ВМЕИ „В. И. Ленин“ в София (днес Технически университет), със специалност „Изчислителна техника“. Говори немски и английски език. Развива собствен бизнес от 1990 г., когато основава и започва да развива фирмата си „Ирис Интернешънъл“ АД, първата строителна фирма в България със сертификат ISO 9001, получен през октомври 1999 г. Фирмата работи на повече от 80 строителни обекта в Германия, както и на някои знакови проекти в България: реконструкция на хотел Шератон в София, изграждане на централен офис на БНП Париба в София, център на Даймлер-Крайслер в София, Бизнес парк София. През 1994 г. основава и управлява „Линбългария“ ООД, фирма, специализирана в сухо строителство. След 1998 г. участва в управлението на българските подразделения на германската компания Линднер (Линднер Ирис Имоти, Ирис Интернешънъл, Линднер България, Линднер Имоти Менеджмънт), работеща в областта на разработване, управление и инвестиции в недвижими имоти. Той ръководи най-големия проект на компанията в страната, Бизнес парк София, който е започнат през 1999 г. и е най-големият частно финансиран проект в областта на недвижимите имоти в България, един от най-големите бизнес паркове в Югоизточна Европа. През 2003 година е започнат и проектът Резиденщъл парк София, жилищен комплекс в близост до Бизнес парк София. От 2007 г. е член на управителния съвет на „Конфедерация на работодателите и индустриалците в България“. През следващата 2008 г. Става член на борда на директорите на „Американска търговска камара“ и член на настоятелството на фондация „За нашите деца“. От 27 юли 2009 до 9 септември 2011 г. е министър на регионалното развитие и благоустройството в правителството на Бойко Борисов, а от 4 септември 2011 г. е кандидат за президент на партия ГЕРБ. На балотажа, проведен на 30 октомври, печели 52,58% подкрепа според резултатите от ЦИК. Очаква се да встъпи в длъжност на 22 януари 2012 година, когато изтича мандатът на президента Георги Първанов. Веднага след завършването си започва работа като научен сътрудник в Института по микропроцесорна техника, но политическите промени в България го оставят без работа.

20 години от края на Варшавския договор (1991–2011)

В края на юни 2011 г. в Министерството на Външните работи на Чешката република се проведе международна конференция, посветена на 20-годишнината от разпускането на Варшавския договор. От българска страна участие взе историкът доц. Йордан Баев от Военната академия „Г.С. Раковски“, дългогодишен изследовател на Студената война и на съвременните трансатлантически отношения. Пред участниците в международния форум той представи българската гледна точка относно разпускането на Варшавския пакт, акцентирайки главно върху заключителните преговори през 1991 г.

Доц. Йордан Баев

Доц. Баев, завършилата току-що конференция в Чернинския дворец беше посветена на 20-годишнината от края на Варшавския договор. Заедно с НАТО той беше един от символите на разделена Европа. Това са и основните акценти, които се съдържат в последната Ви книга „Системата за европейска сигурност и Балкани-те в годините на Студената война“, която излезе миналата година. Може да се каже, че тя „изпревари“ конференцията с една година. Книгата всъщност е обобщение на около 20 години изследователска работа в архивите на различни

държави и от Източна, и от Западна Европа, както и в Съединените щати. Разсекретяването на тези архиви започна малко след края на Студената война, в резултат на което бе сложен край на съществуването на източноевропейската военнополитическа организация на Варшавския договор. Настоящата конференция, на която бях поканен да присъствам от министрите на външните работи и на отбраната на Чешката република, се провежда в същата тази зала в двореца Чернин, където на 1 юли 1991 г. бе подписан протокола за разпускането на Варшавския пакт. В действителност обаче аз съм

имал възможност да участвам като представител на България в няколко международни научни проекта, които разглеждаха историята на двата основни военно-политически блока – Международния исторически проект за Студената война във Вашингтон, Паралелния исторически проект за НАТО и Варшавския пакт в Цюрих, документалния проект за „Хелзинкския процес за сигурност и сътрудничество в Европа, Източна Европа и новата „източна“ политика на Вили Бранд“ в Манхайм и т. н. Всичко това ми позволи в последната си монография да обобща постигнатото в сътрудничество с колегите от различни европейски страни, включително и тук в Прага. Самият факт, че в последните няколко години участвам в четвърта международна конференция в столицата на Чешката република по проблеми на близкото минало, е достатъчно показателен. Настоящата конференция бе много интересна, с участието на известни политически дейци („творци на историята“) не само от Централна и Източна Европа, а също от Германия, Франция, Великобритания, САЩ. Но тя не е първият, нито ще бъде последният подобен форум.

Разделянето на Европа на два враждуващи лагера е резултат от поредица срещи, започнали преди края на Втората световна война и продължили след нейния край. Допреди 20 години за една от тези срещи не се коментираше – между Уинстън Чърчил и Йосиф Сталин през октомври 1944 в Мос-

ква, известна като „процентното“ споразумение. Днес, 20 години след края на Студената война, малко хора знаят не само какво точно се е договаряло на нея, но и как се е договаряло.

Често журналистите казват, че „сделката“ за разделянето на Източна и Западна Европа е станала в Ялта или Потсдам. Всъщност две от великите сили от антихитлеристката коалиция се договарят още преди края на войната – през октомври 1944 г. в Москва – с постигане на известното „процентно“ споразумение за „сфери на влияние“ на Балканите.

Във Вашата книга вие наричате разказа на У. Чърчил „наивна легендарна версия“. Защо?

Чърчил много френовно описва в спомените си „сделката“ за Балканите като една моментна импровизация. Документите показват обаче, че има много сериозни тридневни преговори, в резултат на които Гърция остава в „британската сфера“, а Румъния и България, в съветската сфера“. Това предопределя следвоенното развитие в региона. Именно политическото и идеологическото разделяне на Европа за близо половин век изисква от нас да проучваме съвременната европейска история в един паралелен прочит, тъй като развитието на НАТО и Варшавския пакт в много голяма степен е взаимосвързан процес.

Както е известно, първото разширение на НАТО е на Балканите, с приемането на Гърция и Турция. Защо погледите се насочват най-напред в този регион?

В първото следвоенно десетилетие Балканите играят важно място в общата геополитика на великите сили – гражданската война в Гърция през 40-те години е първият „горещ“ въоръжен сблъсък след началото на Студената война. Доктрината „Трумман“ от 1947 г. за оказване военна и икономическа помощ на Гърция и Турция е първата идеологическа доктрина на Съединените щати, която я налага като водеща световна сила и лидер на западните демокрации. Логично и първото разширяване на Алианса става с приемането на двете балкански страни през 1952 г. По-късно Балканите загубват своето приоритетно значение за суперсилите, тъй като „първоешелонният“ сблъсък се очертава в Централна и Западна Европа.

Както е известно, по време на Студената война на два пъти, през 1956 и 1968 г., Съветският съюз предприема военна интервенция срещу две от участничките във Варшавския пакт – Унгария и Чехословакия. Дистанцирането на Румъния от Варшавския договор през 60-те години води ли до планове за съветска военна интервенция?

Румъния на Николае Чаушеску от средата на 60-те години се превръща в постоянния „дисидент“ сред държавите от Варшавския пакт. Тук, разбира се, възниква въпросът защо Букурещ не последва съдбата на Будапеща и Прага с въоръжените интервенции от 1956 и 1968 г. Причините за „странното“ на пръв поглед поведение на Москва са няколко. На първо място, Румъния граничи само със социалистически държави и никога не поставя въпроса – дори иносказателно – за излизане от Пакта. Освен това по своята същност режимът на Чаушеску е ортодоксално авторитарно комунистическо управление, което не застрашава с „идеологическа ерозия“ фундамента на съветската политическа система, за разлика от модела на „социализъм с човешко

лице“ в Прага. През 1948 г. например чехословашкият посланик в София Франтишек Кубка обяснява на своя американски колега Доналд Хийт, че острият конфликт между Сталин и Тито можел да бъде образно описан като протестантски бунт срещу комунистическия Ватикан (очевидно чехословашкият посланик е направил историческа аналогия с бунта на Ян Хус). Нищо подобно нямаме при Румъния. Дори в последните години на Варшавския пакт по времето на съветската „перестройка“ Николае Чаушеску заедно с източноевропейския партийен лидер Ерих Хонекер са най-яроистните критици на „недопустимите политически отстъпки“, които правел Михаил Горбачов пред Запада.

Във Вашето изказване на конференцията Вие споменахте, че по време на преговорите за закриване на Варшавския договор Румъния предлага той да се замени с друг, на регионална основа.

Непосредствено след падането на Берлинската стена и „нежните революции“ в Източна Европа никой все още не поставя въпроса за края на Организацията на Варшавския договор. Разполагаме с аналитични доклади за съветската политика в Източна Европа след политическите промени, изготвени по искане на Кремъл, както и с подобни аналитични разузнавателни справки по същата тема на Централното разузнавателно управление на САЩ от зимата и пролетта на 1990 г. В нито

Доц. Йордан Баев и Елена Поптодорова

един от тези анализи не се предвижда сценарий за скорошно разпускане на Пакта. На последното редовно заседание на ръководството на Варшавския пакт през юни 1990 г. в Москва дискусиата се води за трансформация на съществуващите политически и военни структури. Такъв дух имат предложенията на делегацията на Чехо-Словакия. Единствено унгарската делегация е за по-радикални мерки, включително скорошно ликвидиране военните органи на Пакта. СССР, България и Румъния настояват Варшавския пакт да се преустрои в „договор на суверенни и равноправни държави“, а Полша – в „договор за колективна сигурност с чисто консултативни функции“. Едва към края на септември – октомври 1990 г. всички страни-членки, с изключение на Съветския съюз, се обединяват около предложението за ликвидиране военните структури на организацията, което става през февруари 1991 г. на съвещание в Будапеща. Поканата за извънредно съвещание в Прага за разпускане на организацията е отправена от президента Вацлав Хавел на 17 май 1991 г. По това време и на Запад, и на Изток се коментира каква ще е бъдещата архитектура за сигурност в източната част на континента. Първоначалната идея е за „постепенен преход“ към бъдещите общеевропейски структури за сигурност (т. е. бъдещата Организация за сигурност и сътрудничество в Европа). Обсъждат се също варианти за субрегионални политически съюзи, какъвто например по-късно става „Вишеградската

група“ от централноевропейски държави. И в този момент, през пролетта на 1991 г., правителството на Румъния прави конфиденциални сондажи едновременно в София и Будапеща за създаване на някакъв субрегионален съюз между трите държави. Унгарското и българското правителство категорично отказват да обсъждат подобна възможност. Чисто като хипотеза може да се предположи, че зад сондажа на Букурещ стои Москва, тъй като в Кремъл действително са разглеждани такива варианти за регионални съюзи около европейските граници на Съветския съюз след приближавания край на Варшавския пакт. През лятото и есента на 1991 г. обаче чувствително се засилват полити-

ческите контакти с НАТО, заслуга за което има генералният секретар на Северноатлантическия съюз по това време Манфред Вьорнер. И така се стига до решението на срещата на Съвета на НАТО в Рим през ноември 1991 г. за създаване на Северноатлантически съвет за сътрудничество с участието на бившите страни от Варшавския договор. В своето изказване на настоящата конференция поставих въпроса, че е дошло време да обсъдим и важната тема за т.нар. „преходен период“ на преориентиране на политиката на бившите съюзници от Съветския блок от Изток към Запад. Но това вече е тема за друга дискусия.

Д-р Красимира Мархалева

ЙОРДАН БАЕВ

завършва история в СУ „Св. Климент Охридски“ и защитава докторат в Института по история на БАН. В момента той е доцент по съвременна история, преподавател по военнополитически проблеми на сигурността във Военна академия „Г. С. Раковски“, гост-преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ и в Дипломатическия институт на МВНР на Република България..

Специализирал е в международния изследователски център във Вашингтон „Удроу Уилсън“, в Националната академия по отбрана в Стокхолм, в Нобеловия институт в Осло и др., участник в няколко международни изследователски проекта: координатор на българската група в изследователския проект „Студената война“, в проекта „История на НАТО и Варшавския договор“ (Цюрих), „Сталинският терор в Източна Европа“ (Университета в Манчестър) и др.

Автор е на няколко монографии („КГБ в България“, „Системата за европейска сигурност и Балканите в годините на Студената война“ и др.) и на около 250 научни и научнопопулярни публикации в повече от 20 държави от Европа, Северна и Южна Америка и Азия, посветени на проблеми от политическата, военната, дипломатическата и разузнавателната история, история на организациите за европейска и евроатлантическа сигурност, международни и мироподдържащи операции.

Втора среща с Прага

Втората ми среща с Прага бе диаметрално различна от първата. Вече не бях уплашения първокурсник бохемист, скалпващ с усилие всяко елементарно изречение на чешки език, а преливащ от самочувствие млад преподавател на същия този език. Не бях и в компанията на възторжените си колеги, а с младата госпожа Татяна, на която тепърва щях да показвам града, в който се бях влюбил и чиято магия бе станала причина да продължа с бохемистиката (щото в първи курс ми минаваха и еретични мисли да се откажа от нея!) и тя да стане моя съдба. Казах „младата госпожа“, която всъщност бе другарката Самоковлиева, младата красива учителка по български език и литература в поморийската гимназия, и която съвсем не бе свикнала да се обръщат така към нея. И да не си помислите, че това не ѝ е харесвало? А как се размазвах от удоволствие аз, когато чехите се обръщаха към мен с „mladý pane“ или „pane profesore“.

БЕШЕ 1970 ГОДИНА...

Не бе същата и Прага. Из нея сновяха руски войници и офицери, по фасадата на Народния музей личаха следи от шрапнелите. Всъщност не бяха същи и чехите в отношението си към нас, българите. Докато по време на езиковата ни практика всички ни се радваха, че сме се посветили на езика им и с радост си спомняха за почивките си по нашето Черноморие и разказваха какви ли не мили истории за срещи с българското гостоприемство, сега ни гледаха с открита неприязън. Годината бе 1970 и споменът за нахлуването на войските на Варшавския пакт и за българското участие съвсем логично обясняваха подобно поведение. На всичко отгоре Татяна, освен с името си и с вида си, еднозначно напомняше руска девойка (една от причините под влияние на руските филми да се влюбя навремето в нея!). А и като ни слушаха да говорим помежду си, средностатистическите чехи, които не правят особена разлика между отделните славянски езици, естествено ни приемаха за руснаци. Най-драстична,

а същевременно и комична демонстрация на тогавашното отношение към окупаторите преживяхме в Железни Брод. Нашето първо пребиваване в Чехия заедно всъщност започна с гостуване в това малко, симпатично планинско градче в Северна Чехия. Бяха ни поканили същите онези чехи, които през лятото на 1968 година принудително трябваше да останат още няколко дни в Поморие, където бяха на почивка в дома на родителите ми, и с които до днес ни свързва искрено, сърдечно приятелство. Радвахме се на изключително гостоприемство. Докато нашите приятели бяха на работа, ние се разхождахме из центъра на градчето, обикаляйки магазините, а когато домакините ни се връщаха от работа, поемахме нанякъде из околностите с кола. Един ден в дома им нямаше вода. За нас нищо необикновено, в Поморие си беше почти закон – духне ли вятър, първо спира токът, после пресъхват и чешмите. Нашите домакини обаче видимо бяха силно притеснени. Влизаха, излизаха, обикаляха съседите, нещо си шушукаха, нещо обсъждаха,

след което предложиха настоятелно да се разходим из центъра на Железни Брод. Че защо ли, помислих си, та те добре знаеха, че тези скромни стотина квадратни метра отдавна вече ги бяхме овършали. Защо пък не, щом толкоз настояват. Разходката ни обаче бе някак странна. Върви насреща ни някой, прави се, отдалеч личи, че не ни вижда. Нашите приятели обаче – и те отдалеч – поздравяват, спират се и започват: „На, имаме гости от България, от Черно море, Васил е бохемист, професор по чешки език...“ И този етюд се разиграва на няколко пъти, докато стигнем центъра и се приберем у дома. Досетихме се, нашите домакини искаха да ни представят на съгражданите си и да подчертаят, че сме от България, не от СССР. Ясно, не искат да си навлекат омразата им. Ала не било само заради това – същата вечер водата в дома им потече. Тогава разбрахме каква била работата. Двуетажната им къща се намираше на склона на един от хълмовете, върху които лежи и по-голямата част от градчето. Поради това си месторазположение тя не бе

свързана с градската водоснабдителна мрежа, а заедно с няколко съседски къщи разполагаше с локален водоизточник. Та съседите, като видели, че у дома им има гости, най-вече поради вида на Татяна, решили, че сме руснаци, а Хнидкови (това е фамилията на споменатите наши приятели Иржина и Ирка) са колаборанти и за назидание им спрели водата. Описаната разходка оправда целта си – водата потече, а от следващия ден, където и да се покажехме, бяхме посрещани с усмивка.

НЕ МОЖЕХ ДА СИ ПОЗВОЛЯ ДА ГО ГОВОРЯ КАТО ПОМОРИЙСКИ ГЛАРУС...

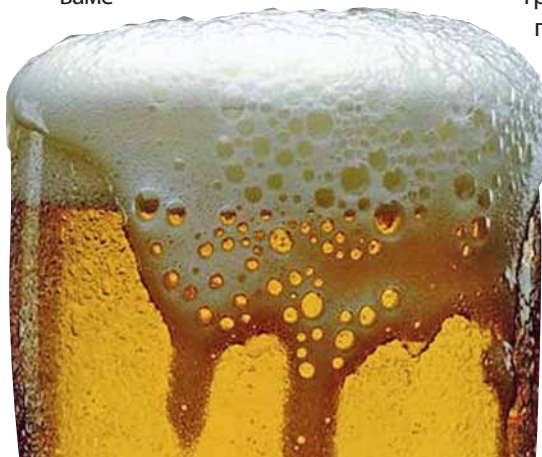
Усмивки срещяхме и после в Прага. По лицата на почти всички чехи, заговорех ли на езика им, без разбира се да се обръщам в тяхно присъствие на български към Татяна. Стараех се максимално добре да произнасям всяка дума, всяка фраза, проточвах проклетите дължини, които и до днес ми създават проблем, премислях всяко изречение, всеки падеж и неговото окончание. Та нали бях вече преподавател по този език, можех ли да си позволя да го говоря като поморийски гларус? Е много се стараех! Четях всеки надпис по улиците и витрините, заслушах се в чуждите разговори (колкото и неприлично да е!), купувах си „Večerní Praha“ от някой от уличните продавачи, които подвикваха по „Вацлавския площад“ – „Večerní Praha, Večerní Praha...“. Прочитах почти всичко, като си отбелязвах тук-таме по нещичко, което можех в бъдеще да използвам. За книги нямах пари. Че и откъде, като по тогавашните закони можехме да сменим само 30 лева. А с тях какво по-напред? Най-вече си купувах плочи, от малките с по две песни, на 45 оборота. Най-популярните в момента шлагери на Карел Гот, Хелена Вондрачкова, Вацлав Нецкажр, които звучаха от магазините на „Супрафон“ (чешката фирма за грамофонни плочи), по радиото или телевизията. По витрините и магазините откривахме безброй неща, които у нас не можеш намери. Толкова съблазни, а толкова малко пари. Всъщност по онова време ако не ни бяха поканили хора, с които се бяхме сприятелили на Слънчев бряг и които най-искрено ни се радваха, нямахме никакъв шанс да посетим

Чехословакия, да си наемем хотел и да се храним по ресторанти. А на мен така ми се искаше с месеци да остана в тази страна, да общувам с хората, да слушам радио, да гледам телевизия, да ходя на кино, на театър, на концерти на любимите певци. И всичко това – единствено и само заради езика. Като уважаващ себе си честолюбец исках да го овладее до съвършенство, говорейки го, да се изгубя сред чехите. Колко съм бил наивен! Че то аз и след толкова десетки години ожесточена борба с чешкия и вече живеещ в Прага, пак не успявам да се скрия сред тях. Най-много да ме вземат за остравак или словак. Но това е друга тема, до съвършенство в чешкия чужденец май изобщо не може да стигне – освен ако не го подхване на място и то от детска възраст или ако не е гений. А аз, уви, не съм!

ВТОРАТА СРЕЩА С ПРАГА ДЪЛЖА НА ПИСАТЕЛЯ ВЛАДИМИР ХУЛПАХ

Втората ми среща с Прага, а за Татяна първа, с благодарност дължа на детския писател Владимир Хулпах. Работехме лятото заедно на Слънчев бряг – аз като екскурзовод на групите на СКМ (Младежка туристическа организация, като тогавашната наша „Орбита“), а той като неин представител. Бързо се сприятелихме, открихме много общи интереси и духовни допирни точки, запознахме и семействата си. В онези години лесно се създаваха приятелства, всички бяхме някак по-спонтанни, по-естествени, по-откровени, по-сърдечни. Навярно защото бяхме млади, а и всички почти еднакво бедни или богати. Нормално беше един такъв нов приятел чужденец да те покани да му гостуваш. За щастие със същото можех да отвърна и аз, защото в дома на родителите ми в Поморие винаги щеше да се намери място и за мои приятели, които с нас с Татяна ще изкарат прекрасна почивка на море. Така че с радост приехме поканата да гостуваме

на Хулпахови в Прага, след Железни Брод и опознаване на Северна Чехия вече бяхме в дома им в пражкия квартал „Вършовице“. След двуетажния дом на Хнидкови с голям двор и още по-голяма овощна градина, се озовахме в малък апартамент на пражки интелектуалци. За нас нови емоции – сградата сецесионна, широки стълбища с цветя и обувки пред вратите (у нас това не можеше да се случи, тутакси щяха да изчезнат – и китките, и обувките!), високи тавани. А апартаментчето съвсем малко, от вратата веднага в кухнята, спалня и нещо като хол с класическия разтегателен диван за гости, баня и тоалетна в едно. И оригинални картини и книги, много книги – атмосфера, в която аз се почувствах като у дома си. Засага ще спестя трапезите и питиетата, тях ще оставя за края. И тук нашите домакини ни оставяха сами през деня, защото работеха – Владимир като редактор в едно авторитетно издателство, съпругата му Ярмила (мир на праха ѝ, отиде си млада), бе учителка. Заедно излизяхме вечер, разхождахме се из Старе Место, след което вечеряхме в някое ресторантче. Веднъж ни заведоха и в Народния театър. Не си спомням какво точно гледахме (театрите щяха да обикалям по-късно, при следващите си гостувания в Прага, след като се бях сприятелил с актрисата Хелена Ружичкова, царство ѝ небесно, много се обичахме), бяхме впечатлени най-вече от сградата, от салона, от коридорите, от стенописите, от атмосферата и елегантните зрители. Инак през деня с Татяна обикаляхме Прага. Тя комай ще да е първата ми клиентка, която съм обслужвал като екскурзовод, и то безплатно! Тогав не заех почти нищо за местата, които обикаляхме, така че едва ли е научила нещо от мен. А и кому са нужни подробности, когато имаш чувството, че си попаднал в приказка! Най-вече гледахме и поглъщахме с очи красотата на магическия град. Естествено посетихме Храдчани, показах ѝ всичко, което сам вече бях виждал, после „Нерудова“, Мала Страна, Карлов мост, астрономическия часовник с апостолите, „Парижска“, „Вацлавския площад“. Беше началото на септември и времето бе прекрасно. Безцелното скитане из стара Прага има своето очарование. Уличките, сградите,

фасадите те завладяват със своето разнообразие и потъваш в един друг, нам непознат романтичен свят!

ПРАГА СВЕТЕШЕ ОТ ЧИСТОТА

Наблюдавах и поведението на хората, като неволно сравнявах с това, което ни бе познато у нас. Наред с любезността сега открих и стремежа на чехите към реда и чистотата. Прага светеше от чистота. Тогава из нея все още не се срещаша толкова кучета и улиците и парковете не бяха осеяни като днес от техните фекалии. Веднъж видях как младеж хвърли смачкан лист. Една възрастна дама, идваща насреща, му каза: „Млади господине, нещо ви падна...“ и той засрамен се върна, взе хартиятката и я хвърли в близкото кошче за боклук. У нас такова нещо не можеше да се случи. Друго, което у нас не се случва и до днес, са опашките. Както ви е известно, те, нашенските, имат фуниеобразен вид, за да може докато стигнеш до целта с хитрини и лакти да изпревариш поне двама-трима и да се почувстваш велик. Чешките опашки ме очароваха. Нарездахме се на тях например за сладолед на „Вацлавския площад“ или пред касите на кината. Какво удоволствие, един зад друг кротко и търпеливо, опашката се вие и ти си спокоен, защото знаеш, че никой няма и да се опита да те изпревари, за да ти покаже, че той е тарикат, а ти глупак. Чешките филми бяха другото ми откритие. Купувахме си културен справочник и почти всеки ден гледахме по един чешки филм. Бях си купил

карта на Прага и по нея откривахме избраното кино, до което стигахме пеша, ако е наблизо, или с трамвай, ако е твърде далече. Татяна тогава бе на „Вие“ с чешкия, но с женската си интуиция и въображение разбираше почти всичко. Не помня дали сме гледали някой от шедеврите на чешкото чудо, но помня, че след всяка прожекция се чувствахме щастливи.

КЕХЛИБАРЕНАТА ТЕЧНОСТ, НАРЕЧЕНА ЧЕШКО ПИВО И ЧЕШКИТЕ КУЛИНАРНИ СПЕЦИАЛИТЕТИ

Като все още тогава латентен чревоугодник, аз не оставах равнодушен и към това, което си хапвах или пийвах. Естествено на първо място беше кехлибарената течност, наречена чешко пиво. И досега съм негов голям ценител и бира пия само в Чехия. Както казвах по-късно на туристите си на Корфу, истинско пиво е само чешкото, всичко останало е имитация. Не знам по колко съм изпивал на ден, никога не съм прекалявал, но за втори път потъвах в своя бирен унес, на който щях да се радвам и по-късно при всяко свое ново посещение на Чехия, та до днес. Питат ме на закуската сутрин домакините какво ще пия, чай, мляко или кафе, а аз „Бира!“. В следобедните часове, още докато бяхме в Железни Брод, проявих ярка слабост към грога. Ах, как ми харесва ароматът на чешкия ром! Откривах го и в различните сладкиши, затова и бутилката ром бе неизбежна покупка при всяко по-нататъшно посещение. Ново питие за мен бе и „Stará myslivecká“ или „Lidská tvař“, сиреч „човешко лице“, както я наричаха чехите, свързвайки я така с прочутата фраза на Дупчек за социализъм с човешко лице. Трудно мога да определя дали този аперитив е ракия, коняк или уиски, така и не се привързах към него. Нито пък към другото прочуто чешко питие, „Петровка“. От концентратите моя слабост и до днес си остава моравската сливова, с която навярно съм се срещнал именно по онова време. То се знае по нашенски към споменатите питиета трябваше и нещичко да се хапне. Не можех да устоя на обедните аромати на супи, които ни атакуваха отвсякъде, докато се разхождахме. Представих на Татяна закусвалната „Коруна“, най-достъпна за нашия портфейл. Опитахме какво ли не там, прочутите чешки сандвичи по-

кориха и моята млада госпожа, която после у дома в Пловдив опитваше да ги спретне и с тях да впечатли гостите ни. Вкусотии ни предлагаха и нашите домакини и в Прага, и в Железни Брод. Сред тях не липсваха прочутият шницел (умираме от смях с Татяна като тръгнем с първата си група чехи за Корфу – по пътя по някое време всички в автобуса, до един, измъкват и захапват голям паниран шницел!), свинското със зеле и кнедли, дори пълнен заек. Ах, тези чешки кнедли! Първоначално не можех да се справям с тях. Имам пред вид онези, които се прибавят към гулаша или свинското със зеле вместо хляб. Имах чувството, че са живи гадинки – опитвам се да преглътна, а живото тесто напират назад, трябваше ми много време докато свикна. Сега вече им се радвам, но мога да мина и без тях. Виждания с плодовете са ми много вкусни. Но не като основно ястие, както ги ядат чехите, а като десерт. Ммм..., с кайсии, ягоди или сливи, поръсени с извара и пудра захар, умирам за тях!

Ново откритие за мен бяха и хапките, които напомнят миниатюрни сандвичи, къде по-лесни да побереш в устата си. Най-много ме впечатлиха обаче пластмасовите сабички, с които многоетажното разнообразие върху парченцето хляб бе прободено. Естествено, накупихме няколко комплекта като сувенир за приятелите си. След завръщането си канехме на гости приятели, за да разказваме, а и за да демонстрираме какво ново сме донесли от европейските трапези. Така че поднасяха се сандвичи уж по чешки, ама не съвсем. Чешките хапки със забучените сабички бяха най-близки до оригинала и обираха овациите на гостите ни. Бях сложил на масата и още нещо, което бях открил и харесал в Прага – малка бутилчица с гъст доматиен сос, наричан кетчуп. Предложих го като нещо ново, непознато нам, чешко, много вкусно. Хареса се на всички. По едно време някой вдигна бутилчицата, загледа се в етикета и през смях прочете: „Булгр-плод. Сделано в България!“ Избухнахме в смях и всички ние. Наше производство, а по нашите магазини изобщо не сме го и виждали! Виждания! Ха-ха-ха! Та така...

Васил Самоковлиев

Снимки: архив

Осоговски манастир

„Св. Йоаким“

По време на византийското владичество отшелничеството придобива голяма популярност в югозападните български земи. В края на XI и началото на XII век най-известни монаси-отшелници по тези места станали Гаврил Лесновски, Прохор Пчински и Йоаким Осоговски, които се смятали за последователи на св. Иван Рилски. В резултат на тяхната отшелническа дейност възникнали няколко манастира в този регион – Осоговски, Лесновски и Пчински. В този брой на сп. „Българи“ ще ви разкажем за Осоговския манастир. Макар днес да се намира в пределите на Република Македония (близо до град Крива Паланка), светата обител представлява част от българското културно-историческо наследство и българската история.

КОЙ Е СВ. ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ?

Йоаким Осоговски е български отшелник, живял в края на XI в. и началото на XII век. Не е известно родното му място, знае се само, че идва от западните български земи. В житието му пише, че когато отишъл да се помоли в семейната църква на местния болярин, го помолил да му посочи подходящо място за монашеско уединение. Боляринът го завел до близката пещера край

река Сарандопорска (Крива река), която се намирала в Осоговската планина. Според житието на светеца той умира през 1105 г., а няколко ловци го погребали пред неговата пещера.

След 50 години един свещеник от с. Осмидол в Овчеполския край на име Тодор се заселва по тези места. Една нощ светецът му се явява насън и му заповядва да изрови от земята мощите му. Свещеникът не само изпълнява заръката, но построява в негова чест малка църква, близо до селището Крива Паланка. В тази църква той полага мощите на светеца. Скоро след това свещеникът издига в близост до храма жилищни сгради, привлича монаси и се обявява за игумен, приемайки монашеското име Теофан. Така се полагат основите на Осоговския манастир „Св. Йоаким“, известен още като Са-

рандопорски. Патронният празник на светата обител е на 16 август.

МАНАСТИРЪТ ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО И ВЪЗРАЖДАНЕТО

В средата на XII век култът към светеца става много популярен, а манастирът се превръща в огнище на българщината в района. Знае се, че българският цар Калоян (1197–1207) е посещавал светата обител. През втората половина на XIII век днешните западни български земи и районът около Крива паланка стават част от сръбската държава, затова манастирът попада под сръбско църковно влияние. В един летопис от началото на XVI век се казва, че по инициатива на сръбския крал Стефан II Милутин (1282–1321) е изградена църква, посветена на Св. Йоаким Осоговски. Знае се също

така, че неговият наследник Стефан Дечански (1321–1331) посещава светата обител преди битката срещу българския цар Михаил Шишман при Велбъжд (дн. Кюстендил), за да се помоли на гроба на св. Йоаким Осоговски. През 1393 г. местният владетел в Северна Македония Константин Драгаш пренася от Търново в Осоговския манастир мощите на Св. Иларион Мъгленски.

Сведения за историята на манастира през следващите два века липсват. Знае се, че през втората половина на XV век в него се развива активна културна дейност, която е толерирана даже от турските султани. Самият султан Мехмед II го посещава по време на военен поход към Босна. Изглежда, че през втората половина на XVI век манастирът на няколко пъти е бил разрушаван от османските турци и отново възстановяван. Според запазени от тази епоха документи монасите се обърнали към Дубровнишката република да им отпусне финансова помощ. В резултат те получили от Дубровнишкия съвет 20 жълтици „милостиня на българския манастир Св. Йоаким“.

През 1585 г. при едно земетресение част от манастирските сгради били разрушени. Тъй като били необходими големи финансови средства за възстановяването му, монашеското братство изпратило игумена на манастира Гервасий, кюстендилския митрополит Висарион и йеромонах Стефан от Билинския манастир в Русия, за да потърсят помощ от тогавашния руски цар. По това време Русия е единствената свободна славянска и православна държава и затова не само българите, но и другите балкански народи са търсели нейното покровителство. Местното население също събира значителна сума за възстановяването на манастира. Знае се, че през XVII век светата обител не само била обновена, но се превръща в голям и прочут духовен център. За замогването и разрастването на манастира споменават редица пътешественици. Например в края на XVII век турският пътешественик Евлия Челеби описва манастира като „стар, голям и цветущ, а гостите се посрещат с големи почести“. През XVIII–XIX век монасите на

манастира подпомагат българската съпротива срещу османците, давайки подслон на много хайдути и четници. Затова той отново е разорен от турците. Изчезват мощите на Св. Йоаким. Едва през XIX век заможни жители на Крива паланка възстановяват манастирските сгради. През 1847 г. с помощта на хаджи Стефан Младенов започва изграждането на Голямата манастирска църква. Тя е завършена само за четири години от майстора на Дебърската школа Андрей Дамянов и осветена през 1851 г.

МАНАСТИРСКИЯТ КОМПЛЕКС

В манастирския комплекс се намират два храма. По-малкият, „Рождество на Богородица“ е изграден

във формата на вписан кръст. В него се пазят две забележителни икони, изографисвани от Христо Димитров – основоположника на Самоковската иконописна школа. В притвора й има аязмо със светена вода. По-големият храм представлява голяма каменна църква, която се състои от 12 купола. Стенописите са дело на зографа Димитър Антонов, а иконописци са Аврам Дичев и Мирон Илиев от Дебърската школа. В голямата църква се съхраняват мощите на св. Йоаким Осоговски. Те са затворени в каменен саркофаг южно от централния вход на храма в западната му страна.

Д-р Красимира Мархалева

Поезията

е вътрешна свобода и характер

Един разговор с българската поетеса Елка Няголова – за „опрашването на думите“, за духовното небе на славянството, за изкуството на поезията и на превода, и за още нещо...

Поетесата Елка Няголова е посветила живота си на литературата. Работила е повече от 15 години като журналист, след което се отдава единствено на литературния процес – като писане на поезия, превеждане на славянски автори, организиране на литературни вечери, фестивали, конференции. Една от гранд-дамите на съвременната българска поезия е директор за Балканите на Международната асоциация на писателите и публицистите и председател на Славянска литературна и артистична академия. За нея писането е свобода на духа и нравствено извисяване, а литературният език – преди всичко прецизност и отговорност.

Елка Няголова

Вие сте автор на 15 поетични книги (някои от тях на други езици и в други страни); носителка сте на 11 поетични награди. Защо избрахте да се самоизразявате с поезия и как започнахте да пишете? Имаме много съвременни български автори, но при Вас като че става въпрос за особен вид съдбовна мисия, мисия за цял живот...

Нямам спомен да съм избирала... Тези огньове друг ги пали, а ние само добавяме съчките. И после цял живот обикаляме около пламъка, и пробваме – дали ще обгорим крилетата си. Като нощните пеперуди край свещта... Вижте, мисията е нещо друго – тя е вече съзнателен избор. Когато човек се посвети на духовното, то е защото

или много страда от несъвършенствата на този свят, станал твърде груб и материален, или просто по природа така е устроен. Колкото до числата – книги, награди и пр., те имат значение само на млади години, когато още не сме се справили с Его-то си... После ни вълнува самият процес, опрашването на думите, светлината им...

Дълго време сте работила и като журналист. Бихте ли казала нещо за този период от живота Ви и какво мислите за тази професия?

Повече от 15 години работих в централния периодичен печат. За мен в „Народна младеж“ беше изключителна школа – пъстра във възрастово отношение колегия, много можещи и образовани журналисти, с култово отношение към професията. Тогава всяка тема и всяко пътуване към събитие или личност беше като парашутен скок – със сериозна предшестваша подготовка. Непрекъснато бяхме сред хората и така учехме живота. Неслучайно всички или повечето вестници, възникнали след промените у нас, бяха създадени и оглавени от бивши мои колеги. Друг е въпросът, че в професията навлязоха после много случайни и неподготвени хора, които дори към езика имат вандалско отношение. За да работиш една професия, трябва да я обичаш – с всичко е така. Тогава няма как да те купят на дребно... Според мен в професията настъпиха сериозни девалвационни процеси. И тогава си казах: баста! Сама напуснах

и се посветих единствено на литературата.

В каква зависимост е поезията от останалите изкуства според Вас?

Поезията предполага вътрешна свобода и характер. Тя не може да е зависима от нищо. По-скоро е в хармония с другите изкуства – нали всичко е дух?! Да си спомним музите – Ерато, Хармония, Мелпомена, Терпсихора, Клио... (да не ги изреждам всичките) – те са от една пъпна връв. Навярно затова този, който пише поезия, има отношение и към музиката, и към изобразителното изкуство, и към театъра и т.н. Аз например не мога да слушам музика равнодушно, или – как да кажа – структуралистично... Да отбелязвам наум: ето, тук този дисонанс добре подчертава хармонията от предната музикална тема; този бемол пък внася лиричност; ето, сега авторът е наблегнал на духовите инструменти... За мен музиката (когато е хубава), е Божият глас, разбираем на всички езици...

Преведена сте на множество езици – руски, украински, английски, немски, френски, полски, сръбски, гръцки, румънски и др. Самата Вие сте преводач от руски, сръбски, хърватски, македонски. Какво Ви дава работата като преводач на поезия? Какви знания и качества трябва да притежава добрият преводач?

Да, в последните години много превеждам. Безкрайно ми е приятно и интересно. Тръгваш като на пътува-

не – не знаеш какво ще срещнеш по пътя си. И откриваш, и се изненадваш, и влизаш в чуждата кожа, и... забравяш себе си. Особено, когато превеждаш от езици от една езикова група – тогава мисля, че е по-трудно и интересно. Непрекъснато съпоставяш, ровиш в съзнанието си, моделираш фразата... И всъщност, се учиш. Езикът се учи непрекъснато. Практически няма последна спирка. Особено когато превеждаш поезия – там често смисълът е не в думите, а между тях... А за качествата на преводача, знам ли кои са най-необходимите? Навярно широка образованост, добро владение на езика, търпение, готовност да се посветиш на някого, забравяйки себе си...

Директор сте за Балканите на Международната асоциация на писателите и публицистите. Каква е дейността на тази асоциация?

Международната асоциация на писателите и публицистите е основана в Рига и обединява творчески гилдии и отделни писатели от над 50 държави в света. Това е нещо като „Мостстрой“ в духовното пространство. Множество преводи, фестивали, научни конференции, стотици преведени и издадени книги, редица периодични издания. Четат се по всички континенти вестниците, списанията, алманасите на МАПП. Това е преди всичко огромна работа – представете си: само сборникът „Планета на поетите“ включва стихове от автори от 55 страни. Колко езици са това?! Иначе казано: Международната асоциация прави една огромна Държава на духа, в която се търсят сходствата, а не различията...

Основател и председател сте също на Славянска литературна и артистична академия. Работната концепция на тази Академия е изключително интересна, както и проектите, които осъществява. Бихте ли конкретизирала?

Ето, това е една съзнателно избрана от мен кауза, в която влагам много любов и енергия. Създадохме я след първия международен фестивал на поезията „Славянска прегръдка“ във Варна. Тръгнахме с разбирането за родство между славяните и езиците им. В началото бяха поетите, разбира се. Сега в Академията участват и белетристи, музиканти, художници, преводачи,

театралаи, философи, въобще – хора на духа. Изградени са филиали на Славянска академия в 14 страни. Колегите навсякъде работят с много любов и професионализъм. Поеха към белия свят нови книги. Така у нас например се появиха на български език редица славянски автори – от Русия и Сърбия, от Македония и Хърватска, от Полша и Украйна... По 35–40 български автори годишно влизат в другите езици, публикувани с отделни текстове в съответните страни. Всичко това е дело на политиката за културен обмен, или както Ирина Бокова го прокламира при кампанията си за ЮНЕСКО – за сближение на културите. Българският президент Георги Първанов пък подхвана проекта „Културни коридори“. Все за това става реч... Международният фестивал „Славянска прегръдка“ се превърна в пилотен български проект, цитиран днес по време на сходните форуми във Варшава и Рига, в Белград и Москва. Работим много тясно и с държавните институции – особено с Община Варна. Името на Кмета на Варна Кирил Йорданов – патрон на фестивала, го знаят и произнасят с уважение колегите от тези 14 държави, участвали през годините в нашето събитие във Варна, и го цитират като български положителен пример... Учредените международни награди „Летящо перо“ и „Атлант на славянството“ са допълнителна емоция за поетите... Все повече колегите разбират и изповядват своето славянско родство, възприемайки го не като историческа, географска или лингвистична територия, а преди всичко – като духовна.

Главен редактор сте на списание „Знаци“ и на едноименното издателство. За какви „знаци“ става дума? Споделете нещо повече за рубриките на изданието и значимостта на текстовете в тях.

Какви „знаци“? За духовните знаци по нашия път. Ако тях ги нямаше, какво щяхме да знаем за Помпей например? Нека да уточня – сп. „Знаци“ е печатен орган на Славянска академия. Преди 8 години то възникна като частно издание. После подарих издателските права на Академията. Сега списанието 4 пъти годишно отива при своите читатели. Разпространява се в 23 държави в света, като по този начин символично събира пръснатия по цял свят български архипелаг. Печата главно български автори, но и по 50-ина славянски автори в годината. Има рубрики за изобразително изкуство („Ателие“), за превод („Преводаческа тетрадка“), за театър („Сцена“), за музика, архитектура, история, кино... Разбира се – „Пегас“, „Критическо перо“... Интерес предизвикват много текстове от рубриките „Учителите и тяхната енергия“ (за български и световни духовни водачи), „Писмата, които вече не пишем“, „Прочетено за вас“ и др. Това са все публикации, които следят социо-културния процес. Опитваме се да публикуваме най-стойностното, истински изстраданото изкуство. Неслучайно на корицата на „Знаци“ стои като лого една мисъл на Бодлер: „Човекът е кръст, на който страдайки, човек се доближава до Бога.“ Това е и разбирането ни за изкуството. Останалото... е суета.

Авторската вечер в Москва. С акад. Георги Пряхин – 8 септември 2006 г.

Има ли поетична награда, която сте получила и цените повече от останалите?

В началото казах за наградите... Е, не кокетирам, не са ми безразлични, радвам се на всяка от тях – и на Златния пегас от „Южна пролет“ (той беше в началото), и на „Изворът на Белоногата“, и особено – на наградата за цялостно творчество „Дора Габе“ (аз съм първата ѝ носителка)... Скъпа ми е и полската литературна награда „Белият ангел на поезията“, руските ордени „Ломоносов“ и „Державин“... Но знаете ли, пет дни след получаването на всяко такова отличие всичко започва отначало. Даваш си сметка, че пред читателя се доказваш всеки ден. И най-много светлина и радост ми дават именно хората, които идват на моите вечери и си отиват с някакво огънче в очите. Тогава си мисля за свещта и пламъка, за пеперудите край него и за това, че изгарянията им може би не са напразни...

Славянските държави имат като цяло толкова различна политика днес, че им е трудно да се прегърнат. Поезията обаче успява да ги обедини, така ли е? Може ли според Вас политиката да обуславя по някакъв начин културата и литературата на даден народ?

О, не. Изкуството е една свободна от окови вода. Тя е ту подземна, ту изскача навън в бързоструйни потоци, ту се разлива от коритата си, бързайки към голямата вода на океана... Това си е един независим от политиките, естествен процес. Друг е въпросът, че като всяка вода, литературата е и отражател и улавя образите на земната преходност. А дали изкуството може да обедини различните славянски

държави?... Не мога да направя тези обобщения. Но се сещам как преди години, малко след разместванията на граници из Европа, след войни между побратими, тук идваха нашите колеги от тези славянски страни. Цял ден ни ангажираше програмата на фестивала, а вечер си сядяхме на терасата в хотела. И тогава... започваше малкото чудо: хърватите пееха сръбските песни, сърбите – македонските, украинците пееха руските... Представители на народи, които довчера са воювали даже, бяха в прегръдка. Буквално!

Обичате ли да пътувате? Има ли държава, в която сте живяла за по-дълго време и същевременно обогатила опита си на поет, литературовед, преводач?

Пътуването ми е страст! Обожавам срещите по пътя. Това движение по нашата голяма-малка земя ни дава космическа философия за нещата; отделя значимото от незначителното... Разбира се, нямам предвид само туристическото придвижване, а пътуването в зоните на духа. Това е винаги по-интересно. И много съм кръстосвала насам-натам. Напоследък – уви! – по-трудно мога да си го разрешавам. Но да живея продължително извън България – ето, това би било сериозно изпитание. Не мога да се присаждам – много са ми дълбоки корените, нямам измъкване... А ако излязат – ще изсъхнат.

Знам, че подкрепяте изключително много развитието на младите поети от всички славянски страни. Можете ли да изброите няколко

имена на поети, чиито дебютни книги сте издала? Какво бихте посветвала всички дебютиращи автори?

О, не бих ги съветвала. Да давам съвети в тази област е като да правиш проповед в празна църква. Ако писането за един млад човек е съдбовна посветеност, той сам ще си намери жалоните по пътя. Говоря за посоката на вектора. А иначе, като редактор, подхождам много отговорно и взискателно – като към себе си, с презумпцията, че всеки добър текст може да стане по-добър. Някои автори днес формализираха ролята на редактора и това роди тонове книги за претопяване... Такова отношение не е професионално. Не е и хигиенично по отношение на литературния процес... Колкото до младата славянска литература, тя е много интересна. Следва различни тенденции и поетики, но главното е, че е изворна, а не уподобяваща! Имена няма да цитирам, защото в младостта стартът е равен и не се знае кой носи маршалския жезъл и в какъв момент ще го покаже...

Въпросите зададе:
Димана Иванова

Из „Партишуре за завръщане“
...Ой, мисля се в безсречен прелет,
на Боярица майка за прелетите.
Самойлен знае-подготвя книга Сол-
новестни краи в својно пейолине.
И шепне: „Въпреки това – Лъгов.
След шолкова безмислен оман.
Навърхо чак шолкова е голив
и бог за ни опаш!“

Няголова

Рецитал с Евтушенко – 22. 6. 2008 г., Варна

ЕЛКА НЯГОЛОВА

живее във Варна. Автор е на 15 поетични книги, сред които са заглавията: „Не съм Пепеляшка“, „Петият сезон“, „Рисунки от един град“, „ТРЕБНИК или Писма от Белоногата“, „Белият влак“, „Маса за трима“, „Ние“, „Писма от/до брега“, на романа „Немите камбани“ и др. Носител е на 11 престижни поетични награди: 1985 г. – „Южна пролет“, 1999 г. – „Изворът на Белоногата“ и др. От 2004 г. е главен редактор е на списание „Знаци“. Двигател на поетичен фестивал „Славянска прегръдка“ от 2007 г. Председател на Славянска литературна и артистична академия. Работила е като журналист. Сега е директор за Балканите на Международната асоциация на писателите и публицистите. Член на Управителния съвет на Съюза на българските писатели. Поезията ѝ е превеждана на руски, украински, английски, немски, френски, сръбски, полски, румънски, гръцки и др. езици.

Съвременна българска литература

Из „9 зайци“ на Виргиния Захариева

РОКЛИ

Появявам се в Несебър – някакво неудобно четиригодишно внуче, когато баба отглежда последните две от общо шестте си деца, довършва къщата, командори майстори, прави някои от строителните дейности сама и слава Богу, защото така оползотворява чудовищната си енергия, иначе кой знае какво ме чакаше.

Клемент и Маруна, така се казваха изтърсачите, се връщаха рядко, защото учеха в Бургас на пансион. Леля ми в аграрното, а вуйчо в морското училище.

Ако задълго се изгубех някъде из къщата, то се знаеше, че бях на тавана, където имаше десетина големи ракли с обувки, рокли и всевъзможни неща, донесени от Чехия, където семейството се бе замогнало. Баба Никула и дядо Боре – чехите, както ги наричаха, бяха работили в стъкларските заводи в Бохемия, Чехия, между 48-ма и 58-ма – точно в най-оптимистичните години по времето на Клемент Готвалд. Никула имаше усет към материи и цветове. Баща ѝ е бил търговец на платове. В Чехия тя ушила рокли за себе си и дъщерите си и успяла да ожени в Прага най-голямата на 18 години. Никула наистина се обличаше с вкус. Но само като ходехме на кино или като отиваше да агитира за Офето по селата.

Водеше ме с нея, къде да ме остави. Застанах пред трибуната и я гледах. Беше много хубава и убедителна моята баба, като се изправеше пред множеството. Гордеех се с нея: все умееше да вмъкне по нещо и от своята героична биография, което правеше речта ѝ занимателна. Примерно как бременна до осмия месец с вуйчо е строила Хаинбоаз и въпреки тумбака е била ударничка. Сега, потънала в строежа на къщата, нямаше нито време, нито място да разхожда роклите си. Така те всичките ми принадлежаха.

Таванът беше измазан със смес от овча тор, фина слама и тъмноредвена глина. Дъх на барабонки и прах съпътстваха моите пътувания през модата на петдесет-те пред голямото пукнато

огледало, осветявано от единствената капандура на покрива. Първо слагах черен атлазен комбинезон с дантели по края. Добавях бели копринени фусты. После идваха пъстри рокли на цветя, вталени в кръста, бухнали надолу, с презрамки, с голи гърбове, с изрязани деколтета. Обличах ги с трепет една по една. Обувките бяха със стабилни токове, с отворени пети и малък отвор отпред на върха на пръстите. Качвах се на високите токове. Бях много хубава. Така докарана, се захласвах с часове по съкровищата на семейството. Веднъж намерих даже един пистолет. Показах го на Руфи, моя приятел от съседната къща, и пак го скрих, само че на друго място. Баба и дядо се караха често и се страхувах, че ще вземат да се изпострелят някоя вечер.

Делях тавана с мътещи гигантски гларуси, които с крясък ми отстъпваха територията си. Тогава още не бях гледала „Птиците“ на Хичкок и изследвах яйцата в гнездото, без да се сещам за майката, която дебнеше отвън. По време на някое важно наблюдение се чуваше дрезгавият глас на баба ми: Къде си маа... Саро, Пепооо, Маруно, Клемо, Ивано, Верооо... и тук, като беше изредила всичките си деца, напълно бясна, се сещаше за името ми и излайваше... Мандоо, щюскубяпиргите, слизай оттам веднагаааа... Понякога си мислех, че се казвам Щюскубяпиргити... Колко пъти ти казах да не мишкуваш из тавана – кънтеше гласът ѝ в шахтата, която водеше към тавана. Много неудобно за изкачване място. На това разчитах, докато се спотайвах между раклите, но понякога тя беше толкова ядосана, че с пухтене се качваше по правата стълба. Падаше лудо гонене около подпорните греди на тавана. Фашкия ниедна и мискин бяха бойните ѝ викове. В началото беше забавно, но след това не. Набиваше ме с каквото докопа – колан, закачалка или чадър, и падаше изтощена върху някоя купчина с дрехи, а аз бързо се спасявах навън. Прибирах се късно с надеждата да е заспала, но ме издебваше при портата и пак ме натупваше. Този път за лека нощ.

КАРТОФИ

Ухание на картофи, задушени с масло по чешки! Брамборе! Мислех си, че името идва от бръмбарите, които ги ползваха. Тогава се чуваха страшни псувни откъм градината. Деба Вашта Майка Колорадска цедеше през зъби дядо, докато тичаше към мазето, където забъркваше дяволска смес за колорадската им майка. Кухнята ни беше повлияна от чешките традиции в готвенето. Кимионът щедро се ръсеше в зелето и в картофите.

Картофът има особена структура – гладък и твърд, като се обели, но при добро отношение може да стане много пухкав. Тайната на картофа по чешки е в нарязването, количеството на водата, температурата и стръскването.

Картофи по чешки:

Половин кг картофи, масло 150 г, кимион на зърна половин чаена лъжичка.

Всеки средно голям картоф се нарязва на около четирипет едри парчета. Водата трябва да стига до три четвърти от височината на картофите. Малко сол. Надува се котлонът в началото, врат около 5 минути и се намалява на най-слабото. Похлупват се. Така се готвят на пара, докато клетките се отворят и направят място на маслото, когато водата е почти извряла и е не повече от половин сантиметър на дъното. Това е времето и за кимиона на цели зърна. Или на копъра, ако картофът е пресен. Където има масло, винаги има място и за някаква подправка. И сега идва времето на стръскането. Хваща се тенджерата здраво през дръжките и капака и се тръска, като трептенията тръгват от дупето и се оставят да залепят цялото тяло. Като при кучека. Тенджерата се явява в периферията на тръскането, поради което вибрациите там са най-деликатни, точно като за задушени картофи, плувнали в масло. Тресете се и издишвате надолу към земята през краката,

защото иначе токувиж отлетите нанякъде заедно с ястието, а след тези ухания няма да е честно към изгладнелите обитатели на дома. Връщате тенджерата за секунди да клокне на огъня и пак повтаряте процедурата с тръскането няколко пъти, за да може най-пухкавият горен слой на картофа да се срине и да оголи ново място за проникване на маслото. Задушните картофи по чешки вървят със салата, но са прекрасна гарнитура и за зеле, печено на фурна, за риба и месо. Особено добре се сговаря задушеният картоф с пилешки дробчета с лук. Пак бабина рецепта.

Пилешки дробчета с лук:

Три средни глави лук, половин кг пилешки дробчета, 4 средни домата, черен пипер, масло, 2 люти чушки. Лукът се запържва, докато порозове в маслото заедно с лютите чушки, накълцани на ситно. Прибавят се дробчетата, нарязани поне на две, и само няколко минути се обръщат с лука, добавя се вече сгъстеният сос на няколко настъргани домата, черен пипер и сол и се оставят да клокнат заедно още три минути. Неизчерпаеми бяха картофените тайни на баба.

След като цял ден бяхме изследвали морета и дюни, нямаше нищо по-прекрасно да я заварим да стърже картофи на ренде. А това означаваше БАЦ – вид картофена палачинка по чешка рецепта.

Бац:

Двеста грама мляко се размесва с 4 средно големи настъргани сурови картофа, 4 скилидки чесън, магданоз, 2 яйца, сода за хляб на върха на лъжичката, сол и брашно, колкото поеме, за да стане гъста като боза каша.

Тогава Никула вадеше големия черен тиган и го слагаше на огъня. Олио малко на дъното и два черпака от сместа. Притихвахме, вперили очи в палачинката и ловките движения, с които баба я преметаше във въздуха. Бац!

Така се набацвахме, че лежахме затъпели по миндерите и слушахме Радио София: народна музика или класическа, напълно доверчиви към вкуса на

единствената ни радиостанция. Въпреки че някои нации напълно презират картофа като просташка храна, предвид опита ми в усвояването на чешките, които всъщност са немски традиции в готвенето на картофите, продължих да се усъвършенствам в изкуството да се приготвя това кореноплодно. Години по-късно ето ме и аз строя – този път реставрираме с мъжа ми една стара къща, която сме си купили в село Ковачевица, Южни Родопи. Експериментирам с картофите от собствената ми градина. Първата местна рецепта, която пробвам, се казва

Дупени картофи:

Дупените картофи се правят в пръс-тена тава. В Родопите още готвят като някога – в глинени съдове. Много важно е да се сдобие с такъв съд, с не много висок бордюру и дебело дъно, по възможност гледжосан. Обелват и режете картофите на две половини по дължина, слагате една-две лъжици мазнина на дъното и нареждате половинките с дупената нагоре, поръсват ги с по един конец мазнина, сол и малко червен пипер за цвят. Слагат се във вече загря-тата фурна за около 10 минути, за да порозовеят отгоре, и след това се оставят на тих огън. Така картофите се пържат отдолу, пекаят отгоре и се задушават по средата. Образува се вкусна зачервена коричка от двете страни и пюренце отвътре. След време, като си посадох розмарин, доразвих тази рецепта. Намазвам дъното със зехтин и ръсвам в него натрошени иглички розмарин. Режа картофа по дължина, на филийки, дебели не повече от 8 мм, и ги нареждам като керемиди. Върху тях пак една нишка зехтин, начупен розмарин и малко червен лют пипер, за да се усмихнат. Принципът на печене е същият като на дупените картофи. После все едно ядеш библии: с ръце, страница по страница – ухае на храм, на святост.

ЗАЕШКО ПЕЧЕНО

Вуйчо Клемо ми беше по-любим от леля Маруна, защото тя много ме дразнеше. Клемо приличаше на дядо, беше взел сините му очи и с майка ми бяха партия. Като се връщаха с Маруна събота и неделя от пансионите

в Бургас, отивахме на кино. Не че имаше голям избор. Давахме все мистър Питкин 1 и 2. Това беше комедия, от която си спомням само сцената как мистър Питкин в униформа на медицинска сестра се опитваше да ходи на високи токчета. Тази точно сцена, облечен със сестринската престилка на мама и с нейните обувки, а тя имаше 41 номер лопатар, вуйчо имитираше така сполучливо, че се търкаляхме по земята, ритаме с крака и се напикавахме от смях. Баба със сигурност. Беше по-смешно и от филма.

Някъде по това време Клемо и Маруна точно се бяха научили да пушат и като се връщаха, се криеха в метличините в дъното при моите костенурки. Аз си траех, но ги изнудвах да ми купуват захаросани плодове. Веднъж си намерихме с Руфи едно котенце и го гледахме на тавана, защото баба не искаше да хранути никакви животни въщи. Стигали й тъпите вълци на дядо ми. Показах го на вуйчо, но той стана затворен и лош. Каза да забравя за котето и го отнесе в Бургас. Нямаше на кого да се оплача. Така ме ядоса, че го издадох на баба за пушенето. Боже, каква гонитба падна, като се върна. Къщата се тресеше от препускането, смеховете и виковете им. Баба го погна с лопатата. Чуваше се как металът глухо дрънчи в кокалите му. Клемо викаше, а Никула пробиваше отгоре:

– Мискин ниеден, вчерашно лайно – тутун ще ми пуши... Като оня серсемин. От едно парче месо съм те отгледала – налагаше тя, – сега ще ми са трови. Като си ги изкарваш ти парите, си купувай и лайна, ако щеш, с моите пари тутун няма да купуваш! Слушах тая гюрултия и бях доволна, че и някой друг яде бой освен мен, но скоро ми стана жал за вуйчо и започнах да се плаша, защото беше опасно да разбудиш гнева на Никула. Точно си отдъхнах, че атаката взе да поутихва, когато върху гърба ми със страшна сила се стовари лопатата. – Защооо??? – виках, докато се гърчех в краката й.

– За да се учиш да не клеветиш, мискин ниеден – довърши баба ми възпитанието за тази вечер и се скри зад завесата при умивалника, където дълго трака със съдовете. Избиваше я на чистене след подобни акции. След седмица се сдобрихме с вуйчо.

Извиних му се, че го издадох, а той ми разказа следната история: В Чехия веднъж след доста неуспешни опити успява да умилостиви Никула да приберат две малки котенца. Кръщават ги Топси и Мопси. Скоро те се превръщат в пищни котки, любимци на всички, но найвече на Никула. Предпочитат я и с часове се въргалият в скута ѝ вечер. За Коледа колят прасето, правят луканки и ги слагат да зреят в килера. Някой забравя вратата на килера отворена и Топси и Мопси влизат, изяждат каквото могат, наръфват останалото и се спасяват. Никула открива белята. Нищо не казва, което не е добър знак. Изхвърля остатъците и трака из кухнята, обвита в тежко мълчание. От Топси и Мопси нито следа. На следващия ден се събират всички на вечеря. Ухае вкусно на сладкиш и готвено: заешко печено и кнедли с кайсии.

Уханната вечеря разведрява тежавата атмосфера от последните дни. Хапват, пийват, а по едно време Боре пита: – Абе, жена, къде са Топси и Мопси? – Ми отде да знам – избягаха изчадията адови! Смят ли са върна? – отвърща ядно баба ми. Боре рови в чинията и оставя вилицата. Децата го следят внимателно с поглед.

Тук цялата тайфа стопля какво е станало и всички вкупом се спускат да повръщат на двора. Лягат си гладни. На другия ден закусват студени кнедли и се изнизват тихомълком. Баба изхвърля тавата със „зайците“, а след месец се явява с елече от кожи, с косъма навътре, защото е много полезно да се носи котешки елек за болен кръст.

– Знаеш го любимото ѝ котешко елече, нали? Това, дете не се разделя с него? – довърши историята Клемо. Как да не го знаех, та нали и аз го носех.

– Е, сега разбра ли защо пуснах котенцето?

– Да.

И после ще ми прожектират от Холивуд „Семейство Адамс“.

Смешници!

Кнедли от картофи с плодове:

Вечер се сваряват картофите и на другия ден се белят и се стържат на дребно ренде. Прибавят се две яйца, брашно и малко грис, така че

да стане тесто, което да не лепи по ръцете. Правят се топчици, в които се завива плодът без костилката. Завира се подсолена вода, над нея върху тенджерата се слага тензук, който се притяга с ластик. На опънатия тензук се поставят 4–5 топки и се захлупват с капак. Врат на пара 20–25 минути. В масло се разтварят канела и захар и с този сос се заливат готовите кнедли или по желание може към маслото да се прибави маково семе и захар.

Кнедли с мая:

1 чаена чаша брашно, 1 чаена чаша грис, 1/4 л прясно мляко, 1 яйце, 1 с. л. захар

Маята, захарта и няколко лъжици топло мляко плюс 1–2 лъжици брашно се разбъркват и се оставят с маята да втасат. Като втасат, се при-

бавят останалото брашно, гриса и останалото мляко, в което сме разбили яйцето и щипка сол. Омесваме стегнато тесто и го оставяме за час да втаса. Пак го омесваме и правим дълга фразела. Разрязваме я на 3–4 парчета като малки хлебчета. Завиваме ги с чиста кърпа и пак ги оставяме да втасат 20 минути. Пускаме ги във вряща подсолена вода и 5 минути ги варим, захлупени с капак. След това ги обръщаме и ги доваряваме открити още 5 минути. Набождаме с вилица на няколко места сварените кнедли, след като ги извадим от тенджерата. Режат се със здрав конец на филии. Сервират се с печени меса със сос и със зеле на фурна. В тестото може също като в картофените кнедли да се увият и плодове и да се залеят с масло, захар, канела или маково семе.

ВИРГИНИЯ СВЕТЛОЗАРОВА ЗАХАРИЕВА

е автор на четири поетични книги:

„Камъкът, който не слуша реката“, „Кокошката с защитото око“, „Кадрил късно следобед“ и „Вътре в теб е винаги шест и половина сутринта“, писани в периода 1980 – 2011 г., а наскоро издадени от Сиела в сборника VIRGINII. Критиката вижда в нейно

лице един от ярките представители на *écriture feminine*.

Романът ѝ „9 зайци“ е номиниран за наградата „Хеликон“ за съвременна българска художествена проза за 2008 г. и има номинация за престижната награда Едуард Вик – за роман на годината за 2008.

Тя е на второ място в класацията за най-купуваната книга от български автор през 2008. Книгата е преиздавана 3 пъти.

През 2009 г. излиза книгата ѝ с есета върху културата на живеенето „Милостта на малките огледала“, също издадена от издателство Сиела, Предстои ѝ трети тираж.

Виргиния трудно се побира в едно поприще:

Има 30 години опит във всички жанрове на журналистиката и публицистиката. Тя пише, лови звуци, изследва дебрите на психичното.

Създателка е на аудио диска „Български природни звуци“ и диска „The house of medusa – sounds for creation“

Завършила е българска литература и психология в Софийски университет „Климент Охридски“.

Специализирала е аналитична психотерапия в Швейцария. Има собствена практика като психотерапевт и е ръководител на „Института за психотелесна терапия.“

Главен редактор е на P.S – първото джентър списание в България.

Плува, играе тенис, кара сноу борд и уинд сърф.

Обожава Барон Мюнхаузен, особено за умението му да се изважда сам за кокчето от водата.

Внучка е на градинар.

130 години от рождението на Елисавета Консулова-Вазова (1881–1965)

Известната българска художничка Елисавета Консулова-Вазова и до днес олицетворява събднатата мечта на всяка модерна жена – щастлив семеен живот, професионална реализация и активна обществена дейност.

Автопортрет

ДЕТСТВО И ОБРАЗОВАНИЕ

Елисавета Консулова е родена на 4 декември 1881 г. в Пловдив в семейството на богатия търговец Георги Консулов – високообразован и предприемчив българин, сподвижник на В. Левски. Тя е 10-годишна, когато цялото семейство се мести в София, защото баща ѝ е назначен за директор на спиртната фабрика. С благословията на баща си през 1897 г. Елисавета Консулова се записва да следва живопис в Държавното рисувално училище при проф. Ярослав Вешин. След завършване на образованието си през 1902 г. тя започва работа като учителка по рисуване, за да издържа семейството си. Още по време на следването си тя се запознава с младия тогава юрист Борис Вазов, брат на Иван Вазов, с когото дълго време си кореспондира тайно. Тази връзка завършва с брак през 1906 г., въпреки възраженията на майка ѝ, която е убедена, че бъдещият ѝ съпруг няма достатъчно средства, за да ѝ осигури финансова стабилност.

Е. Консулова-Вазова успява да спечели на своя страна семейството на съпруга си – Иван Вазов не само е впечатлен от таланта ѝ, но ѝ позволява да го рисува („Иван Вазов на разходка“, „Иван Вазов на почивка“). Свекървата Съба Вазова също я цени и, въпреки своето патриархално разбиране за мястото на жената в семейството, ѝ разрешава да заминае за Германия, за да продължи образованието си. През 1909 г. Е. Консулова-Вазова, заедно с двете си малки дъщери, заминава на специализация в Мюнхенската академия. По време на престоя си в Берлин и Мюнхен Е. Консулова-Вазова е впечатлена от културно-образователната политика на тези държави. Затова тези пътувания не само носят допълнително самочувствие на художничката, но се оказват полезни за нея – благодарение на натрупания опит тя продължава своята обществена дейност през следващите десетилетия. По това време съпругът ѝ вече е известен политик и депутат, сътрудник на вестниците „Мир“ и „Демократически преглед“. Семейството има три дъщери – Елка, Събина, повече известна като Бинка, и Анна. По-късно първите две ще поемат по стъпките на майка си, насочвайки се към изобразителното изкуство, а най-малката ще стане известен лекар.

ПЪРВИ СЪПЪРЪК

След завръщането си в София Елисавета продължава заниманията си по рисуване. Тя се смята за един от основоположниците на пленерната живопис в България. В творчеството ѝ преобладават портретите и натюрмортът. Активното участие на художничката в културния живот на България започва още през първо-

то десетилетие на XX век. Първият ѝ контакт с Прага е през 1911 г., когато Е. Консулова-Вазова взема участие в изложбата „Българска жена“ в Прага и на която представя свои творби от последните четири години – цветя, салонни портрети на дами.

По време на Балканските войни Елисавета Консулова-Вазова служи като самарянка в Ямбол, Лозенград и край Чаталджа. След Първата световна война тя отново се връща към заниманията си по рисуване и се ангажира с културна дейност – участва в изложба на Дружеството на художниците в България и помага за създаване на българския куклен театър. Единственият куклен театър до този момент е бил този, в пивоварната на братя Прошек.

В ПРАГА

Авторитетът на Елисавета Консулова-Вазова като българска художничка се засилва с участието ѝ в изложбата на българското изкуство в Прага през 1926 г. Нейният „чешки“ период започва през следващата година. Тогава съпругът ѝ е назначен за български пълномощен министър в Прага, където остава с цялото си семейство до 1933 г. Престоят в Прага открива на Е. Консулова-Вазова прекрасна възможност да използва интелектуалния си потенциал. Тя участва в културните изяви на дружеството „Чехословашко-българска взаимност“, създава първия пансион за български студентки в Прага с помощта на проф. Ян Мърквичка. Годишната 1929 г. е свързана с две значими нейни прояви в столицата на Чехословакия. Първата е във връзка с провеждането на учредителния конгрес на Международния съюз на

куклените дейци (UNIMA) в Прага, на който тя е поканена – единствената представителка от България. Втората изява е участието ѝ в Международния конгрес на народните изкуства, отново в столицата на Чехословашката република. На конгреса тя изнася доклад за българския фолклорен костюм. Интересът на Елисавета Консулова-Вазова към българския народен бит и култура я подтиква да вземе активно участие и в организираната от кръжока „Българско народно изкуство“ изложба, която се провежда през май-юни 1930 г. в Художествено-индустриалния музей в Прага. Същата година българската художничка е поканена да изнесе доклад на конгреса на „Съюза на славянските жени“ в Прага. Там тя идва като представител на Славянското дружество и Славянска беседа.

В Прага семейството се замесва в скандала между Дора Габе и Кирил Христов. Поводът е лекцията „Съдбата на днешната българска литература“, която поетесата изнася в чехословашката столица. В нея тя съвсем бегло споменава приноса на Кирил Христов. Известният със своята суетност поет смята това за проява на пренебрежение и голяма обида. Сериозно засегнат, той написва злъчна статия срещу поетесата, отпечатана в чешки вестник. Статията му излага България и Борис Вазов настоява К. Христов да се извини на Дора Габе. С цел да потуши избухналият скандал, Елисавета Консулова дава пищен прием в българската легация. Идват 180–200 души от културния елит на Прага, сред които писателят Карел Чапек и художникът Ян Мърквичка.

ОТНОВО В СОФИЯ

По време на престоя си в Чехословашкия именитата художничка е впечатлена от грижите, които се полагат за повишаване на домашната култура на жените в младата чехословашка държава: „През време на пребиваването ми в Прага от 1926–1933 година имах случай да се запозная с всичко, което правят там за повдигане на домашната култура както в градовете, така и в селата. Аз отдавна си мислех, че в нашата хубава, богата страна, при нашия интелигентен народ, животът би

Ателието на художничката

Семейство Вазови

бил много по-щастлив, ако имахме много по-висока домашна култура. Това, което се вършеше в Чехословашкия, ми направи силно впечатление, и като се завърнах, се заложих да направя нещо в това направление.“ Наистина, малко след завръщането си, Елисавета Консулова-Вазова започва да издава периодичното издание „Беседа“ – първо като вестник, а след това като списание, което по-късно се преименува на „Дом и свят“. Целта на инициативната българска общественичка е да създаде „списание за по-интелигентната българка“, която „да бъде улеснена в своите задачи на домакиня и майка, за да ѝ остане повече време за нейното лично духовно издигане“. Сътрудници на списанието са Александър Балабанов, Дора Габе, Екатерина Каравелова, Елисавета Багряна, Елин Пелин, Йордан Йовков и др. Съпругата на Борис Вазов продължава да се занимава и с изобрази-

телно изкуство – през 1934 и 1935 г. тя участва в две изложби в София, втората от която е посветена на българското изкуство. За своята обществена и благотворителна дейност тя е наградена през 1937 г. с почетния знак „За насърчение към човеколюбие“ – II степен. Година-та 1938 г. също е свързана с две значими събития – през май тя става съорганизатор на Общата художествено-занаятчийска изложба в София, а през лятото помага в организирането на Българската етнографска изложба в Прага, открита в Етнографския музей.

През 1939 г. Елисавета Консулова-Вазова основава и става председател на дружеството „Български дом“, което съществува до 1945 г. То си поставя за цел да повиши домашната култура на българската домакиня. Дружеството се радва на голяма популярност, защото за съвсем кратък период членовете му нарастват до 400 души.

След Втората световна война Елисавета Консулова-Вазова започва да издава детски книжки – преводи на приказки. През 1948 г. тя става член на Съюза на българските художници. Осем години по-късно именитата художничка организира самостоятелна юбилейна изложба. Надживявайки съпруга си с 8 години, тя умира през август 1965 г.

Д-р Красимира Мархалева

Поезията на Димчо Дебелянов

– една автентична символистична естетика
в контекста на родното

95 години от смъртта на символиста Димчо Дебелянов

Димчо Дебелянов е български поет-символист, журналист, преводач и военен. Жизненият път на поета е кратък, но без съмнение творчеството, което е оставил, е въздействащо и новаторско. Отличава се със символистична образност, която той създава под влияние на френските символисти, най-вече Пол Верлен.

Димчо Дебелянов

Димчо Дебелянов е роден на 28 март 1887 в Копривщица. През 1896 г., след смъртта на бащата, семейството се премества в Пловдив при най-големия брат Иван. Там Димчо Дебелянов учи в „Жълтото училище“, по-късно в Пловдивската мъжка гимназия, където пише първите си стихотворения. През 1904 г. семейството на Дебелянов се преселва в София. През 1906 г. в списание „Съвременност“ са отпечатани първите публикувани творби на поета: „На таз, която в нощи мълчаливи“, „Когато вишните цъфтяха“ и други, които са подписани с името Димчо Дебелянов. Още в първите си творби е повлиян от индивидуалиста Пенчо Славейков и модернистично-декадентската образност на Пейо Яворов. След 1907 г. Димчо Дебелянов сътрудничи на „Българска сбирка“, „Съвременник“, „Нов път“, „Оса“ и други издания. В хумористичните издания той

печата сатирични творби с псевдоними, като Аз, Амер, Тафт, Сулбатор и други. През есента на 1907 г. се записва в Юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“, следващата година се премества в Историко-филологическия факултет, но следва само две години. През 1910 г. издава „Антология на българската поезия от Вазов до съвремението“ в сътрудничество с Димитър Подвързачов. В края на октомври 1912 г. Димчо Дебелянов е мобилизиран в 22-ри пехотен тракийски полк в Самоков. През Балканската война е обикновен войник в Самоков. От септември 1913 г. е преместен в Школата за запасни офицери в Княжево. Две години по-късно е произведен в чин подпоручик. В началото на Първата световна война сам настоява да бъде изпратен на фронта, макар че не подлежи на мобилизация. На 29 януари 1916 г. заминава като доброволец на Македонския фронт, където престоява около осем месеца. През нощта на 30 септември ротата, чието командване му е поверено от няколко дни, влиза в сражение с англичаните. Подпоручик Дебелянов пада убит на 2 октомври 1916 г. сутринта близо до Горно Караджово. Погребан е на следващия ден в двора на българската църква в Демир Хисар. През 1931 г. по инициатива на литературния кръг „Живо слово“, костите му са пренесени в Копривщица. По-късно скулпторът Иван Лазаров е поканен да направи паметник на поета. Изработва скулптурата „Майка“, която е поставена на гроба на поета през 1934 г. Родната къща на Димчо Дебелянов в Копривщица

е реставрирана и през 1957 г. е превърната в къща-музей.

Дебелянов приживе няма издадена книга. Автор е на поетичните цикли „Копнежи“, „Замиращи звуци“, „Отдих“, „Спомени“, „Станси“, „Златна пепел“ и др., издадени многократно след смъртта му. Автор е на хумористични и сатирични произведения и на поемата „Легенда за разблудната царкиня“. Някои от изданията са: „Стихотворения“ (София, 1939г.) под редакцията на Владимир Русалиев; „Съчинения в 2 тома“ (София, 1983г.) под редакцията на Елка Константинова и Надежда Александрова и др. Любовните писма на поета са събрани в изданието „Любовните писма на Димчо Дебелянов“ (Предел, 1940 г.) под редакцията на Владимир Русалиев.

МОТИВЪТ ЗА СПОМЕНА – СОНЕТЪТ „ПЛОВДИВ“

Без съмнение, един от основните мотиви не само за творчеството на Димчо Дебелянов, но и за естетиката на символизма, е този за спомена. Споменът в поезията на Д. Дебелянов е обаче винаги за нещо скъпо от миналото, което е извикано в настоящето като невъзможно за реконструиране и съответно носещо скръб. Споменът за миналото става нежелан и не може да бъде допуснат като алтернатива на бъдещето. Като че в строфите на Д. Дебелянов отзвучава Ботевото „Млад съм аз, но младост не помня“. Той обаче в никакъв случай не е най-минорният автор на българския символизъм. По думите на младия, но прозорлив литературен критик и поет Йордан Евтимов, Дебелянов като че „по

някакъв начин надхвърля символизма по силата на екзистенциалния си ангажимент“. Стилът му не е хетерогенен, но в него се забелязват някои мотиви от творчеството на Пол Верлен – за скръбта, грижата, тъгата. Стихотворението „Пловдив“ интерпретира мотива за спомена. Според Й. Евтимов това стихотворение е обаче нещо повече от елегия: „В него миналото съществува в настоящето, което не го желае.“ Това също така не е стихотворение за Пловдив като географска реалия. Добре знаем, че за символистите Градът е място на тревоги и болки, падения и възходи, любовни трепети – т. е. той е по някакъв начин активен участник в продуцирането на състояния на мъка, скръб, тъга в душата на символиста. Градът е град на спомена и огледало на душата на поета. Споменът присъства и в много други от стихотворенията на Д. Дебелянов – в стихотворението „Помниш ли, помниш ли тихия двор“ или цикъла „Спомени“. Споменът в тях отново присъства като спомен за миналото, което е „скръбно“. Понякога то е отречено чрез извикване на неговия заместител съня – лирическият субект, подобно на този от поезията на П. К. Яворов, се среща на сън със своята любима. Чрез мотива за съня се показва илюзорността на спомена в още по-голяма степен.

АЛЕГОРИЯ НА ДУШАТА – „ЛЕГЕНДА ЗА РАЗБЛУДНАТА ЦАРКИНЯ“

Легендата като жанр бива ангажирана конкретно в създаването на един свят на приказност и депоетизираност. Това обаче изглежда по друг начин в поезията на символистите. Те правят опит за поетизиране, лиризиране на жанра и „сриват границите на конкретната легендарна съдържателност, отварят широко вида- основа към един неограничен свят на асоциативни художествени представи“, по думите на проф. Милена Кирова. Димчо Дебелянов постига това най-успешно в неговата „Легенда за разблудната царкиня“, въпреки че по същото време се появяват и други поеми – „Семирамида“ на Емануил Попдимитров, Яворовите „Царици на нощта“ и др. Дока то Яворовите героини са видимо исторически образи, макар и опи-

Родната къща на поета

сани в стил, близък до сецесиона (тезата е на Д. Хронкова, доразвита в съвременната критика от Димана Иванова), Дебеляновата „разблудна царкиня“ е една алегория на душата. Времето в поемата е протяжно, което е постигнато въз основа на триточието, с което започва творбата и повторението на съюза „и“. Творбата има кръгова композиция. Царкинята е в очакване на влюбения паж, но остава да тръпне в напразна надежда. Срещу чертога, в който е затворена, морето след буря „бездушно мълчи“. Душата-царкиня е един изключително добре конструиран символ – тя е конкретен образ с абстрактно послание. Поетът-символист е обречен на самота. Душата му е с ясно изразена женска половина (анима – терминът е от философията на К. Г. Юнг), тя е конкретният образ на царкинята, жадна за страст, но останала сама, и същевременно изразяващ абстрактното послание за всеобхващащото страдание на поета, за неговия сплин:

*„Утолено догаря тринощно страдание,
че прегръдки разтваря тя с огнена лъст –
през очите ѝ грейат тревожни сияния,
но ликува над нея наситена Мъст.“*

(Д. Дебелянов:

Из „Легенда за разблудната царкиня“)

Дебеляновата поезия отразява един двойствен образ на жената – понякога тя е просто „птичка бързолетна“ (стихотв. „Насън се с тебе срещнах-

ме, девойко“), а друг път сътворение на Сатаната: „а ти, с злорадний смях на Сатаната“ (стихотв. „Сън“). Въпреки декадентските елементи в описанието на жената, Димчо-Дебеляновата поезия създава и картини на радост, светлина – чести нейни мотиви са греещото слънце, слънчогледите, розите и др. Това са образи на природата, на родния дом, за който той си спомня като място на пристан. Но завръщането в него е невъзможно, защото пространството на дома е за него заменено от това на бойното поле. Завръщането към природата е опит за завръщане в дома и този опит носи радост, но и мъка от невъзможността за пълното затваряне на кръга. Излизането вън от дома и навлизането в пространството на войната е акт на инициация с еднозначно послание. Оставям мисълта недовършена – именно в това се състои единичността на символистичната естетика на Д. Дебелянов – тя не излиза от посланието за родното, не напуска Ботевото стремление към смъртта. Кръговите композиции, които създава в много от творбите си, са копнеж по осъществяване на едно завръщане към дома, което за съжаление бива изначално невъзможно.

Димана Иванова

Ярко творческо присъствие

85 години от рождението на проф. Христо Христов

Той притежаваше удивителна енергия и бодър творчески дух.

Последният си филм засне на 71 години, а кроеше планове и за мащабен тв сериал.

И въпреки че не спря да работи до последния си дъх, Христо Христов впечатляваше с естествената си виталност, съчетана с неговия хармоничен характер като нагледно доказателство за дълголетно продотворно присъствие в българския театър, опера, телевизия, кино и изобразително изкуство.

Никола Дадов в „Дърво без корен“

Парадоксът е, че първо пловдивчанинът Христо Христов се насочва към медицината.

Нещо повече, при посещение в болницата през 1946 г. самият Георги Димитров се ръкува с него и му пожелава да стане добър лекар! Действително Христов завършва медицина седем години по – късно, но както сам си признава в едно интервю – „Измених на първата си професия.“

Любовта му го насочва към самодейния театър, където се изявява като режисьор и художник.

ВИТИЗ (днешната НАТФИЗ) „Кръстьо Сарафов“ завършва в класа на проф. Георги Костов през 1958 г.

Работи като режисьор и художествен директор на Пловдивския театър, в който прави силни постановки – „Борове не превиват клони“ (1962), „Мъртво вълнение“ (1963), „Иркутска история“ (1964), „Бай Ганьо“ (1966), след което специализира филмова режисура при прочутия Михаил Ром в „Мосфилм“ (1966 – 1967).

Оттам крачката до кинопедагогиката и режисурата е една и затова не е чудно, че е привлечен за преподавател (1968) и професор (1980)

в Националната театрална и филмова академия.

Христо Христов съчетава работата си върху филмови и театрални проекти, в които блясва и като оригинален концептуален художник със свой стил, и като добър драматург.

Театралите помнят най – добрите му изяви, свързани с постановките на „Мърваши песновец“ (1985), „Три високи жени“ (1996) и „Енигматични

вариации“ (1998), меломаните му свързват името с реализацията на операта „Хан Аспарух“ (1981), а в телевизията Христов демонстрира предпочитание към музикалните миниатюри – „Никола Гюзелев – път към образа“ (1990), портретите на значими творци – „Мегаполис“ (1982) и „Кендзо Танге“ (1982), криминалето „Двойната примка“ (1987) и „Девет – числото на кобрата“ (1989), психологическата драма „Мираж под наем“ (1994) и тв моноспектъл „Последният живот“ (2005).

Пълна реализация на амбициозните си планове Христо Христов осъществява в киното – при това още с дебюта си, екранизацията на „Железният светилник“ под заглавие „Иконостасът“ (1969), в съдружие с Тодор Динов.

Не всички от фирмите му се радват на еднакъв успех.

Някои от тях стъписват с орнаменталната си кинематографична форма – „Последно лято“ (1973) и „Циклопът“ (1976), други отблъскват с натуралистичния си песимизъм – „Камионът“ (1980), или с официозното третиране на модната някога миграционна тема – „Дърво без корен“ (1974).

Христо Христов опитва и допълнение на вече разработена тема в „Срещу вятъра“ (1977), оказал се своеобразно допълнение на „Циклопът“, като не отказва и откровено поръчково заглавие като „Наковалня или чук“ (1972), след което получава „Златна роза“ (втората ще дойде осем години по – късно за „Бариерата“), както и неизбежното издигане в съюзната йерархия – председател на СБФД от 1972 до 1983 г., Димитровска награда (1974), ордени „НРБ“, първа степен и „Георги Димитров“ (1986)...

Той е председател на Комисията за игрално кино към Националния филмов център през 1995 – 1999 г. и председател на Обществения съвет за кино (1999)

През 2004 г. е удостоен с държавната награда „Св.Паисий Хилендарски“, като при награждаването му премиерът Симеон Сакскобургготски отбелязва, че е „един от най – уважаваните творци на българския театър и кино, с изключителен принос за тяхното успешно развитие“.

Той е първият български кинематографист, избран за член на Европейската филмова академия и първи лауреат на учредената през 2006 г. Награда на министъра на културата за цялостен принос към българското кино.

Пътят на Хр.Христов в целулоидния свят не е нито толкова гладък, нито пък парадно подреден.

По тази причина заедно с екранизацията на Хайтов („Дърво без корен“) демонстрира интерес към актуалните проблеми на съвременния град, претворени със средствата на модерната и раздвижена докумен-

талистика („Кендзо Танге“), а след „Циклопът“ (1976) заснема три от най – достойните си и значими творби – екранизацията по Павел Вежинов „Барьерата“ (1979), критичната и ангажирана „Една жена на 33“ (1982), по сценарий на Боян Папазов, която не само мълниееносно е свалена от екран след гнусна статия на колегата му проф.Владимир Каракашев в официоза „Работническо дело“ и забранена, но и му коства шефския пост в Съюза на филмовите дейци и емоционално – разтърсващата драма „Събеседник по желание“ (1984) на сценариста Владимир Ганев, в която образът на Бъч, изигран от Васил Михайлов, съдържа в себе си черти от неговата неравна и трудна биография.

А Христо Христов умее да работи с актьора пред камерата, когато тя е в ръцете на Венец Димитров или Атанас Тасев, а над партитурата работи верният Кирил Цибулка – той превърна в трагик големия Григор Вачков в „Последно лято“, а преди това и Емилия Радева и Виолета Гиндева в „Иконостасът“, доказва, че Стефан Гецов е голям филмов актьор в „Наковалня или чук“, ангажира за първата главна роля Никола Дадов в „Дърво без корен“ и Михаил Мутафов в „Циклопът“.

Той импулсира Ваня Цветкова да полети към звездите в партньорство с големия Инокентий Смоктуновски в „Барьерата“ и лансира като пълноценна драматична актриса Параскева Джукелова в „Суламит“...

Христов е от тия творци, които не се оплакват от съдбата си, не припомнят своето минало, не се изтъкват като герои.

И преди промените ни снимаше интензивно (помним още „Характеристика“, 1986 и „Тест`88“), но и след 10 ноември 1989 г. не скръсти ръце, нито се оплакваше, че културата ни умира.

Режисира театрални спектакли, поставя в телевизията, припомни си най- добрите дни в документалното кино с „Дум спиро спиро“ (1995), за да се завърне достойно на големия екран със смел и предизвикателен поглед към епохата на нетърпимост – 40-те години на миналия век, какъвто демонстрира

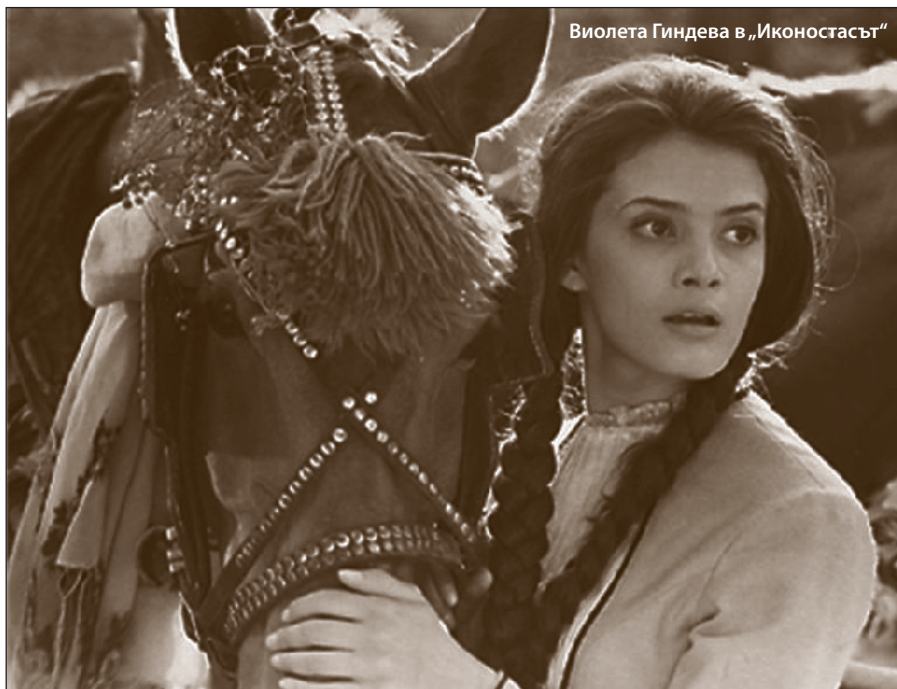
в „Суламит“ (1997) по сценарий на Владо Даверов.

През последните години от своя живот проф.Христов вложи всичките си усилия да осъществи големия и съкровен проект – тв сериал по „Железният светилник“ и „Преспанските камбани“ на Димитър Талев.

Още с кинодебюта си той доказва, че познава света на Талев, че умее да превъплъти в звукозрими образи неповторимия облик на Преспа

Христо Христов

Виолета Гиндева в „Иконостасът“

Григор Вачков
в „Последно лято“

и нейните уникални герои, борещи се за свобода, човешко достойнство и личен възход.

За съжаление замисълът на професора остана неосъществен по

финансови причини.

Христо Христов почина на 17 април 2007 г. на 81 години.

Борислав Гърдев

10 години от смъртта на Георги Рупчев

На 28 ноември 2011 г. се навършиха десет години от смъртта на един от най-големите съвременни български поети – Георги Рупчев.

По повод 10-годишнината от смъртта му в Университетски театър Алма Алтер на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на 28. 11. 2011 г. се проведе поетично четене в памет на Георги Рупчев с участието на Ал. Шурбанов, Ани Илков, Ясен Василев, Иван Ланджев, Силвия Чолева, Марин Бодаков, Георги Господинов, Яница Радева, Димитър Кенаров, Борис Роканов, Румен Леонидов, Галина Николова и други.

На вниманието на читателите на списание „Българи“ предоставяме последното интервю на поета, записано от Деян Енев, спомени за Георги Рупчев от поетесата Маргарита Петкова, слово от Иван Теофилов за посмъртно издадената книга на поета „Приковаване на огъня“, както и стихове на Георги Рупчев. (б.ред.)

С мърморене нищо няма за променим

Георги Рупчев

„ПОЕЗИЯТА Е ИНСТИНКТ ЗА НЕПРИСПОСОБИМОСТ.“

Георги Рупчев

Откога не си излизал от стаята си?
От няколко години.

Как изглежда светът от твоята стая? Мислиш ли, че имаш реална представа за него?

Реална представа имам дотолкова, доколкото слушам някакво радио и гледам понякога телевизия. Честно казано, не съм недоволен,

че не мога да бъда във вихъра на събитията и че не мога да споделям всички прекрасни картинки, които са навън.

Животът стана много угнетяващ. Живеем в безумен хаос, който дори и аз в моята стая усещам. Всичко е безкрайно напрегнато. В известен смисъл бедата е и в това, че ние не се съпротивляваме на този хаос. Ние само мърморим, ние само недоволстваме. С мърморене нищо не можем да променим. И ако някой си мисли, че трябва да дойде някой с голямата баданарка да оправи нещата – ами това вече ни е познато, ние сме го гледали вече този филм. И честно казано, мен лично не ми харесва. Така че очевидно въпросът е друг: да свикнем да искаме – от себе си и от тия, на които гласуваме някакво доверие.

Има начини да бъдат оправени нещата. Просто трябва да мине време – време, време, време и пак време.

Кои са опорните ти точки в ежедневието?

Понякога се обаждат приятели. Детенцето е много сериозна опорна точка. Много за болести не мисля. Животът без това е прекалено кратък. Бих казал, че не е много добър към никого, в края на краищата. Сега да седна да си скубя косата – защо, защо на мен, какво съм направил и т.н., и т.н. – няма смисъл. Просто

ако можеш да направиш нещо, опитай се да го направиш.

Религиозен ли си?

Убеден съм, че има сила, която въздейства върху нас. Дали ще я наречеш Бог, дали ще я наречеш съдба... Има нещо по-голямо от нас. Тук, в този свят, има неща, които се клатушкат. Неща, които единствено религиите крепят – като елементарен морал, вяра, човешка етика. В този смисъл – ако решим, че няма нищо друго, че сме сами, че веднъж се живее – става страшно!

В детството как си представяше, че ще протече животът ти?

Като малък исках да стана музикант, свирех на пиано с голямо желание.

А кога съзнателно посегна към писането?

След края на 8 клас се влюбих в една какичка. Беше цигуларка, но обичаше много поезията. За да ѝ събера очите, набързо сътворих няколко стихотворения. Които, за моя радост, не са оцелели. Нататък отворена-време продължих да си драскам. От решаващо значение беше и моето приятелство с философа Деян Деянов, който страшно обичаше поезията, сам пишеше поезия и в неговата къща се събираха огромни тълпи. Правеха се четения на стихове – не само наши, всеки, като намереше

нещо интересно, го носеше; слушаше се музика. Това беше 1973–1974 г. Тогава научих основните интересни неща в българската поезия, защото познавах стандартните произведения, които се учат в училище. Харесах много Александър Вутимски. Иван Пейчев ми беше много интересен, няколко пъти му ходих на гости. Валери Петров също ми беше много любим автор. По някакъв начин Блага Димитрова ми беше любопитна.

Ти си известен като добър преводач от английски. Да пишеш стихове на английски опитвал ли си?

Не. Майчиният език е нещо много изначално, много дълбоко. Става дума не толкова за думи, а преди всичко за ритъм. Всяко стихотворение доста го обръщам в главата си и накрая го записвам почти готово. Поезията е много трудна работа. Опитваш се да доловиш и назовеш някакви неясни неща. Неща, които даже не смееш да произнесеш, да продумаш. Някакви словесни догаждания... Трябва да има много голяма сила в самия теб, за да предизвика, нека така да го кажем, поетическото у теб. Имам чувството, че словото ни дава нещо не оттук. Това е нещо отвъдно. Ти трябва да се бориш и да търсиш цялата тази неизказаност, недоизказаност. Доста са неприветливи тези пространства.

Да го кажем ли така: че става дума за някаква Атлантида, до която само на поетите е позволено да пътуват?

Атлантида дотолкова, доколкото Атлантида е изчезнала – да. Поетът безспорно е медиум. Между какво и какво – аз не бих могъл да говоря. Но има нещо общо с тайното, с тайнственото, с посвещаването в някакъв ритуал. Ако чуеш стихотворение, написано на език, който не знаеш, просто от чуването му ще останеш с някакво усещане, което за моя изненада в доста случаи се оказва твърде сходно на реалното усещане при знаенето на езика.

Кои съвременни български поети цениш?

Май много не съм си променил предпочитанията. Значи – Борис Христов, Георги Борисов, Миряна

Башева, Румен Леонидов, Златомир Златанов.

Как гледаш на поетите, които стават управници и политици?

Орлин Орлинов навремето беше писал:

„поетите са днеска политици и политиката – поет“. Това си го има открай време. Аз съм много предпазлив към подобни феномени. Той и Сталин е писал стихове... Но Сталин е писал лоши стихове! Хитлер вероятно също не е бил особено талантлив художник.

Как виждаш съдбата на книгата като артикул на цивилизацията? Ще оцелее ли?

Книгата... Има доста въпроси около този традиционен неин вид, който познаваме. Тя ще оцелее, разбира се, но мисля, че използването ѝ точно в този вид ще става все по-ограничено. Нахлуването на Интернет, на всички тези компютри и електронни светове естествено изземват нейните функции. Така че тя ще се превърне в елитарен продукт, ползващ много ограничен кръг от ценители и специалисти.

Мен по-скоро ме притеснява подмяната на стойности и на ценности. И даже не подмяната им, а направо затриването им. Рухват културни йерархии, които са много важни. Културата по принцип предполага да има противоречие, диалог, различни гледни точки. А пък когато се изправиш пред един компютър, тук няма различни гледни точки. В този смисъл културата се хомогенизира, превръща се в един вид световна чалга, т.е. изчезват различните гледни точки, няма високо и ниско, няма различни светове, духовни и интелектуални. Нашият свят става все по-фрагментарен, все по-мозаечен...

Без това младото поколение чете много малко. И когато му снижаваш изискванията, ти го обричаш на съдбата на обслужващ персонал. Това е много тъжно. А може би всичко става съвсем целенасочено. Може би не случайно в българското образование една много смислена система се разруши. Премахването на руския език е гаф от много висок порядък. Това не е съветски език, не е езикът на Ленин и световния пролетариат. Това е едно от нещата, които не мога да приема, не мога да простя...

Деян Енев

ГЕОРГИ РУПЧЕВ

е роден на 2 септември 1957 г. Завършил е българска филология и психология в Софийския университет. Издал е стихосбирките „Уморени от чудото“, „Смяна на нощната стража“, „Смъртта на Тибалт“, „Силните на нощта“, „Зоната“. Превел е от английски Джон Ленън, Томас Елиът, Лорънс Фарлингет и др.; от руски – Гумилов, Ахматова, Манделщам; негова е и поетичната интерпретация на „Песен на песните“. Лауреат на наградата за дебют „Южна пролет“ (1983 г.); на наградата „Димчо Дебелянов“; 2 пъти лауреат на годишната награда на Съюза на преводачите. Последните 15 години бе прикован на легло. Той почина на 28 ноември 2001 г.

Ave, Жоро! Ora pro nobis!*

Още ми е рано да пиша спомени. Още повече, когато са за приятели. Още повече, когато тези приятели вече ги няма тук и най-вече, когато тяхното отсъствие е до болка, до вик, до крясък осезаемо.

Често се улавям как, вдигайки телефона, очаквам от другата страна да чуя най-тихия смях на света – смехът на Георги Рупчев. Дори когато изписвам името му, което е влязло отдавна в съкровищницата на българската литература, нещо вътрешно в мен се съпротивлява. Защото той беше, е и ще си остане Жоро. Онзи Жоро, с когото съдбата ме срещна през 1979 г. и с когото вървахме заедно в своя творчески и житейски път до преди десет години. До онова злокобно съобщение „Почина внезапно в съня си“.

Приживе Жоро не знаеше почивка. Почивка на мисълта, на творчеството. Неговият гений работеше непрекъснато, независимо дали в собствени стихове или в преводи на световни поети. Може би не е странно, че авторът на „Нощна стража“ си отиде от нас в съня си.

Не съм литературен критик и затова няма да давам оценки на изкуството му. Ние бяхме приятели. Истински. Смя да го твърдя, защото все още са живи повечето от общите ни приятели. В първия момент, в който се видяхме, душите ни се хвърлиха една към друга. Откриха, преди ние да го осъзнаем, че са сродни не само по поезия, но и по ценностна система, по възгледи за живота, по бохемство. А как бохемствахме! Със свои и с чужди любими стихове, със среднощни разговори и понякога с бутилка гроздова. Най-често се събирахме у тях – Жоро, аз и поетът Николай Дойнов, който всъщност ни запозна. Пианото зад вратата, бюрото до прозореца с пишещата машина и натрупаните книги, диванът, на който седяхме, допрели рамене, а от графичния си портрет над пианото Иван Пейчев, сякаш беше част от компанията ни. Чувствахме се уютно, по братски, сякаш пренесли се в тясната таванска стаичка, обитавана от Марина Цветаева в следреволюционна Русия. Или в стаята на Анна Ахматова, сред

безпорядъка на книгите и ръкописите й с едното легло, стол и маса, през 60-те години на миналия век в Съветска Русия. Всъщност се чувствахме в света на Жоро. Спорехме коя е по-голяма – Цветаева или Ахматова. Май и двамата предпочитахме Анна Андреевна.

По неведоми пътища Жоро имаше голям том с нейни стихове – нещо, което даже в руските книжарници у нас не можеше да бъде намерено. Този том ние непрекъснато си го разменяхме. Той ми го даваше, аз го бавех, връщах го, след три дена отивах и го взимах отново. И през годините това остана една закачка помежду ни – „Върни си ми синия том на Ахматова“. Жоро даже го вкара в стихотворение. Аз също. Всъщност, от първия ден ние започнахме да си посвещаваме стихове. Той ми беше написал вечерта след срещата ни с ученици от Класическата гимназия, организирана по предложение на Ники Дойнов, който учеше все още там, следното посвещение:

*Е, добре, де – ето ни двамата.
Едновременно и несъвместими.
Моля минете – Вие сте Дамата.
Ние имаме други капризи.*

*Е, добре, де – щастлив да е случаят:
с нас са ония, по на осемнайсет.
Маргарито, Майстора не е улучил
и ти пак не си си намерила Майстора.*

*Майстора пак е останал без цвете.
(Уж го почнах лирично, а пък то го изби на елегия.)
Маргарито, малко ни е небето,
за да ходиме двама по него.*

*Малко е, малко е, малко за двама ни.
Или ние сме прекалено изтънчени,
за да можем като хората – богоравни –
да се гръмнем на „Ангел Кънчев“.***

*Маргарито, дай да се разберем –
кой е цветето и кой – кладенецът.
Ти от моята мъка прорастваш,
аз от твоите сълзи се пълня.*

За съжаление цитирам стихотворението по памет, защото ми го откраднах, заедно с първата книга

на Жоро. Мисля, че пропускам един куплет, но в архива съпругата на поета Валентина сто на сто го пази. А тогава аз веднага му отговорих

*Добре, де, Жоро – какво, че сме двамата.
Нима това ни оправя?
Разбира се в случая аз съм дамата.
По пол и по право.
И ще мина, Жоро, ще мина –
напреки през сърцето ти.
Ако искаш ругай – невинна съм.
И очите ми дяволски светли са.
И очите ми – адски зелени –
неистово търсят Майстора си.
Сигурно някога ще го намерят. . .
В ония по на осемнайсет ли?
Слушай, трябва да се разберем.
А после – по живо, по здраво.
Вярно – различни са ни проблемите.
Но аз съм Дама. По право.
И всичко, разбира се, ми е позволено.
(Кой смее да се съмнява?)
Небето отдавна е разделено.
Нищо за нас не остава.
Всичко ония, по на осемнайсет,
искат да вземат. Но, Жоро,
аз още не съм си намерила Майстора.
Няма да го намеря скоро.*

И така се превърна в традиция да кръстосваме приятелски шпаги в мерена реч.

Малко преди да си тръгне от нас, Жоро имаше идеята и беше говорил вече с вестник „Стандарт“ да публикува тези наши стихотворения. По цели нощи разговаряхме по телефона, защото не всичко бяхме запазили. Една част беше у мен, друга – у него, а трета – безвъзвратно беше пропаднала в ресторантските сметки, салфетки, трамвайни билетчета и хартийки, които някой просто беше сметнал за ненужни. Жоро беше далеч по-подреден от мен и аз трудно възстановявах това, което съм писала в „Покойника“ (много известно столично заведение през 80-те години, точно на гърба на Народния театър). Там ходехме често с Ники Дойнов и Жоро, докато Жоро все още можеше да излиза, макар и трудно. Бяха наистина прекрасни времена. Седяхме си уж кротко и никой от околните маси не можеше да разбере какви искри

* Моли се за нас (лат.) Б.а.

** На ул. „Ангел Кънчев“ №5 се помещаваше Съюза на българските писатели. Б.а.

прехвърчат и какви велики сенки опи-
раха рамене над главите ни.
Как поливахме първата му книга
„Уморени от чудото“! С Ники тайно
носихме ракия, защото – грях ни на
душата – алкохолът не беше особе-
но полезен за състоянието на Жоро
и майка му винаги, когато ни отваря-
ше, ни гледаше с топъл укор. Но пък
да не се напием, „уморени от чудото“,
а всъщност възторгнати до небесата от
тази тъничка книжка, щеше да си бъде
живо безобразие.

Жоро живееше на ул. „Христо Макси-
мов“ № 20 в кв. „Гео Милев“, а когато
аз се преместих на две спирки от тях,
през ден бутах дотам количката с дъ-
щеря си, за да си говорим, да спорим,
да си съжителстваме в един общ пое-
тичен свят. Глътки въздух, толкова не-
обходим и за двама ни. Някъде от този
период е стихотворението на Жоро за
дамата спатия „усмихната тайнствено“.
В оригинала имаше двустиише след
първия куплет:

Луда, луда любов следобед...

Лудост, леност и тлен...

Публикува го без тези редове, тъй като
много се карахме дали изместват сми-
съла, дали не тежат или пък са точно
на място като лирическо отстъпление.
Ау, как тихият поет показваше нокти,
бранейки думите си! И по това си
приличахме.

По-късно аз заминах с тогавашния си

съпруг в Плевен. Нямаше джиедеми
и не можехме ежедневно да се чуваме
с Жоро. Болестта му, за съжаление,
беше необратима и въпреки всички
грижи, коварно го превземаше клетка
по клетка. Накрая ни останаха само
телефонните разговори. Но и там раз-
стоянието се стопяваше и сякаш прос-
то седяхме в една тъмна стая и душите
ни разговаряха. За поезия, за дъщеря
му Веселина, която взимаще уроци по
пиано, за моите деца, за бита, който ни
изяжда битието, за всичко.

Хубава публикация би излязла от
това, което Жоро възнамеряваше да
направи. И аз също се бях запали-
ла, от паметта изскачаше ненадеен
стих, хващахме се за него, говорехме
един през друг, възстановявахме или
дописвахме... Вече съвсем превзет от
болестта, Жоро викаше съпругата си,
за да записва. Ръката не го слушаше...
Винаги съм се чудила защо никога не
погледнах на него като на болен човек.
Високият му дух, геният, който витаеше
зад високото му чело, го държеше по-
изправен от всеки здравеняк с претен-
ция за мистър Вселена.

Жоро има едно великолепно стихотво-
рение, което завършва: „Ave, Emilia,
ora pro nobis!“. Толкова го харесах, че
реших, дето трябва да напиша нещо,
в което да има „Ave, Жоро! Ora pro
nobis!“ Тази идея страхотно запали
и трима ни с Ники. Даже измислих
и схематично куплета, в който общо

взето се казваше, че „И тогава всички
се скупчват,/ (тара-ра-ра ра-ра) и сно-
би,/ но го няма сега Жоро Рупчев,/ да
извика „Ora pro nobis!“ Това е 1980 г.
Двайсет и една години преди той да си
отиде. Аз с тъпия си поетичен мозък
инстинктивно бях предрекла, че Жоро
ще ни липсва. И ще трябва да се моли
за нас...

Пост мортем му написах двете стихо-
творения, които му бях обещала – това,
за което току-що разказах и за про-
словутия том със стихове на Ахматова
– но все не се получаваха, докато още
можеше да ги чуе. Знам, че ги е прочел
зад рамото ми, докато ги пишех. Знам,
че и сега чете тези редове и чувам
тихия му смях: „Маргарито, малко ни
е небето“. Но знам, че въпреки това ми
пази място. За да
се усмихне и да извади душата ми от
лявата си ръкавица.

Маргарита Петкова

ЕМИЛИЯ

Гласовете си бавно допихме
по висящия мост на септември
и увиснахме тука затихнали –
гнили спомени, смесени шепоти.
Пада лятото с райски грохот –
Емилия стои под портрета си.
А очите ни – голи охлюви –
пропъзляват из ателието.
Ето го.

Там косите ще счупят картината,
там се пръскат посоките,
ти си там,
ти си тук – ненадмината
и тъмнокоса.
Двоен цвят:
ти си двойна, неопитна,
опитомена в петната от нашия разговор,
в удвоената вечер те търсиме опипом,
ние,
знаещи всичко, но вече забравили...

Ave, Emilia, gratia plena,
ти пленена и тленна –
и тлееща,
помоли се за нас уморено
като пред благовещение,
помоли се за нас,
за внезапно замрелите
между две-три твои движения,
помоли се за нас,
помоли се за нас,
помоли се за нас уморено...

Ние твоите.
Твои приятели, твои любовници.
Ние – скапани сноби...

Ave, Emilia, ora pro nobis.

Георги Рупчев

АТЕЛИЕ

Влезе Мария. Между скици и сандвичи с шунка
ние играехме карти,
влезе Мария,
влезе безшумно.
Седем Марии по стените, една от статива
с нас я очакваха, влезе деветата – жива,
влезе, поникна с чадъра си мокър,
с палтото зелено, с лилавата рокля.

Като магия: влезе Мария,
влезе Мария...

Ох, как седяхме там,
малко пийнали, сухи и хубаво сресани,
как растеше димът и тежаха ръцете ни,
как светът се разместваше постепенно
учестен, безучастен,
стаен,
тънкостенен,
по лицата ни, позачервени и умни, избиваше влага –
Мария стоеше,
Мария на прага
и ни гледаше...
Господи.

Ние, седящите там,
като попукани глинени бюстове важни –
поколение:
синове без бащи
и бащи на синчета нераждани...

Беше кратко.

Влезе Мария. Тя каза: „Снощи починал татко.“

КЪЩАТА

В Копривщица стоим,
в Копривщица мълчим
сред улиците и наред живота си.
Пристъпваме сред утринния дим –
неканени, случайни, скучни гости.
Едва-едва пращеше заранта
като подплашен малък огън.
Стояхме в ъгълчето на света
настинали и неподготвени.
Над нас се стелеше гласът
на оня, мъртвия. Бе рано и мъгливо.
Не можеше да има друга смърт.
Поетът не умира, него го убиват.
При вкаменената от чакане жена,
очакваща сина си – не поета –
дойдохме ние – неродени за война,
почти призвани и почти свидетели.
И все пак така мълвеше оня глас:
„Ако загина на война...“
Аз няма да загина.
А времето изтичаше – без нас.
Стояхме там. И къщата бе синя.

ГОЛЯМАТА ЗЕМЯ**1.**

Беше голяма земя,
до която едвам се добрахме.
Още щом стъпихме там, хоризонтът изчезна.
Тук е, тогава си казахме, тук е – и спряхме,
и заличихме следите, преди да навлезем.

Повече бяхме,
все по-малко оставаме.
Често изчезва по някой, но нали за това бяхме тръгнали.
Най-напред с къси почивки, а после до капване
там вървахме по тази празна голяма земя от безмълвие.

Всеки сам в своята тайна изчезва
и ние не питаме де се е дянал.
Всеки умира сам в себе си, колко пъти умира?
Още бродиме там –
още хора, но вече без сянка,
още бродещи, но неоставящи диря.

Тъй вървахме
по тази празна земя на миражи
и един по един си избирахме място и мисия.
Откъде сме дошли, сме забравили даже,
а какви сме били, е опасно да мислим.

Все по-малко оставаме,
а не сме и очаквали инак.
Инак все повече ставаме,
а така и очаквахме.
Ние сме двойни, тройни, четворни, петорни –
каквито ни скимне
в тази празна, голяма, безмълвна земя,
където оставаме.

2.

Това е мястото,
избраното от мен безмълвно място.
Тук цялото небе безмълвно във пръстта се впира,
безмълвно облаците се изтягат по земята
и целият простор изпълнен е от мрака на тревите.

Оттегля се пространството
и изоставен в неговата тайна,
един след друг напускам себе си,
един след друг се връщам друг при мене.
По празната земя,
в безмълвието
другите отминаха и още отминават,
вгълбени в премълчаното,
в голямата земя вгълбени.

Тук аз извършвам
всички неми ритуали на забравата,
в които сам се посветих,
в които ме заклеха.
Тук,
от безмълвието призован,
безмълвието призовавам,
заклевам го
и вслушвам се в безмълвното му ехо.

Тъй затаява себе си светът, от който съм привлечен,
от притаените езици,
от глъхнещите знаци,
от жестовите, чийто смисъл заличен е вече
край сухо слънце, сухи клони и ръждиви камънаци.
Заклевам всички, тръгнали насам, да се загубят.

Князът на метафоричните състояния

Слово, произнесено по случай 40 дни от смъртта на Георги Рупчев и премиерата на посмъртно издадената му от издателство „Факел експрес“ книга „Приковаване на огъня“.

„Приковаване на огъня“.

Още една книга на Георги Рупчев.

Ненадейна, но вероятно желана и мислено очаквана от поета.

Още един шанс за обичайния поезията да проникне в преимуществата и дълбокото обаяние на тази лирика, с нейния невероятно подвижен, самокритичен дух и изключително богата изразна система.

Георги Рупчев принадлежи към съсловие на родените поети. А всеки един от тях идва с определена мисия. И затова той завинаги ще си остане т о й – независимият, гордият инфант на поезията, стоящ над всичко дребнаво и конвенционално: като своеобразна духовна алтернатива, без която не може да има еволюиращо човечество.

Още в ранната си поема „Смъртта на Тибалт“ (сега сполучливо поставена като финална) поетът приема за епиграф едноименния епизод от балета на Прокофиев „Ромео и Жулиета“. „Така (съобщава ни той) без да напускам софийската си стая, се озовах на някакво странно място, където Верона не е Верона, Англия не е Англия, а София не е само София, място, където времената се размиват и сливат“. В поемата „Приковаване на огъня“ звучат пасажите от хора на поклонниците от операта „Танхойзер“. В поемата „Пътят нататък“ той, детето, свири Моцарт в драмсъстава на Пионерския дворец. А в началната поема „Гмуркачите“ е между зрителите на един масово посетен спектакъл, на който русия Ангел и черният с опашката, и Серафим след него ще изобразят ритуала на потъващите в „безумния живот“, от който няма изплуване... Така миниатюрната софийска стая на поета, притеснена от мебели и книги и с дъх на аптека, изведнъж ще се превърне в монументално сценично пространство. Защото неговият неподвижен живот има нужда от повече жестове и той настоятелно ги изисква. И поезията му категорично застава в активна опозиция на ежедневието му съществуване.

И театралните акценти все повече се множат. Декорите все повече се прекомпозираат. И „играта“, и персонажите върху фона на тази промяна а зазвучават в друг, непредвиден контекст и получават друга, изненадваща акустика. И този конструктивен акт още веднъж идва да подсказва, че смисълът на претворяването е в динамичния живот на формите, така съответен на динамичните процеси в нас. За творческия подход на Рупчев напълно подхожда откровението на Жан Мари-Клезьо: „Когато пиша, така атрактивно и бурно никнат възприятията у мен... все едно съм във влак, който се разминава с друг влак: долавяш отражения, проблясъци, сублимират се образи, които бързо, почти веднага изчезват, но остават трайни следи...“

Цялата поезия на Рупчев като че ли е сбор от активно разиграни мигове, изпълнени с горди послания и буйни светотатства. И неизбежно осезавате вибриращата чувствителност на поета, обременена от мъчително безпокойство и отекаваща с всичко, което се е трупало през годините, как упорито се стреми към своите сетивата на разпокъсаната словесна множественост или налага предпочитанията си към синтактичните фигури и по този начин някак спонтанно се самоструктурира. Тук конкретното, въображаемостта и парадоксалното /любимите „плетеници“ на поета/ изведнъж са получили свободата на своенравно оркестрираните визии, зад които още по-силно звучи прямотата му и като че ли и в тях, както се изразява Клодел, „инстинктивно струи гласът на космическия езичник“. Всъщност, Георги Рупчев беше един доста „нахитрял“ с годините поет. Той постоянно ни занимаваше с някакви простички сюжети и персонажи, затирани из нашия прозаичен свят с баналните пейзажи на разните там книговезки бараки, сточни гари, цигански махали и пр. А всъщност

тези маркирани живописни детайли не са нищо друго, освен стартови площадки, от които излиташе атакуващият дух на поета, за да руши всекидневните стандарти, за да ни разкрие с фаустовска страст за познание една нова широта и дълбочина на живота, заставяйки ни да я изживеем в цялата ѝ пълнота и висша напрегнатост. За него времето и пространството са в състояние на непрекъсната одухотвореност. Така, че „обезпокояващото присъствие на Тибалт“ продължава да бъде актуално. И го доказва, като разиграва един определено свой, осъвременен сценарий на страстите, превръщайки болките и страданията, жестокостите и ужасите в своеобразен катарзис... в средства за самоосвобождаване. Още повече, че днешният човек е на хиляди години, понесъл на плещите си неизмеримото наследство на вековете. „Такава самота – да слушаш беззащитно как се движиш в себе си, когато имаш да наваксах близо три хилядолетия“, възкликва поетът и от училищния празник с хоровите декламации мести най-свободно мястото на действието в двореца на Лудвиг II, макар да „няма път нататък“. Но нали всичко е възможно в екстазните метаморфози на света, когато си обсебен от „вселенската инвазия“?

Така е и в „Приковаване на огъня“. И в „Гмуркачите“ също. С все същите вметнати, аристократично опрощаващи заключения: „и питам се защо?“, „много важно“, „всичко беше незначително“... Като извисяване над хаоса на ежедневието. Защото той беше коронован княз на метафоричните състояния.

И аз съм радостен от факта, че съм живял в едно и също време с Георги Рупчев, че съм осезавал и носил в живота си неговото достойно и благородно присъствие.

Спирам до тук, за да не се прекалява с думите. Вечерта пренадлежи на поезията на Георги Рупчев, която сама по себе си е един блестящ коментар.

Иван Теофилов

Над БАН е надвиснало природно бедствие

Лъчезар Аврамов е единственият учен от Източна Европа, номиниран за Наградата на Европейския Съюз за изключително високи научни постижения – „DESCARTES PRIZE – Excellence in Scientific Research“ (така наречения „Научен Оскар“) за изследвания, свързани с диагностика на онкологични заболявания.

Професор, доктор на физическите науки, основател на ново за България научно направление „Биомедицинска фотоника“, характеризирано в световната литература като „революция на интерфейса между наука и технология“. Ръководител на „Национален център по биомедицинска фотоника“ и Лаборатория по „Биофотоника“ в Институт по електроника. Основател и управител на първото в България частно високо-технологично дружество ОПТЕЛЛА ООД – носител на наградата на МОН „Питагор“ за най-успешна фирма в областта на изследванията и тяхното приложение, 2008 г. Основател и управител на Медицински център „Интегративна медицина“ – лечебно заведение с най-добри резултати в страната при лечението на онкологични заболявания.

Г-н Аврамов, напоследък трудно се прави наука в България. Финансирането е оскъдно, подкрепата от държавата – минимална, обществото – безразлично. Какво е Вашето вдъхновение да продължавате?

Едва ли има въпрос, на който е по-трудно да се отговори. За да почувства човек желанието да обладае научното познание е необходима много специална структура на ума. Не е достатъчно да имаш добро образование и висока квалификация – за това има по-доходни поприща. Не е достатъчно да бъдеш любознателен и интелигентен – това можеш да удовлетвориш със съзерцателност.

Не е достатъчно и да бъдеш леко луд – особено в днешно време, когато погребяхме общественото уважение към хората на интелекта. Усещането от получаване на ново познание, сигурно може да се сравни само с преживяването на лекаря, посрещнал тежко болен и изпратил го здрав, на родилката, изпитала болки, но удовлетворена от рожбата си. Науката е поле за призвани и е невъзможно да бъде лесно обяснена. Неслучайно има анекдот, който разказва, че за да не ходят учените в лабораториите си не е достатъчно да им спреш заплатите – трябва и да въведеш висока такса за вход!

Вашият екип е съставен основно от млади хора – как ги мотивирате да не се отказват, как ги запазвате от изкушението да напуснат страната? Знаяно е, че възнагражденията в чужбина са несравними.

Единственото, което може да задържи младите учени е чувството за перспектива. В моята лаборатория се хабилитира най-младият учен в страната – доцент на 28 години. Колегите ми много добре знаят, че могат да разчитат на моята подкрепа. Те пътуват повече от мен на международни конференции, обикалят света, виждат и меда, и жилото на научния гурбет.

Какво, според Вас, е бъдещето на основната научна структура в България, Българската академия на науките?

Над БАН е надвиснало природно бедствие. Отношението на властта към академията на науките е антиевропейско и дълбоко нецивилизовано. Но това е само частен случай на отношението им към науката. Общата ни, с другите европейци Лисабонска стратегия е изградена върху осъзнатото познание, че в близкото бъдеще хората ще се делят на богати и бедни, на успели и губещи в зависимост от образованието и квалификацията си, а държавите – на развити

и жалки, в зависимост от научното и технологичното си ниво. А това има своите количествени мерки – процент от brutния вътрешен продукт, вложен за научни изследвания. Заветния процент е 3. За държавите, които са го постигнали или са близо до него, Швеция, Финландия, Швейцария, не се чува да са в икономическа криза. У нас през 2010 г. той е 0,4%, през 2011 г. – 0,3 %, през 2012 г. – 0,2 %. Това е политика на икономическата катастрофа.

Науката – в университетите? Или може би – в корпорациите? Какъв според Вас е правилният път с оглед на българската научна традиция и практика?

Една малка група от непрекъснато повтарящи се лица – неграмотни министри, платени социолози, любители политолози, самообявили се професори е носител на внушението, че „наука се прави само в университетите“. Истината е съвсем различна. Две трети от инвестициите в изследвания се правят в корпорациите, но такива у нас няма. От останалата част, две трети се правят в научни центрове – там се получава почти изцяло фундаменталното научно познание. Дори в страните с традиционно най-развити университети, като англосаксонските, 15–20 % от науката е университетска. Само че това също е опростена интерпретация. Съвременното образование е невъзможно без интеграция с науката – и за професорите, и за студентите. Затова всичко е взаимно обвързано и взаимно пропито. В известен смисъл това е вярно и за България. В последните десетина години аз съм ръководел над 30 научни проекта – почти без изключение с участие на колеги от различни университети. Над 50 дипломанта са работили в моята лаборатория – физици, биолози, инженери.

Случва ли се в наши условия т.нар. трансфер на научен продукт, научните открития и достижения практически приложими ли са?

Научната област, в която работя се нарича „боимедицинска фотоника“. Това е изследователско поле, в което се застъпват физика, биология, химия, медицина, компютърни, инже-

нерни науки. Ново научно познание се получава трудно и изисква скъпа апаратура. Но веднъж получен, научният продукт сравнително лесно може да послужи за създаване на нови диагностични и лечебни подходи и апарати. Ние това и правим. Разработваме и внедряваме в лечебни заведения такива авангардни методи, като оптична биопсия, фотодинамична терапия, лазерна имуностимулация. Но именно там са основните проблеми, с които се сблъскваме. Мизерни болници, ниска квалификация, липса на мотивация за усвояване на новото.

Европейските държави и институции усилено популяризират концепцията за „общество, основано на знанието“. Нещо повече, то се смята за единствената възможност за извоюване на конкурентни предимства на нациите в съвременния свят. Къде сме ние? Каква е стратегията за наука на България?

До тази година България беше единствената европейска държава без научна стратегия. Отскоро стана още по-зле. Вече имаме стратегия, но сбъркана. Накратко казано, в този документ се предвижда съкращаване на финансирането и разрушаване на научните структури. Той съдържа проникновения от вида – „тъй като инвестициите във фундаментални изследвания са директен разход за развитие на световната наука, те ще бъдат крайно ограничени и само във висшите училища, за да чуят студентите що е туй – Наука“. След като Българската държава унищожи ведомствената си наука, наречена

сега „корпоративна“ и я прахоса като скрап през частни сметки, унищожи университетската си наука и превърна професорите си в даскали-номади, скитащи по петокласни училища, уж висши, унищожи военната си наука и пусна молове на нейната земя, сега и последните твърдини на науката и качественото образование, БАН и СУ „Кл. Охридски“ вече две години са на мушката на поредните разрушители. Ужасно се страхувам, че след време някой колега, историк ще защити дисертация на тема „Интелектуалното самоубийство на един народ“.

Леда Аврамова

ПРОФ. Д. Ф. Н. Д-Р ЛЪЧЕЗАР АВРАМОВ

е завършил физика в СУ „Климент Охридски“ със специализация квантова електроника. Защитил е дисертация по специалност „биофизика“ в Московския Държавен Университет по лазерни методи за изследване на биологични обекти.

От 30 години работи в Института по електроника на Българската Академия на науките в областта на изследванията на взаимодействието на светлината и лазерното излъчване с човешкото тяло на молекулно, органно и системно ниво.

Ръководител е на колектив, който разработва, произвежда и внедрява модерна лазерна медицинска апаратура и методи за приложението ѝ в областта на онкологията, урологията, офталмологията, хирургията. Автор е на над 100 научни публикации и ръководител на десетки национални и международни договори, включително по Рамковите програми на Европейския Съюз.

Пожелай си да срещнеш...

Големия Йоргос

Йоргос Пенинтакс в интервю пред медиите

Джордж Пенинтакс е журналист от онези, грамотните, дето рядко се срещат, знаят какво правят, правят го с любов и най-вече – грамотно.

Той е изпълнителен директор на Кипърската информационна агенция (CAN), но за стотици неизлечимо болни деца и за техните семейства, той просто е Големия Йоргос, заради голямото си сърце и спонтанно-бликналото приятелство между него и всеки, до когото се е докоснал с обич и загриженост; приятелство, което е за цял живот!

По нищо не му личи, че е герой, но дори разказите за нещата, които той и неговите приятели и колеги от Фондация „Пожелай си нещо!“ правят, неизменно докарва сълзи в очите на онези, които го слушат. Така ставаше и с мен всеки път, когато започвах да го разпитвам за дейността на Фондацията. Затова и интервюто ми с него зрее вече две години...

ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!

В Кипър за Фондация „ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!“ знаят всички. Вярно, страната не е много голяма по площ, но за голямата любов, с която е създадена тази фондация знаят и малки и големи; и дори произволно избран човек, независимо от възрастта, пола и местоживеене-то си, ще ви разкаже или история,

която сам е преживял, или история, която са му разказали негови близки, но никой няма да ви погледне с недоумение и да се замисли каква точно е тази фондация и с какво се занимава.

Откога работиш за Фондация „Пожелай си нещо!“ Твоя „рожда“ ли е?

Работя за Фондацията от първия й ден – 27 ноември 1997 год. На тази дата една малка група родители на деца, болни от рак, и няколко приятели на семействата им се събрахме в едно заведение в Никозия и учредихме Фондацията. Преди да учредим тази фондация, ние всички бяхме членове на друга фондация за подпомагане на раково-болни деца, която се казваше „Надежда“, но след

някои недоразумения с президента й, решихме да се обособим в отделна организация. Нарекохме я „Кипърска благотворителна асоциация за деца, болни от рак – ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!“. Всъщност, за учредяване на Фондация „ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!“ ни накара да се замислим фактът, че по това време в обществото съществуваше ниша за благотворителни организации.

Като казваш малки деца, каква възрастова група имаш предвид?

В началото започнахме с идеята да подпомагаме финансово деца от нулева до 18-годишна възраст, но впоследствие постъпленията във Фондацията ставаха все по-добри и ние вдигнахме възрастовата граница до 26 години.

Колоездачната обиколка на Кипър

Мотоциклетна обиколка

Какво представлява в сърцевината си Фондацията? Каква е нейната мисия?

Името – „ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!“, както се досещаш, идва от усилията ни да сбъднем желанията на тези неизлечимо болни дечица и да направим и без това трудния им живот малко по-поносим и приятен, доколкото това е възможно. Изпълняването на желания е част от програмата ни за оказване на психологическа помощ на малчуганите, страдащи от около 200 различни вида рак или болести на кръвта. Психологическият момент в нашата мисия е изключително важен – психологическото лечение трябва да върви ръка за ръка с медицинското лечение, за да се постигне оптимален

резултат, затова ние често казваме, че двата вида лечение са като близнаци. Опитваме се да направим най-доброто, защото знаем как се чувстват болните деца и семействата им когато са изправени пред тази ужасна болест. По данни на специалистите, деца, които преживяват болестта в благоприятна психологическа среда, имат до 25% по-голям шанс за по-дълъг и качествен живот. Втората главна задача на Фондацията е да подпомогне финансово семействата на болните, тъй като на много от децата се налага да пътуват за лечение в чужбина, извън Кипър, и да плащат за скъпи операции. Затова финансовата помощ е изключително важна за тези семейства. Ние, разбира се, продължаваме да помагаме на се-

мействата дори когато децата вече са пораснали – някои от децата, на чиито семейства сме започнали да помагаме, вече са постъпили в Армията, други са студенти (в момента имаме 14 вече пораснали деца-студенти в университетите в Никозия!)

Какво най-често си пожелават децата, за които се грижите, към които е насочена вашата благотворителност?

Подпомагайки финансово семействата на болните деца, ние им доставяме много черна и бяла техника, играчки, апаратура... Но най-често изпълняваме желания за персонален компютър (днес – лаптоп). Малките обикновено искат да имат компютър/ лаптоп, за да играят на него, но и да се обучават, а големите си го пожелават като важна част от обучението си. Друго популярно желание е посещение на Евро-Дисниленд. Всяка година Фондацията помага на 10–12 деца да посетят Евро-Дисниленд край Париж заедно с придружител от семейството. Те прекарват 2–3 дни в Дисниленд и още 3–4 дни в Париж, разглеждат забележителностите във френската столица и всички разходи по пътя и престоя им там се покриват от Фондацията. Подарявали сме и пиано (на дете, което се интересува от музика), и други музикални инструменти, и сме плащали уроците по съответния инструмент. Сбъдвали сме какви ли не желания – децата, с богатото си въображение, си пожелават какви ли не неща! Имало е деца, които искат да отидат до Финландия, на гости на Дядо Коледа. Други искат да попътуват из страната и да разгледат национални обекти и исторически забележителности. Някои деца са си пожелавали да участват в телевизионно шоу на живо; или във викторина; или в конкурс. Веднъж купихме конче за едно момиченце, което искаше да се научи да язди. Толкова много и толкова невероятни желания сме изпълнявали! Не можеш да си представиш какво е усещането когато виждаш, че си направил едно дете щастливо! Да не говорим за радостта в очите на родителите и тяхната безкрайна благодарност.

Как Фондацията набира средства?

Както казах, децата искат какви ли не неща, но семействата им не могат

да си позволят да изпълнят финансово желанията им и тук именно се намесва Фондацията с набраните средства. Всяка година ние организираме много и най-различни събития с благотворителна цел. Това е единственият стар, изпитан начин да се преборим с финансовата криза. Например всяка година се провеждат мотоциклетна и колхоздачна обиколки на Кипър. Правим конкурси, изложения, разпродажби, състезания. Всички участници дават своята лепта с благотворителна цел, а когато някое от събитията е с билети – постъпленията и всички набрани средства влизат в касата на Фондацията. Разбира се, в събирането на средства за Фондацията се включват много наши приятели, религиозни организации, бизнес-компани, спортни клубове и големи компании. Спонсори и организатори на национални прояви вливат с готовност средствата от нарочени срещи в нашата каса. Всички в Кипър знаят Фондацията „ПОЖЕЛАЙ СИ НЕЩО!“ и всички с готовност работят за нея. Често ни канят да изнасяме лекции в училища. На тези лекции идват много хора – не само родителите на децата: в днешния несигурен свят никой не знае какво може да се случи с живота му или с живота на детето му, затова ние разясняваме, разказваме, възпитаваме. Всеки трябва да знае колко малко струва да бъдеш човек и да проявиш благотворителност – невинаги се искат пари – човек може да помогне по много други начини – с разбира-

не, със знания, с приятелска идея, с връзки, с идеи. Нужно е само обич, разбиране и бързина, защото утре може да бъде късно. В нашата Фондация всички работят на доброволни начала, никой не получава заплата за дейността си и всички са убедени, че благотворителността е въпрос на приоритет.

Какъв е случаят, към който мислено най-често се връщаш?

Постоянно се връщам към толкова много случаи, че усещам, че имам в главата (и в сърцето си) материал за няколко книги, но тъй като този разговор ще се появи в българска медия, ще ти разкажа за случай, в който главният участник е български младеж. Това е историята на Васил (ис) – българин, който дошъл в Кипър с родителите си когато бил 12-годишен. Като станал на 22 год. лекарите му открили рак. Започнали да го лекуват. Мой приятел ми се обади и ми разказа за него и аз отидох да го посетя в дома му – на двайсетина км от Никозия – да си поговорим, да го окуража – него и семейството му – да продължи битката с рака и за оцеляването си. Запознах се, сприятелихме се и прекарахме много години заедно. Аз се опитвах да бъда до него във всеки труден момент от неговото лечение. Помагахме на семейството му финансово и психологически. Толкова се сближихме, че започнах да се чувствам като член на тяхното семейство. Физическото състояние на Василис ту се подобряваше, ту се влошаваше, но психическото му състояние беше твърде добро. Той се ожени за една румънка и живя щастливо почти година. За съжаление, 20 дни преди неговата смърт жена му го напусна и това беше голям удар за него. Бях бесен – какво й пречеше да остане с него още 20 дни! Няколко дни той мислеше за самоубийство. Не говореше с майка си и баща си, не отговаряше на телефона си... Успях да го разубедя, но стресът и безпощадната болест в крайна сметка си казаха думата. В деня преди да умре (аз бях при него до последния му час в никозийската болница), майка му плачеше до леглото, а Василис й каза: „Не плачи, мамо. Болестта ми направи и нещо хубаво за мен – виж с какъв човек ме срещна! Как иначе щях да

знам, че съществуват приятели като Йоргос!“ Тези думи никога не излизат от ума ми. Надявам се, че Василис е на едно светло и спокойно място сега! Последните думи на Василис бяха отправени към мен: „Моля те, каза ми той, искам да станеш кръстник на сестра ми. Искам да знам, че за нея ще се грижи човек като теб!“ Обещах му. Това беше най-малкото, което можех да направя. Всеки човек на този свят е уникален. Но всеки има в себе си много обич. Моля те, предай на твоите читатели, Златна, да откриват обичта в себе си, да намират време да я раздават на хората и да бъдат добри!

Златна Костова
Април, 2011

ДЖОРДЖ ПЕНИНТАКС

е роден в малкото селце Аламбра, близо до Никозия през 1956 г. След завършване на гимназия и отбиване на военната си служба в Кипър, работи като репортер в кипърския всекидневник „Сайпръс Мейл“, излизащ в столицата Никозия на английски. През февруари 1984 г. постъпва на работа в кипърската информационна агенция (CNA), а от 1990 г. е главен редактор. От 2005 г. е изпълнителен директор на агенцията. Президент на Фондация „Пожелай си нещо“ и Генерален секретар на Кипърския Регистър за донорство на костен мозък.

Снимки: личен архив на Джордж Пенинтакс

„Мистериите“ на Инка Делевова

Известната чешка художничка Инка Делевова откри на 21 ноември тази година поредната си изложба в Дома на културата „Вълтавска“. Тази дама няма нужда от представяне. За нея говорят стотиците ѝ самостоятелни изложби (между които 7 международни и 3 световни), илюстрациите на повече от 350 книги са отдавна в ръцете на читателите. Изключителният ѝ талант, подкрепен от невероятната ѝ работоспособност са за нас – почитателите на изкуството ѝ – наистина една тайна. Мистерия!

Тайнството на живота, природата, музиката, митологията, мистериите на оракулите, на тракийските легенди и митове – всичко това Инка Делевова е представила в повече от 100 картини (платна, акварели и графики). Изложбата изумява със своята широта и мащаб – от една страна, и задълбоченост – от друга.

Мистерията на музиката – като наш пътеводител в историята на човечеството от зората на цивилизацията – открива последната изложба на художничката. Музиката е едно от най-красивите тайнства. Способна е да изобрази всички наши човешки чувства и емоции, може да влияе и да ги променя, може изцяло да овладее човешката мисъл. Не можем да я „хванем“, не е възможно да я докоснем и въпреки това я усещаме с всяка своя клетка.

През погледа на „Лютнистките“, „Флейтиста“, „Арфистката“ – сякаш чуваме веселата, игрива и искряща страна на музиката, пълната с тъга и меланхолия песен на пастирчето... Музиката може да бъде както нежна и мила, така и омайваща, омагьосваща, предизвикателна, но и хладна, а дори и варварска и жестока. Разгледайте внимателно 18-те акварела, 9 от които режисьорката Светлана Лазарова е включила в своя филм „Родопска магия“, който бе излъчен по чешката телевизия с голям успех, а неотдавна бе представен и в София. Мистерията на музиката, танците и песните на вакханките, Орфей и Евредика – всичко това пулсира от ритми и движение: виждаме „Великата богиня“, „Празникът на Слънцето“, Тракийският сфинкс“, „Вакханките“, „Рождението на бог Дионисий“, „Празниците на виното“, „Сатири, кентавър и Пегас“.

Тук са изобразени и прекрасните тунки на вакханките-танцьорки, знакът на последователите на Орфей: грозде,

Изложбената зала в Дома на културата „Вълтавска“

лаврови листа и шишарки, цветът на орфистите – винено – черен, цвят на магиите и оракулите.

Не случайно в изложбата е включена и Мистерията на оракулите през вековете. За оракулите са знаели още старите шумери, тяхното съгласие е било задължително преди да се вземе каквото и да е решение. И държавни дела са били съобразявани с предсказанията им. Всички знаем имената на легендарните оракули през вековете: Сибила, Пития, Нострадамус. От поколение на поколение до нас достигат легендите за изпълнителите се предсказания. Не знаем нищо за това как всъщност се е получавало това, знаем само, че е имало избрани, които са могли да служат и предсказват. С всичко това е свързана и историята на картите – мариаш и тарот, които Инка Делевова рисува по поръчка и всеки оригинал носи знака на авторския лиценз.

Художничката не е забравила и децата – в сериите картини „Индиански приказки и легенди“, в илюстрациите към книгата на Джоузеф Брихак „Пазители на земята“ (издадена в САЩ), в „Божествата от зората на цивилизацията до днес“ всяко дете ще намери осъществена своя фантазия, а може би и сънища.

Мистерията има много лица. Над всичко е като че ли мистерията на природата: вижте „Виелиците“ на Дяволското

Инка Делевова и Зденек Трошка

мостче (на Орлик), очите на конете, които ни гледат от картините на Инка, „Магическата нощ“ с ледената месечина, която е посребрила платното, коледните мотиви в „Мистерията на Коледа и зимата“ – „Витлеем“, „Бягството на светото семейство в Египет“. Изложбата ще бъде отворена до 6 януари 2012 г. – Старата Коледа по български или Tři krále (Посещението на влъхвите) на чешки. Дотогава ще я пази и патронът на чешките земи „Св. Вацлав“. Това оригинално платно в размер 2 м. на 1,5 м. се намира в Йилови край Прага, за изложбата в Дома на културата „Вълтавска“ е на разположение умалено копие. Наближават коледните празници, време за размисли за отминалата година и имаме уникалната възможност за видим нещо, което не се среща всеки ден в такъв мащаб: мистерията на света около нас, мистерията на живота във всичките му превъплъщения, изящество и красота.

Д-р Силвия Георгиева

Владимир Сис и България

Често в контекста на бъдещето ни се налага да проследим жалоните по изминатия път и да поставим въпроса за забравените български традиции в културното сближаване и сътрудничество; да обмислим и дискутираме възможностите за тяхната актуализация; да отдадем заслуженото на стотиците стари и най-нови ПРИЯТЕЛИ НА БЪЛГАРИЯ.

Един от тях е ВЛАДИМИР СИС – чешки журналист, публицист, изследовател и искрен българофил, доказал на дело в най-трудните за България моменти на национални катастрофи и крушение на лелеяните идеали голямата си непреходна любов към България и народа.

КОЙ Е ВЛАДИМИР СИС?

– задава въпроса в „България“ в броя си от 14.XII.1918 г. и с голяма редакционна статия на първата си страница дава отговор на заинтригуваните си читатели.

Роденият на 30.VI.1889 г. в с. Маршов до Бърно Владимир Сис е човек „на дълга и честта“, верен на взетите решения и избрания път; човек с бистър ум и бърза мисъл, със силна воля, самоотвержен, доблестен, смел, изключително грижовен съпруг и приятел, всеотдаен към хората.

Младият мъж удивлява и покорява с разностранните си трайни интереси и дълбоки познания, защото вече е признат историк-археолог, етнограф, лингвист, писател, изкуствовед, преводач, владеещ над 15 езика. Той е известен пътешественик, обиколил по свое желание и по волята на съдбата цяла Западна Европа, Русия, Балканския полуостров с Атон, Турция, Египет, Либия, Палестина, Йерусалим, Халкидики, Синай, остров Самос, Судан и Мала Азия. Владимир Сис бързо покорява всяка аудитория с изключителната си ерудиция, анализаторски способности и личен чар не само като възторжен революционер-демократ, член на Младочешката партия на К.Крамарж, но и като опитен дипломат, изпълнявал деликатни и опасни мисии в полза на България, Чехия, Словакия, Русия и Великобритания по време и между двете световни войни.

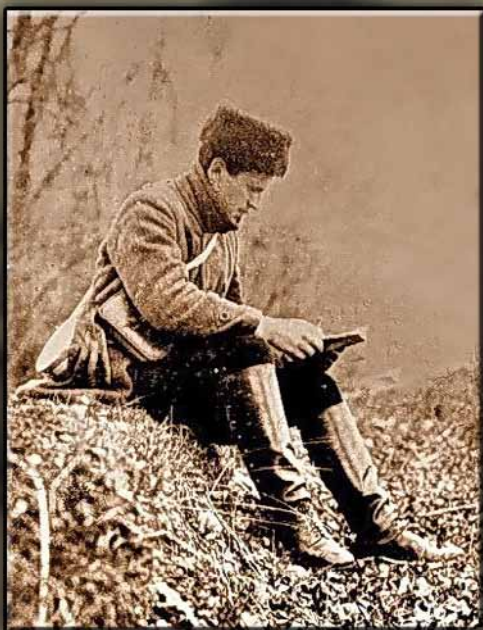
НО ВЛАДИМИР СИС Е ПРЕДИ ВСИЧКО ТЪРСЕЩ ЖУРНАЛИСТ И ПУБЛИЦИСТ.

По време на Балканските войни (1912–1913 г.) е военен кореспондент на в. „Народни листи“ – Прага. Той става пряк свидетел на шеметно развиващите се събития и ги отразя-

ва точно и умело с над 20 свои статии, събрани по-късно в книгата „**Z bulharského bojiště**“ («От българското бойно поле», 1913 г.), претърпяла две издания в Чехия, станала библиографска рядкост, но и до днес непреведена и непозната за съвременните специалисти и широката аудитория у нас! Като послание към поколенията и завет за безкомпромисно търсене и утвърждаване на истината можем да приемем новооткритите за историците *два лични албума на Владимир Сис с над 550 уникални фотографии* от времето на Балканските войни (1912–1913 г.)** Подредени в хронологичен ред и надписани лично от него, те представяват своеобразна фотоепопея на българския триумф по бойните полета от 1912 г. и разкриват крушението на надеждите на народа при погрома от 1913 г., запечатани в съдбовния исторически миг – точно, конкретно и най-вече непреднамерено от фотообектива, доказващи сериозни професионални умения и възможности.

Владимир Сис не е забравил да заснеме и остави за историята безкрайните редици на безименни гробове или паметници на прославени български герои патриоти, издигнати по полята и планините на Отееството и бойните полета извън него. Наред с фотографиите, посветени на армията ни, командния състав и отделните служби /санитарни, тилови и пр./, в албума се срещат и снимки по новата тема, наложена от военното време – „бежанците“.

Младият журналист ни е „препратил“ през времето потресаващи картини от трагедията на прокудените или изоставени в „чуждата“, т.е. родната им земя българи, от тъжните бежански колони и лагери, безсмислените жестокости зверства... Владимир Сис само за един миг е хванал в обектива ужаса в детските очи пред страшната сеч, извършена пред тях на прага на дома им или безкрайното и неопишуемо отчаяние на вдовицата, прегърнала, вцепенена от ужас, децата си пред окървавеното тяло на баща им...

Владимир Сис като военен кореспондент, декември 1912 г.

Но тогава, когато всеки друг народ
би се отчайвал и молил за милост,
българинът остана горд и велик в нещастията
си...

И тогава към моето възхищение
се присъедини и уважение и обич
И аз повдигнах гласа си в защита
на българската чест. Гласът ми –
може би – беше слаб, но искрен.
Това е историята на моето
Българофилство.

Не величието на победителя –
а величието на мъченика вдъхна
ми обичта към България!

Това е отговорът на въпроса, задаван
вече 90 години... от приятели и „до-
брожелатели“ на България за Влади-
мир Сис, който в името на истината
преминава през горнилото на клеве-
тите и хулите и заплаща с живота си
правото да обича и мисли свободно.
В течение само на две изстрадани го-
дини (1913–1914) той използва и по-
ставя силата на словото си в защита
на една истина, посветена на Бълга-
рия. Малко по-късно, с уникалните
си фотографии от времето на Балкан-
ските войни (1912–1913г.), Владимир
Сис я претворява в образи, а на 1
юли 1915 г. я одухотворява с тази си
искрена поетична изповед...

ТРАГИЧНАТА ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ГОДИНА НА ПАДЕНИЕТО – 1914 Г. ЗА ВЛАДИМИР СИС Е ПОДЧЕРТАНО ДВУПОЛЮСНА.

Всеотдаен и горещ застъпник на
хуманни идеали, Сис изживява тежко
заедно с народа ни трагедията на по-
грома от 1913 г. „Дълбоки са раните,
които останаха по тялото на България
от войните с Турция и съюзниците.
Най-напред раните трябва да се изле-
куват“ – отбелязва Сис. Верен и ис-
крен приятел, той знае, че животът
му е свързан с трагедията, душевния
и морален трус, негодите, които
трябва да преодолее българският
народ, преживял само за две години
възхода и падението; трагедията на
стотиците хиляди бежанци, проку-
дени от родните огнища, очакващи
справедливост; кошмарът на пого-
ловната сеч и гавра, изгорелите и оп-
устошени селища по пътя на войната,
хилядите безкръстни гробове. Но
Сис вярва, че „българският органи-
зъм е силен“, а трудолюбивият народ
е и героичен. Сега България иска да

Ужасът на войната. Демирхисар 1913 г.

докаже на Европа, че нейният народ
е културен, здрав и не стои по-долу
от другите европейски народи“. Като
опитен журналист той отчита
точно „цената на времето“ и улавя
безпогрешно посоката на диплома-
тическите вихрушки и политическите
ветрове, които за съжаление с под-
крепата на Русия и Великобритания,
се насочват против втората му ро-
дина. След подписването на Буку-
рещкия мир от 28.VII.1913 г., когато
скалата на екзалтиращите страсти на
съседите ни сочи най-високо ниво
а в Европа скъпо платената от тях ин-
формационна завеса закрива истина-
та за изтерзаната България, Владимир
Сис не се страхува да застане в нейна
защита.

Като *честен професионалист* той
гневно клейми вероломството на
съседите – довчеращите съюзници,
издигнали „златните информационни
барикади“ между европейското об-
щество и България. В знак на протест
срещу лъжите и хулите на враговете
ѝ, в името на справедливостта, бърза
да пише и публикува всичко, което
знае в защита на България, която
малко преди войните по примера
на английския си колега Дж.Баучер
избира за своя втора родина. Така
1914 г. се оказва изключително тежка,
но и плодотворна за журналиста
и публициста Вл.Сис. В рамките само
на тази година той подготвя и издава
пет(!) книги.

В името на истината, още в края на

1913 г. той се съгласява да бъдат
публикувани в сп. „Народ и армия“
с редактор Д.Мишев, макар и нео-
бработени, части от фронтовия му
дневник. През 1914 г. записките изли-
зат в Прага като книга под заглавие
„**Kritické dny Bulharska**“ (**Критични-
те дни на България. Дневник на во-
енния кореспондент**) (Сис, Вл. 2005:
23–180). Изданието представлява
рядък документ от особена важност
за събитията от Междусъюзниче-
ската война, след която страната ни
претърпява първата национална
катастрофа. Това е книга-посвещение.
Безсмислието на братоубийствената
война и възхищението от доблестно-
то и твърдо държание на българския
войник, откърмен и възпитан като
искрен патриот и родолюбец, намира
израз в новата художествено-доку-
ментална книжка на Вл.Сис „**Ние**“,
посветена на българската майка.
След подписването на Букурещкия
мир за честният рицар на перото
и истината Владимир Сис настъпва
периода на „**арестуваните книги**“. По
време на преговорите за мир
в румънската столица, когато скалата
на екзалтиращите страсти на съсе-
дите ни сочи най-високата точка,
а в Европа скъпо платената от тях
информационна завеса закрива
истината за изтерзаната България,
Вл. Сис, без да се страхува от нови
покушения, издава в Прага новата си
книга „**Makedonie**“ (**Македония**), която
веднага е конфискувана от австро-ун-

гарските власти. (Сис, Вл. 1914: 3–243). Като художник той привлича своя дългогодишен приятел и съмишленник проф. Иван Мърквичка, който рисува оригиналната и уникална картина на корицата. В своята научна работа Сис изцяло защитава българската позиция относно този район на Балканите.

Книгата „*Mazedonien*“ (Македония) на Владимир Сис, богато илюстрирана с автентични документи и фотографии, е преиздадена на немски език в Швейцария през 1918 г. именно поради силата си на неопровержим документ. Нейната поява става със съдействието и помощта на българското Бюро по печата в Цюрих, което се опитва да запознае по-задълбочено и обстойно западната общественост с обосновката на изразените от българска страна териториални претенции.

През същата 1914 г., за да даде цялостна и задълбочена представа за съдбовните процеси, развиващи се на Балканите и ратниците на мирното добросъседско съжителство, както и да сподели своето виждане за бъдещото умиротворяване на този „барутен погреб в ъгъла на Европа“, Вл.Сис подготвя за печат **петата си**, „малка книжка-15 коли най-много“, наречена „*Nový Balkán. Druhé vydání*“, (**«Нов Балкан», второ издание**), която дълго води борба за „правото си на живот“.

По време на пребиваването си в България до 1920 г. Владимир Сис пише и сътрудничи в почти всички български вестници и списания. Той неуморно продължава да осведомява чешката общественост за живота на „онеprawданата и разграбена от бившите съюзници горда България“. За ради своите пробългарски позиции Сис три пъти е обект на покушения от страна на сръбските и австрийски тайни служби. (Златева, А. 2005: 600). Не по-малко активна по това време е и дейността му като общественик. Радетел на искрените и безкористни отношения между славянските народи, от 1915 г. той се включва активно в дейността и проявите на Славянския комитет в България, на който от 1925 г. става почетен член. Вл. Сис е един от основателите на Българо-чешката взаимност в София – 1918 г. и Чешко-българската взаимност

в Прага – 1924 г. В тях той привлича много от най-известните свои съвременници. Името му на честен журналист и родолюбец става изключително популярно след като написва през 1915 г. и публикува първия чешки *Меморандум* до ръководителите на великите сили от Съглашението с искания за държавна самостоятелност на Чехия и Словакия, както и от така ползотворната му работа за възстановяване и разширяване на традиционно добрите отношения между двете ни страни във всички сфери на живота. (Готовска-Хенце, Т. 1996: 41, 48–50). Заедно с проф. Б. Пенев, д-р К. Кръстев, Ст. Чилингиров и С. С. Бобчев той организира грандиозно честване на Ян Хус в страната ни по повод 500-годишнината от рождението му. По този повод той публикува в София научно-популярната си книга „Ян Хус (1414–1915)“ с предговор от Ив. Вазов. (Сис, Вл. 1915: 3–15).

Почти неизвестен е и неговият принос за изясняване пред чешката и западна общественост справедливите искания на България при сключването на Ньойския мирен договор. До сега този въпрос не е бил обект на самостоятелни изследвания. А в страшните години на следвоенния мир, спечелил с достойното си и честно отношение към страната ни доверието на българския интелектуален елит, Вл.Сис става негов пратеник в Чехия с молба за съдействие и защита. Преоблечен като репатриран офицер, той успява след твърде рисковани ситуации да стигне до Прага с изготвения от българските научни и културни дейци Поздравителен адрес до президента на новообразуваната Чехословашка република, оформен в старобългарски стил от Иван Мърквичка. Той представлява искрен протест срещу подготвяния погром над родината ни по време на предстоящите мирни преговори. В него обаче те изразяват и надеждата, че нова Чехословакия ще установи така важните за България дипломатически отношения с нея. Осъществяват се от Вл.Сис срещи с първия президент на новосъздадената Чехословашка република д-р Т. Г. Масарик и с министър-председателя Е.Бенеш са изключително ползотворни. (Василев, В. 1972: 9; в. Мир 15.V.1930 г.).

ВЛ. СИС Е ПЪРВИЯТ ПРЕСАТАШЕ НА МЛАДАТА ЧЕХОСЛОВАШКА РЕПУБЛИКА У НАС.

Неговата далновидност, перспективно мислене и организаторски талант намират реализация в нови, интересни и мащабни инициативи, чрез които да се осъществи по-тесен контакт между нашите два народа – особено в икономиката и културата. В началото на 1920 г. започва подготовката на голям Стопански алманах „България“, съобразен с европейските стандарти, за да подпомогне икономическите контакти на Западна Европа с България и който по чисто конюнктурни причини за съжаление не успява да издаде. Заедно с чешкия търговски консул в Русе А.Прохазка и гл. редактор на в. „Северно ехо“ – Плевен П. Попов той организира 4 специализирани екскурзии за финансиста, земеделци, учители и индустриалци до Чехословашката република по Дунава, който винаги е смятал за „река на славянското братство“. (Златева, А. 2005: 413–414). През 1929 г. той запознава европейската общественост с грандиозния мирен протест на българския народ срещу 10-годишните Ньойски окови, осъществява като пренасяне „Свещения огън на българските царе“, запален в Преслав и пренесен щифетно през цялата страна до София под тържествения неспирен звън на камбаните. (Златева, А. 2006: 453).

ТОЙ ОСТАВА ВЕРЕН ПРИЯТЕЛ НА БЪЛГАРИЯ И СЛЕД ОКОНЧАТЕЛНОТО СИ ЗАВРЪЩАНЕ В ОТЕЧЕСТВОТО ПРЕЗ 1920 Г.

На него дължим организирането на голямата изложба на български художници в Прага през 1926 г. (първа по рода си в централна Европа) и голямата „Изложба на българската книга“ от 1934 г., организирана в Чехия със съдействието на Чешко-българската взаимност и Вл. Сис. Не малък е неговият принос за утвърждаване името и престижа на българските академични дружества в Чехословакия. Всепризнати от съвременниците му, но почти неизвестни днес са многобройните му студии и статии, с които той представя пред чешката публика както класиците на българската литература и изкуство, така и творци на българската

наука и култура, с повечето от които поддържа лични контакти. Такива са: проф. Ив.Шишманов, проф. Мих. Арнаудов, проф. Ал.Теодоров-Балан, проф. В. Златарски, проф. Й. Иванов, проф. Л.Милетич и пр. Последният с писмо от 16.XI.1924 г. уведомява Вл. Сис, че смята да го предложи за член на БАН от страна на Историко-филологическия факултет.

Със задълбочени обзорни статии и преводи от български на новоизлезли в София художествени творби Владимир Сис неуморно запознава чешките читатели с утвърдените имена на българската култура. Между тях са: Ст.Чилингиров, Е. Багряна, Хр.Цонев Минев-Борина, Дора Габе, Кирил Христов, Б. Пенев и др. Активен журналист, публицист, преводач, изкуствовед, историк-изследовател, общественик, дописен и почетен член на Славянския комитет, Вл.Сис неизменно се отзовава на всяка една покана за осъществяване на контакти между нашите две страни. Той участва в почти всички съвместни юбилейни или възпоменателни сборници за забележителни дати от българската военна или гражданска история, или посветени на известни български или чешки политици, държавници, пълководци или общественици. (Палигорова, Зд. и Къева, Цв. 1996)

По доклад на военния министър генерал-лейтенант Вълков от май 1925 г., цар Фердинанд награждава Владимир Сис с орден „За граждански заслуги“ I ст. като „неуморим и верен защитник на българската национална кауза“. (ЦВА, ф.22, оп.1, а.е.33, л.1–8).

През 1928 г., след голямото земетресение в България, Вл.Сис събира с подписка на своя вестник „Нродни листи“ и предава като помощ за пострадалите колеги-интелектуалци над 600 000 крони. По предложение на Ст.Стамболов, общински съветник и член на Дома, с тази сума се построява Дом на изкуствата и печата (днес Радио Пловдив). По покана на Градския съвет на Пловдив Владимир Сис присъства на „първата копка“ на Дома. (Маринов, А. 2000: 53–68).

През 1936 г. Вл.Сис е един от инициаторите за подписването на Българо-чешко съглашение по печата между

чешките журналисти и Дружеството на столичните журналисти и е начело на делегацията, пристигнала у нас за II работна конференция през септември същата година. По покана на ръководството на българската журналистическа Федерация (ДСЖ и Съюза на провинциалните професионални журналисти) групата посещава градовете Пловдив, Горна Оряховица, Търново, Варна, Несебър, Плевен, Стара Загора, където са организирани много срещи за взаимно опознаване и установяване на преки професионални контакти с местните журналистически групи. (Тодорова, С. 2004: 107; Златева, А. 2006).

ПО ВРЕМЕ НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА КАТО ИСТИНСКИ ДЕМОКРАТ ВЛ.СИС АКТИВНО УЧАСТВА В АНТИФАШИСТКАТА БОРБА, НО ОТКРИТО НЕ ОДОБРЯВА НАЛАГАНЕТО НА СТАЛИНИЗМА В СТРАНИТЕ ОТ Т.Н. „СЪВЕТСКИ БЛОК“, ПОРАДИ КОЕТО МУ Е ОТНЕТА ЖУРНАЛИСТИЧЕСКАТА КАРТА.

През 1949г. е арестуван, а през 1950 г. по инсцениран политически процес Вл. Сис е осъден от Държавния съд на Чехословакия за „държавна измяна и шпионаж“ на 25 г. строг тъмничен затвор.

Умира на **2.VI.1958** г. в крепостта Леополдов – най-тежкия и злокобен затвор в Чехословакия.

И след смъртта си Вл.Сис **13 години** е „арестуван“... и остава зад стените на крепостта!!!

На 11.IV.1969 г., по искане на Съюза на чехословашките писатели, делото на Вл.Сис е преразгледано от Пражкия областен съд и той е реабилитиран посмъртно.

През 1971 г. е разрешено на съпругата му да бъде погребан в семейната гробница.

В България спуснатата информация за него е толкова плътна, че искреният българофил Вл.Сис **задълго е забравен, защото е бил забранен...**

Именно поради това военният дневник на Владимир Сис, „КРИТИЧНИТЕ ДНИ НА БЪЛГАРИЯ“, който той поднася „с преклонение“ на Българската армия, бе преведен и намери своя адресант едва през 2005 г., а другите две книги-изповеди, посветени на България и славните български герои от Лозенград, Чаталджа, Булаир и Одрин – **Z bulharského bojiště**, („От българското бойно поле“) и „**Nový Balkán**“ („Нови Балкани“), написани „с уважение“ в името на истината и защита на справедливата национална кауза на България, все още не са преведени и остават непознати и до днес за българските специалисти и общественост.

Д-р Ани Златева

Институт по история – БАН
Публикува се със съкращения

Прощаване с другаря, 1912 г.

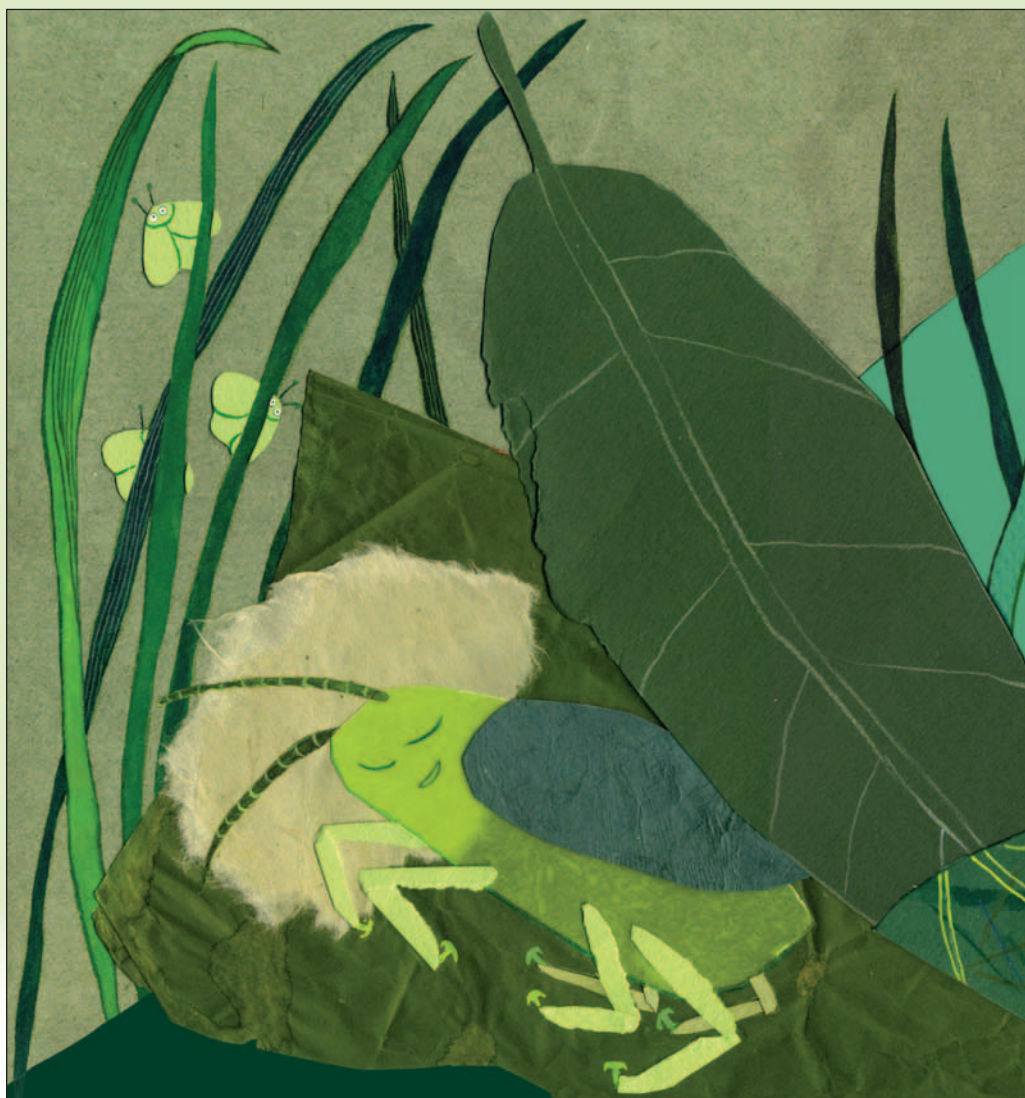
Зелена

Едно **зелено** буболече замисли се и тъжно рече:

– От кой така е наредено – като трева да съм **зелено**? Костюмът ми по мярка шит е, пак не изпъква сред тревите... Изглеждам, сякаш съм невидим... – изхлипа то с гласец обиден. – Ех, как мечтая за блестящ, сияещ отдалече плащ!

Внезапно слънцето напече **зеленичкото** буболече и чудо – в гладките крилца изгряха мънички слънца. – О, щастие невероятно – та аз съм златно, златно, златно!

12

Пъстри приказалки
Текст – Мая Дългъчева,
илюстрации – Капка Кънева

Обаче, както често става, след миг бедата се задава
в лицето на доволна сврака, която гладно с човка
трака:

– Ммм, майски бръмбар за ордъовър! Какво бижу,
какъв шедъовър! Обичам хапките красиви... Аман от
буболечки сиви!

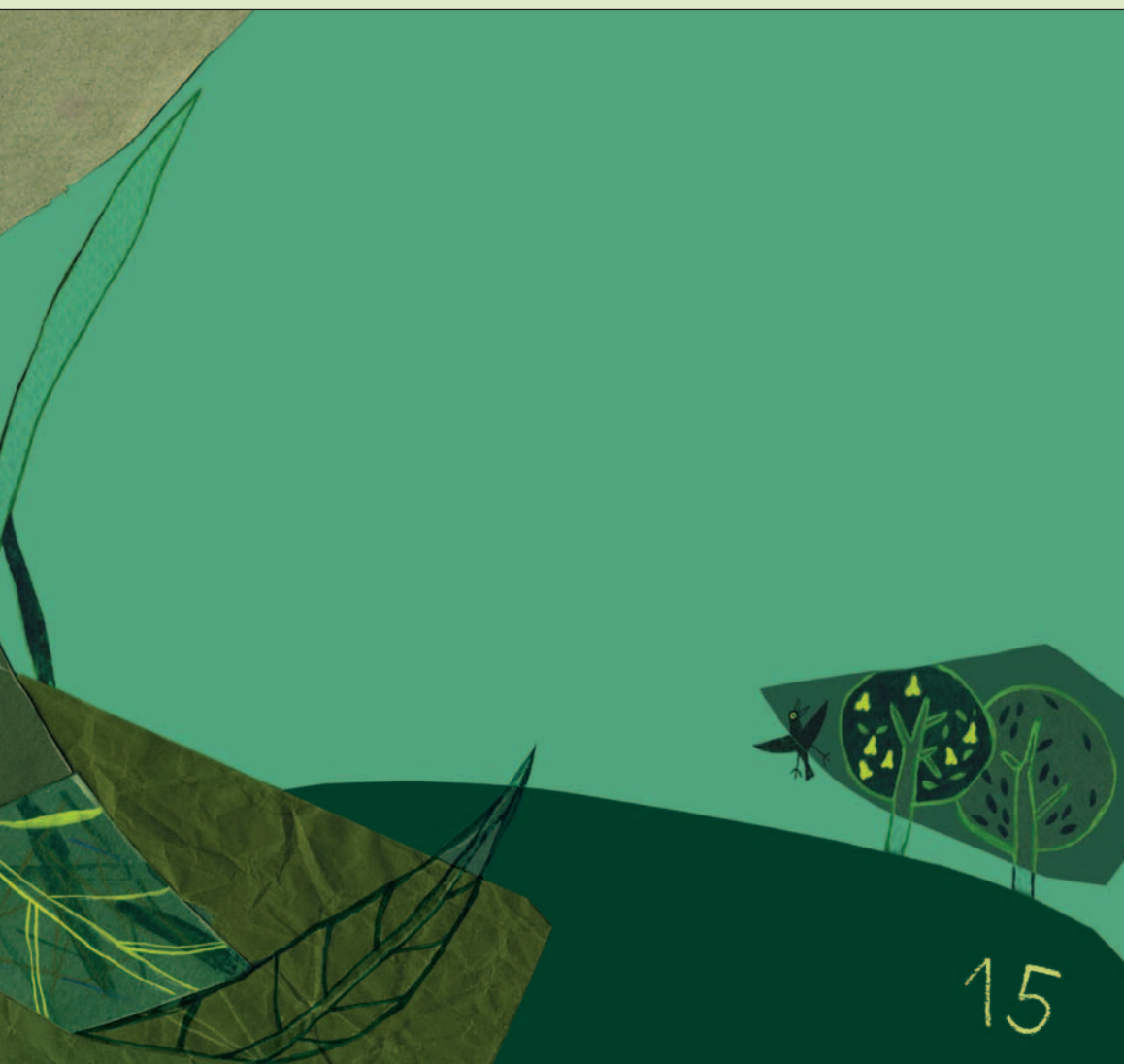
– О, майчице! – дочу се крясък. – Защо ми беше този
блясък?

И буболечето се сгуши под схлупено листо от
круша. Наоколо – треви **Зелени**.

– Красиви... Също като мене! – засмяно под мустак
си рече **Зеленичкото** буболече.

Прозя се... Даже ми се струва – **Зелени** съница
сънува.

13

15

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

На страниците на „Българи“ имате уникалната възможност да получавате актуална информация от България, да се срещате с интересни личности и да научите нещо повече за живота на българите в Чехия и по света. Чакаме вашите мнения и предложения за списание „Българи“.

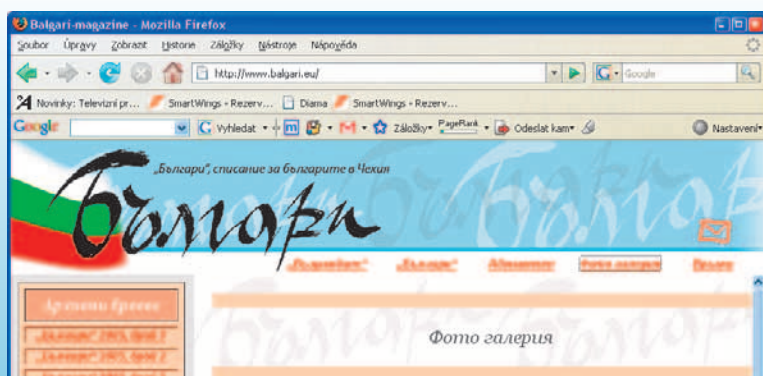
Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Кш.

Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: o.s. Vazrazhdane/ Vocolova 3/120 00 Praha 2.

**ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322
ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL BALGARI@ATLAS.CZ**

За контакти:

o.s. Vazrazhdane
Vocolova 602/3
120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz
www.balgari.eu

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.balgari.eu Facebook: Balgari Vazrazhdane

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Българи брой 5-6/2011

Издание на българската общност в Чешката република

Издател:

Гражданско сдружение
„Възраждане“, Americká 28,
120 00 Praha 2
Контактен адрес: Vocolova 3
120 00 Praha 2

Излиза с финансовата подкрепа на
Министерството на културата на
Чешката република

Регистрационен номер
в Министерството на културата
на Чехия: E 13282

Главен редактор:

Мария Захаријева

Редакционен екип:

Димана Иванова, Красимира
Мархалева, Васил Самоковлиев.

Сътрудници: Снежана Таскова,
Маргарита Петкова, Златна
Костова, Сирма Зидаро-Коунова,
Минка Генчева, Борсилав Гърдев,
Анка Златева, Румяна Георгиева,
Георги Георгиев, Катержина
Тидлачкова, Катерина Ненкова

Коректор: Снежана Таскова

Дизайн:

„Макс“ студио

Година 10, брой 5-6/2011

Balgari

Periodikum bulharské menšiny
v České republice
Časopis je vydáván s finanční
podporou Ministerstva kultury
České republiky

Diama s.r.o., výhradní dovozce špičkových bulharských vín a zelenin

ЗАПОВЯДАЙТЕ
В

БЪЛГАРСКИЯ МАГАЗИН

“Радост”

Хранителни стоки от България
Всичко българско и родно

*Лютеница
Кашкавал
Ядки
Кисело мляко
Боза*

*Мастика
Ракия
Сладки
Колбаси
Сирене*

Адрес:

Прага 5, Ул. „Прахнерова” 3
метро Б до Андел, трамвай 6,9,10,16
спирка „Кламовка”

Работно време:

Понеделник - Петък 10 - 19 ч
Събота 10 - 14 ч

За повече информация на телефон:
00420/608 847 769

Доставки по интернет за цяла Чехия и Словакия

www.bulharskyobchod.cz